

nasılsınız

Benim metresim, iktidardır. Onu elde edebilmek için öylesine çabaladım, öylesine alın teri ve göz nuru döktüm ki, değil ayartılıp elimden alınmasına, uzaktan arzuyla seyredilmesine bile katlanamam.. Kan dökmedim değil, döktüm; dökmeğe devam da edeceğim şüphesiz. Ama öfkeye kapılmaksızın yapacağım bu işi; sırf, kan akıtmak siyasal tıbbın bellibaşlı metodlarından biri olduğu için yapacağım.

NAPOLYON

Nedim Günsür (N. Günsür'le yapılan bir söyleşi 12. sayfamızdadır.)

Bu sayıda

- 2 Erhan Bener ve Bürokrasi.
- 3 Oyuncakların Dili.

- 4 Halk deyişlerinde kadınlara biçilen değer.
- 5 Bir şenlik böyle geçti.
- 6 Tüm yönlü insan yetiştirmek.
- 8 İmbatla Dol Kalbim.

SOMUT

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

10 Haziran 1983
70 Lira

Yıl: 3 Sayı: 45/19

Yeni dönemde de sanat horlanacak mı?

Toplumların gelişmesinde sanat ve kültürün yeri tartışılmaz. Çok zaman sanat, bilimin bile önünde giderek, toplumsal geleceğin yapısını belirlemede temel taşı ödevini yükümlenmiştir. Özellikle bir kültür değişimi sürecinin yaşandığı Türkiye gibi ülkelerde, sanat ve kültür tam bir gelişme gücü olarak kullanılmalıdır. Harf değişimiyle, her şeyin yeniden yazılması durumuyla karşılaşmak elbette Cumhuriyetin ilk yıllarındaki sanat ve kültür olaylarının azlığına bir gerekçe sayılabilir. Ne var ki, o yılların üç-dört kitaplık kültürel ortamına karşılık, bu yılların 3-4 bin kitaplık geliş-

melerini karşılaştırmak da gereksizdir.

Ancak, 1980'lerde aynı gerekçeleri öne sürmek yanlış. Toplumda okuma-yazma oranı hızla yükselmiş, % 50'lerin altına düşmüştür. Sayısal biçimde ortaya konulacak olursa, 1983 Türkiye'sinde okur-yazar olanların 22 milyona yaklaştığından söz edilmektedir. Sanat ve kültür ürünlerinin izleyicileri ise, bunun yüzde birini bile bulmamaktadır.

Oysa, öykündüğümüz ülkelerde, aynı oran yüzde ikilere, üçlere tırmanmaktadır. Tutulan bir kitabın, yarım hatta bir milyon baskıya ulaştığını, beğeni kazanan bir oyunun, yüzbinlerle açıklanan seyirciye ulaştığını, göğüslerini gere gere açıklayan ülkeler vardır. Çoğun resim sergilerinin, bizdeki kitap okurundan fazla olduğu bilinmektedir. Sinema ve televizyon gibi görsel sanat, kültür ve iletişim araçları ise dünyanın her yerinde kolaylığın ilgisini hemen hemen aynı oranda çekmektedir. Son zamanlarda yapılan araştırmalar, bir tek bu dalda bizim üst düzeylerde yer tuttuğumuzu göstermektedir.

Toplam gazete okurlarımızın sayısı bile günde üç milyona ulaşmaktadır. Oysa, okur-yazar sayısı aynı olan ülkelerde, bulvar gazetelerinin baskılarının tek başına tirajı, bizim toplam baskı sayımızın altı-yedi katına ulaşmaktadır.

Bütün bunların nedeni, okuma alışkanlığı edinmemiş kuşakların, yönetim görevini üstlenmesidir, demek yanlış olmaz. Yönetenlerde çocukluk ve gençlik çağlarında yerleşmemiş tutumlar, giderek kültür ve sanata düşmanlık halini almıştır. Kendi kişisel konumları ve durumlarıyla karşılaştırıldığında, "Ben yıllar önce okumayı bıraktım... Ben üniversiteden sonra hiçbir kitabın kapağını bile açmadım." kasınısı içindeki kişiler, sanat ve kültürü zararlı görmekte haksız sayılmazlar. Tam tersine, kendi konumlarını yasallaştırmak için, kültür ve sanatı horlamaları bir zorunluluktur.

Bu kuşaklardan bir şey beklemek yanlıştır. Çünkü alışkanlıkları değişiktir. Okumamak, izlememek alışkanlığındaki kuşaklara, salt bu gerekçeyle bağışlayıcı olunabilir. Ancak, ülkemizin yeniden oluşturulması amacıyla yola çıkan yeni partileri-

mizin de, eski alışkanlıklardan kurtulamadığını belirtmek bir zorunluluktur.

Sütunlarımızda, kendi yazdıkları gibi yayınladığımız sanat ve kültür programları sanıyorduz bizi doğrulamaya yetecektir.

Umarız, partilerimiz, ayrıntılı açıklamalarla, gerçek inanç ve düşüncelerini hepimize duyurmak isterler. Gazetemizin bu tür açıklamalarla karşılaştığı takdirde, büyük bir sevinçle yayınlayacağımızı duyuruyoruz.

Halkçı Parti

el Sanat ve Kültür

Gelişirken insanın maddi varlığını ve gönençini arttırmak yanında onun toplumdaki saygınlığını ve kişiliğini vurgulayacak olan kültür ve sanatın da geliştirmek gereklidir. İnsan düşünce ve yaratıcılığının gelişmesi sanat ve kültür çalışmalarıyla gerçekleşebilir. Sanat ve kültürü toplumun yalnız varıl bölümünün ulaşacağı bir düzeyde tutmak yerine herkesin eşitçe ulaşabileceği bir düzeyde tutmak Halkçı Partinin vazgeçilmez uğraşısıdır.

Bu nedenle sanatçının öznellik hakkı ve özgürlüğü korunacak, sanatının geliştirilmesi için devlet desteği verilecektir.

Devletin sanata ilgisi ve katkısı özerk bir güzel sanatlar kurumu ile desteklenecektir.

Bu kuruluş yerel yönetim ve kamu kuruluşlarıyla ve tüm özel kuruluşlarla yakın bir ilişki içerisinde bulunarak halkın sanata ve kültüre karşı ilgisini uyandıracak bir işlev görecektir.

Milliyetçi Demokrasi Partisi

İlim ve Sanat

Madde 17. Çağdaş ilim çizgisinde ilim adamı yetiştirmek ve ileri teknolojiyi bütün ilim sahalarında yurdumuza hızla getirmek mecburiyetindedir. İleri bir tarım ve sanayileşmiş refah toplumu haline gelebilmemiz dolayısıyla kudretli bir devlet olmamız için bunu zaruri görürüz.

Ekonomik ve kültürel kalkınmanın eşit değerinde olduğuna, birinin diğerine tercih edilmemesi gerektiğine inanıyoruz.

Milliyetlerarası ilim ve teknolojiye olduğu kadar kültür ve sanat alanlarına da hızla katılmamız gerekir. Milli kültür ve sanat unsurlarımızı bütün dünyaya tanıtmak mecburiyetindedir. Çok ihmal edilmiş Klasik Türk Musikisine, Türk Halk Kültürüne, Türk Danslarına, Türk Edebiyatına ve Türk Tarihine gereken ehemmiyeti vereceğiz. Bu sahalarda canlılık getirecek bütün tedbirleri alacağımız gibi Türk sanat kültür ve edebiyatını ve Türk tarihini vatan sathında olduğu kadar bütün dünyaya da tanıtmaya çalışacağız. Amansız bir kültür savaşının cereyan ettiği günümüzde Türk milleti gerçek varlığını ancak bu şekilde koruyup geliştirebilecektir.

Türk kültür ve sanatının çağdaş bir eğitim ve öğretime kavuşması için gereken tedbirleri alacağız. Türk sanat ve fikir adamına gereken desteği sağlayacağız.

Türk sanat ve medeniyetinin canlı şahitleri olan ve turistik değerleri de büyük olan tarihi mimarlık ve eserlerimizi ve bütün kültür ve sanat varlığımızı en büyük itina ile muhafaza edip onarmak, müzelerimize ve kütüphanelerimize ehemmiyet vermek kararındayız. Yabancı ülkelerde Türk dili, tarihi ve sanatı ile uğraşan müesseselere gereken yardımı yapacak ve desteği vereceğiz.

Anavatan Partisi

KÜLTÜR VE SANAT — MADDE 27

Kültür ve sanat milletlerin gelişmesine başta gelen bir değerler manzumesidir.

Kültür ve sanat milli değerlerin korunmasında ve gelişmesinde olduğu kadar, milletlerarası ilişkilerde yakınlaşma ve dayanışmanın temel unsurudur.

Milletimizin sosyal ve kültürel hayatında, önemli rolü olan edebiyat, musiki, resim, folklor, sinema ve tiyatronun geliştirilmesi kültür ve sanat anlayışımızın ana hedefidir..

Eski yapı ve eserlerin korunmasını, yaşatılmasını, tarihi ve kültürel mirasımıza saygının tabii bir ifadesi olarak görürüz.

Kütüphanelerin zenginleştirilmesi, modern imkân ve araçlarla teçhiz edilmesi, yurt sathına yayılması, okuma zevk ve alışkanlığının teşvik edilmesi zorunludur.

Türkçemizin yapısını ve güzelliğini zedeleyecek gayretlere izin verilmemeli, ana dilimizin tabii seyir içerisinde gelişmesi sağlanmalıdır.

Hollanda'da "El Kapısı İşçi Tiyatrosu" kuruldu

Hollanda'da ilk kez Türkler tarafından "El Kapısı" adında bir işçi tiyatro grubu oluşturuldu. Yeni kurulan bu tiyatro adını Bilge-su Erenus'un El Kapısı oyunundan aldı.

İşçi Tiyatrosunun kuruluşunun amacı; çok kültürlü ortak yaşa-

ma uygun çağdaş tiyatro oyunları sahneye Hollanda'da yaşama zorunda bırakılan ulusların kültürel ve toplumsal yönden birbirlerine uyum sağlamalarına olanakları ölçüsünde katkıda bulunmak, genç kuşağın ortak yaşama uygun, kaynaşık kültür içinde kendi öz kültürünü geliştirerek benimsemesi açısından oyunlar sahneye koymaktır.

El Kapısı İşçi Tiyatrosunun amacı, yalnız Türk yazarlarının oyunlarını sergilemek değil, Türklerin toplumsal ve kültürel yönden gelişmeleri için Hollandalılarla eşit olanaklar sağlayacak biçimde so-

11 Uluslararası
İstanbul Festivali

20.6.-15.7.1983

Seçim gecikmemeli

Bir ekonomi, kendi çemberinden taşmaya görsün... Başına gelmedik iş kalmaz. Çeşitli oyunlar, çeşitli dolaplar ve baskılarla, yola getirmek için ensesinde boza pişirilir. Bazen güleriyüz, sevgi, dostluk gösterileriyle içini gıcıklamaya uğraşırlar... Bazen gökyüzünün bütün yıldırımını başına yağdırmakla korkuturlar. Çoğun da, uslu çocuk olursa yüce bağışlarıyla donatır, yaramazlık ederse kurşunlu kamçılarla bedenini kanatırlar.

Ne var ki, ekonomik altyapı ve birikim, taşma noktasına geldiyse, bütün aldatmacalar, bütün korkutmacalar suları tersine akıtmak çabasından öteye gidemez. Bu demek değildir ki, kısa vadede herşey güllük gülistanlık olur. Tam tersine, kısa vadenin gösterdiği gülden çok dikenlerdir. Konuyu açmak gerekirse, ilkin çemberi irdelemek zorunlu. Nedir Türkiye'nin çemberi? Tarıma dayalı bir ekonomik yapı... Hemen gözlerinizi kırıştırarak, o, 1950'ler Türkiye'sinin tablosu, demeyiniz. Uluslararası arenada size biçilen kıyafet budur. Bütün simgesel kısaltmalı kuruluşlarla, bütün dost görünen yüzlerin gülümsemesini bir kazıyın... Altından, gerçeği bulur çıkarırsınız... Siz bölgenizin sütçüsü manavı olun!.. Bunun anlamını kavramayan kalmadı sanıyoruz. "Türkiye, feodal ekonomik yapıda kalmalı... Tarım ürünleriyle bölgesinde pazarlar oluşturmali. O pazarlara yetiyecek tarım ürünlerini üretmek için bizden sanayi ürünleri almayı sürdürmelidir." Bunun ardından gelecek açıklama, "Böylelikle biz Türkiye topraklarıyla, insanların elde ettikleri bütün artı-değerlerden aslan payını alırız" olsa, kimse gam yemez. Aferin adamlara, doğrusu dürüstmüşler, der geçeriz. Hiçbir zaman bunu söylemezler. Tersine "Sizin teknolojiniz, insangücü birikiminiz ve ekonomik altyapınız sanayileşmeye elverişli değildir. Eğer bizi dinlemez de, çağdaşlaşmak yani endüstrileşmek amacıyla direnirseniz, batarsınız" diye fetvalar verirler.

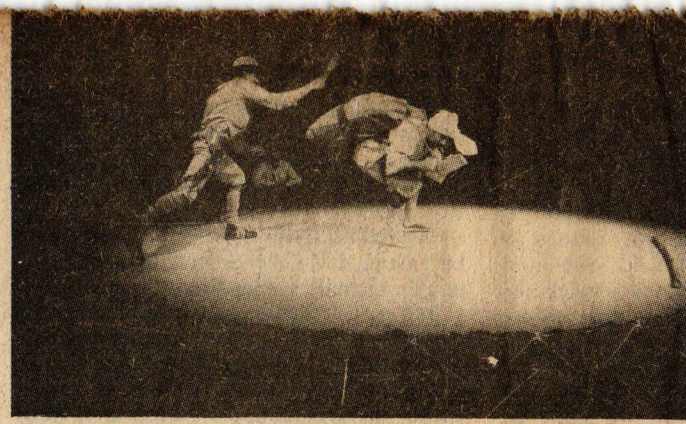
İşin gerçeği, ekonominin montaja dayalı, komprador bir nitelik taşıyorsa, su başlarını tutan devlerin dedikleri de doğrudur. İnanmazsanız, hemen doğrulanır. Sular kesilir. İlkin kredi bulamaz olursunuz. Ardından, ürünlerini monte ettiğiniz ana firmalar, "parayı veren düdüğü çalar," deyiverirler. Bunun ardından da, karaborsa alır yürür, üretim durduğu için fiyatlar başdöndürücü bir hal alır, kaçakçılık gözde bir meslek haline gelir. Varolma ve yaşamını üretme kavgası öyle bir kör tuttuğunu beller düzeyine varır ki, toplumsal kargaşa başlar... Her gören göz bulanır, her düşünen kafa bunalır, her üretken el sakınır. Toplumun bütün kesimlerinde kuşku, korku ve karamsarlık egemen olur.

Anılarımız, geçtiğimiz on yılı şöyle bir taradığında, yukarıdaki filmi seyretmiş olmanın bilgiçliğiyle irkiliyor değil mi? Toplumların tarihinde kısacık bir an bile sayılamayacak bir sürecin oluşumlarına bakıldığında, durum kendini gösteriyorsa, güncel olaylara yaklaşım bakımından yeterli verilere sahibiz demektir. Gerçeğe gözlerimizi kırpmadan bakabildiğimiz oranda, kalıplaşmış doğrular yerine, tartışmanın, kuşkunun ve araştırmanın doyum olmaz demokratik ortamına gireriz. Ancak Kutsal Kitaplarla, peygamberlerin her söyledikleri doğrudur. "Şeksiz şüphesiz," inanıldığı zaman değer taşır. Bilimse, kuşkuyla birlikte başlar. Öyleyse, bu tablonun getirdiklerini bırakıp unutmadan, getireceklerine de bir göz atmakta yarar var.

Türkiye ekonomisi 80'li yılların başından beri, birikiminin sonuçlarını görmeye başlamıştır. Çemberini kırmakta, kendinden daha geri ekonomilerde pazar tutmaya uğraşmaktadır. Başta da söylediğimiz gibi, uslu çocukluktan, yaramaz veletliğe yönelmiştir. Bu kaçınılmazdır. Belli birikimler, belli sonuçları doğurur. Ne var ki, bir tırmanış özellikle de pazarlarda derinleşme, salt kendi güçlükleriyle boğuşmaya bırakılmaz. Ya başarısız dehşetinden ötürü, çeşitli engeller ve tuzaklarla zaman zaman duraklatılır, zaman zaman saptırılır, zaman zaman da engellenir. İçerden zedelenemezse, dış dertlerle, çemberinin içine çekilmeye zorlanır. Soğuk öğütlerle, ürkünç tehditler para etmezse, sıcak savaş bile gündeme getirilebilir. Çünkü, kavga konusu olan üç-beş kuruşluk meyhane bahşişi değil, milyarlarca dolarla ölçülen paylardır. Çoğun bahşiş diye alınacak miktarlar için ne oyunlar oynandığını bir düşüncece olursak, milyarlar için karşılaşılabilecek baskılar kendini hemen belli eder. Ekonomik politikası bu ölçüklere ulaşmış bir devletin, alışılmış ilişkilerinin bazen bir bölümü, bazen tümü birden değişir. Dostların düşman, düşmanların dost görünümlele saf tuttuğuna tanıklık etmek şaşırtıcı olabilir. Olmamalı... Aynı örgütün bağlamında olduğumuz bir komşumuz, (Yunanistan) gırtlığımızı sarılabilir. Aynı sistemin savunucusu bulunduğumuz bir dost devlet (İsrail), topraklarımıza göz dikebilir. Bizi arkalayacağına inandığımız bir süper dost (ABD), ya daha yakın ya bize karşı olanların yanında saf tutabilir. Bölgesel çıkar dengisinin gerekleri neyi gerektiriyorsa, herkes ona göre davranmak zorundadır. Çünkü devletlerin dostları ya da düşmanları yoktur. Çıkarları vardır.

Böyle bir bakış, bölgemizdeki son gelişmeler de gözönünde bulundurulacak olursa, bizi şu sonuca götürür; Demokratik parlamentonun kuruluşunu geciktirecek nedenler ve etkenler üretmek yerine, çabuklaştıracak bir kararlılıkla davranmak... Çünkü, olayların ivmesi hızlanmıştır. Eğer yer tutulan pazarlarda derinleşmek zorunluluğuna inanılıyorsa, bölgemizin kargaşası içinde her gün değişen olaylarla yüzyüze gelmemiz kaçınılmazdır. Ve çünkü derinleşilecek pazarların büyük bölümü bu istikrarsız bölgededir. Bölge ülkelerinin hiçbiri de bize uzak komşu sayılmayacağından, pazar derinleşmesi arttıkça, dolaylı saldırılar açık eylemlere her an dönüşebilir.

Bu durumda, ister istemez Ordu'nun sorumluluğu artacaktır. Asıl ödevi olan ulusal savunmanın gereklerini yerine getirirken, iç politikanın bütün yükünü de sırtlamış durumda bulunması, kendisi açısından sakıncalıdır. Unutmamak gerekir ki, Ulusal Kurtuluş Savaşı sürecinde, ilk adım hem de o döneme değin görülmedik bir biçimde demokratik bir parlamento oluşturularak atılmıştır. Parlamento, ulusun sürekli çıkan, söyleyen, tartışan sesidir. Bazı kararların yanında ya da karşısında olan üyeleri, grupları, partileri olduğu zaman bile, (ki asıl demokrasi budur) bütününde ulusal bir istenci dile getirir. Vazgeçilmezliği de bu niteliğinden alır. Ve bütününde, ulusal bütünlüğü meydana getirir. Elbette, bütün akımların ve sınıfların açık biçimde temsil edildiği bir arena olması yeğlenir. Ancak, her hal-ükârda, demokratik bir seçimden süzülerek oluşması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Ancak o zaman, ulusal birliğin simgesi olabilir. Ve ancak o zaman, başarısızlıkları da yengileri de paylaşmaya hak kazanır. Unutmamak gerekir ki, yengiyi paylaşmak istemeyen, başarısızlığı yüklenmeye adavdır.

"Kural ve Kural Dışı" adlı oyundan bir sahne

Anna Seghers öldü

Ünlü yazar, adını ilk kez "Santa Barbaralı Balıkçıların Ayaklanması" adlı kitabı ile duyurmuştu.

Yüzyılımızın en büyük yazarlarından biri sayılan Anna Seghers, 2 Haziran Perşembe günü 83 yaşında Doğu Berlin'de öldü.

Asıl adı Netty Radvanyi olan Anna Seghers, 1900 yılında Almanya'nın Mainz kentinde dünyaya geldi. Adı yazın çevrelerinde ilk kez, 1928'de yayımlanan "Santa Barbaralı Balıkçıların Ayaklanması" adlı romanıyla duyuldu. Hitler rejimine karşı çıkışından ötürü 1933 yılında Almanya'dan ayrılmak zorunda kaldı. Önce Fransa'ya daha sonra da Meksika'ya gitti. Savaş sırasında "barışı ve kültürü koruma" amacıyla düzenlenen çok sayıda toplantıya katıldı, bildiri ve makaleler kaleme aldı.

1947'de Alman Demokratik Cumhuriyeti'ne yerleşen Anna Seghers'in "Santa Barbaralı Balıkçıların Ayaklanması", "Ölümler Genç Kalır", "Transit", "Yedinci Şafak" adlı yapıtları dilimizde de yayımlandı. Anna Seghers'le ilgili olarak Ahmet Cemal'in yazdığı bir yazıyı 12. sayfamızda bulacaksınız.

lar sahnelemektedir.

Bunun için, El Kapısı Hollanda İşçi Tiyatro Grubu, Hollandalı tiyatro kuruluşları ile birlikte çalışmaya ve her iki toplumun da ilgiyle izleyeceği oyunlar koymaya özen göstermektedir. Birinci oyun olan El Kapısı'ndan sonra ikinci oyun olarak bu dönem Bertholt Brecht'in Kural ve Kuraldışı adlı oyunu sergileniyor. Oyun sonrası çıkan Hollanda'nın en çok okunan gazete ve tiyatro dergileri bu oyuna geniş yer verdiler ve oyun üstüne olumlu eleştiriler yayımlandı.

Oyunun yönetmenliğini Vasıf Öngören, müziğini Tahsin İncirci, dekor ve giysileri Ufuk Kobaş yaptılar. Oyuncular ise, Hollanda'da yaşamlarını sürdüren ve Amsterdam'daki Hollanda Kültür Bakanlığına bağlı Türk Tiyatro Okulu'nun öğrencilerinden oluşuyor.

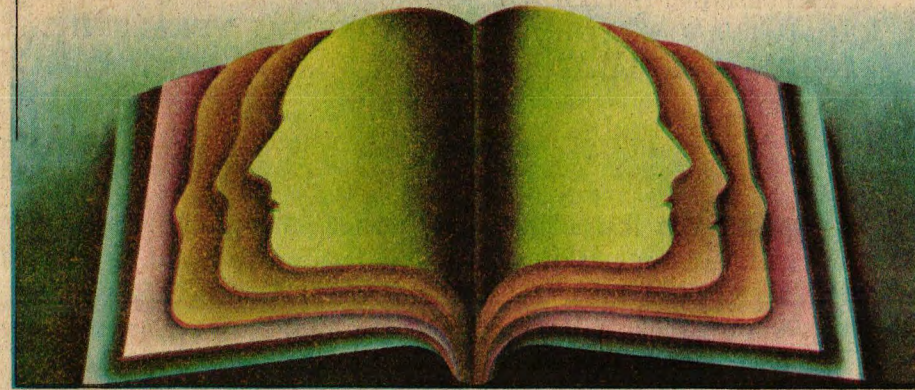
Vasıf Öngören şu anda Hollanda Kültür Bakanlığının görevlisi olarak Türk Tiyatro Okulu'nun yönetmenliğini yapmaktadır. Tahsin İncirci ise, Almanya'da yaşayan bir Türk bestecisidir. Ufuk Kobaş, Amsterdam G.Rietveld Güzel Sanatlar Akademisi Grafik Sanatlar Bölümünde öğrenimini tamamlıyor.

Aydın bir karga ile tilki

Lafonten'den bu yana devran hayli değişti, İlme verdi kendini şanlı karga milleti. Atomlar atom değil, patlamıyorlar onsuz, Kevmbiriç'ten Harvor'da öncümüz Doktor Korvus! Şan etti mi şanosu Kelektironik müzik O da kandillerde bir! Sanatı sittirettik! Dün gördüm tünemişti Mülkiyye'nin damına, Tabiy ekonomistti iktisadın rağmına. Dedim, Or. Purofesör, kurtar şu memleketi! Sermayenin dedi marjinal müsmiriyeti! Ben ki tilkiyim diye postumu yitirmişim, Ulan, böyle tekkeye her zaman postnişinim! O ne kokuydu anam! Bu cins peynirlere pes! Rokfellerle Kaşkaval ve Maraşalmız Keynes! Madem en hızlı bile Aynşitayn'a muasır, Hayatta en hakiki mürşit kargadır!

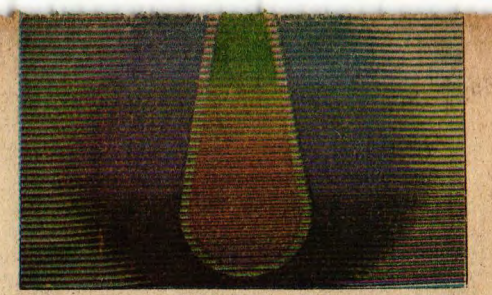
CAN YÜCEL

İstanbul Üniversitesi Geleneksel Kültür Senliği

Bir kültür şenliğinin ardından..

(Konuyla ilgili yazılar 5. sayfamızda)

Uluslararası 11. İstanbul Festivali "Anadolu'ya ve Atatürk'e Destan" ile açılıyor

Uluslararası XI. İstanbul Festivali'nin 20 Haziran 1983 pazartesi günü açılış konserinde, A.Adnan Saygun'un Anadolu'ya ve Atatürk'e Destan adlı yapıtı Gürer Aykal yönetiminde Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası ve İstanbul Devlet Opera ve Balesi eşliğinde İstanbul'da ilk kez seslendirilecek. Konsere Suna Korat ve Ayhan Baran solist olarak katılacaklar.

Bu yıl festivale dünyanın en önemli orkestralarından biri olan Leningrad Filarmoni Orkestrası, Aleksander Dimitriev'in yönetiminde İdil Biret ve Sovyet piyanisti Vladimir Krainev'e eşlik edecek. Ayrıca, İtalyan I Solisti Veneti Oda Orkestrası, Münih Bach Collegium Oda Orkestrası, Viyana Devlet Balesi, İskoçya Balesi, Küba Devlet Balesi, Senegal Ulusal Balesi, Çekoslovak Laterna Magika Tiyatrosu, Amerikalı sanatçı Bessie Griffin, İspanyol gitar virtüozları Paca De Lucia ve Pepe Romero, TRT Ankara Oda Orkestrası, Suna Kan ve Ayla Erduran'ın eşliğinde konser ve gösterileri izlenecek. Bunların dışında Güher-Süher Pekinel kardeşler piyanoyu ikilisi, Ruhi Ayangil Orkestrası ve Necdet Yaşar, Kültür ve Turizm Bakanlığı Türk Müziği Topluluğu, Boğaziçi Üniversitesi Türk Müziği Topluluğu, A.Ü.D.T.F. Tiyatro Bölümü, Ankara Sanat Tiyatrosu, Kent Oyuncuları, Devlet Tiyatrosu İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrosu, Azerbaycanlı ses sanatçısı Zeynep Hanlarova, Hintli Sarangi virtüozu Ram Narayan'ın gösteri ve konserleri ağırlık kazanmaktadır.

SOMUT, bu hafta Uluslararası XI. İstanbul Festivali'nde gösterilecek filmlerin geniş bilgisini 10. sayfada sunuyor.

"Lütfen Dokunmayın" sahneleniyor

İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sahne ve Görüntü Sanatları Bölümü Tiyatro Ana Sanat Dalı, Haldun Taner'in Lütfen Dokunmayın adlı yapıtı 25 Haziran'a dek yirmi kez seyircinin beğenisine sunacak.

Öğretim görevlisi Cem Duygulu'nun sahneye koyduğu oyunun dekoru, Öğretim Görevlisi Talay Toktamış denetiminde, son sınıf öğrencisi Adnan Öngün, giysileri yine son sınıf öğrencisi Deniz Mutlu tarafından gerçekleştirildi.

Erhan Bener ve bürokrasi

YASEMİN YAZICI

Sayın Bener, "Bürokratlar" adlı kitabınız eleştirel içerikli ve öykü biçiminde, bürokratların yaşamlarını yansıttıyordu. Bu nedenle ilk olarak "Bürokrasi"ye değgin düşüncelerinizi özetler misiniz?

Burada hemen açıklamak isterim ki benim bürokrasiye yönelik eleştirilerim yüksek bürokratlara olan eleştirimdir. Karar mekanizmasında bulunan kişilerin oluşturdukları bu işleyişin aksayanlarını vurgulamak istedim. Ancak doğal olarak benim düşüncelerim dışında pek çok yaklaşımlar da bulunmaktadır. Sözgelimi yüksek bürokratların devleti beslediği, koruduğu gibi; işlevsel niteliklerinin toplum düzeninde iyi unsurlar oluşturduğu savunulmaktadır. Bence bu türden görüşler sapıtılmıştır. Öyle ki yüksek bürokratlar daima politik ve ekonomik gücü elinde bulunduranların yanında yer almışlardır. Atatürk döneminde 1956'lı yıllara doğru uzanan zaman dilimindeki bürokratların elbetteki toplum düzeninde iyi unsurlar olduğu düşünülebilir, ancak o günkü iktidarların yapısı, ekonomik ve politik görüşleriyle doğru orantılı olan bu bürokratik yapı ister istemez iktidar değişimi ile değişecektir. Bürokratlar yeni iktidarın emrine gireceklerdir. Nitekim öyle de olmuştur. Devlete koruyucu bürokrat olmaktan öte; çıkan yasaların savunucularıdır. Yasaları savunmak değişik bir iktidar anlayışı içinde oluşmaktadır. Örneğin; dış ticaret rejimi belli bir ekonomik görüşün çerçevesinde planlanır. Bu planın uygulayıcısı, karar merkezindeki yüksek bürokrat iktidarın görüşlerinin en iyi uygulayıcısı durumundadır. Ancak bunun yanı sıra, hirsızlığa karşı ve daha genelde daha başkaca dürtülüklerin savunusu olabilir ise de bu uyguladığı sistemi ve yapısını değiştirmez. Yine bir örnek vererek, Fransa'da III. ve IV. Cumhuriyet dönemlerinde iktidarlar değişmiş, ancak büyük bürokratlar iş başında kalmışlardır. Ve devlet politikasında istikrar olduğu görülmüştür. İncelenirse: gelen ve giden hükümetlerin yapılarının pek farklı olmadığı görülecektir. Merkez sağcı, ortacı politikalar arasındaki değişiklikler olmuş, 1950'de liberaller gelmişlerdir. Devlet yapısında önemli bir değişiklik olmamıştır. Bürokratlarda bu değişikliklere ayak uydurmuşlardır. Sistemle bütünleşmişlerdir. Bu nedenle bürokrasinin hangi devleti hangi sistemi savunduğu işleyiş mekanizmalarının da belirleyicisidir.

Sizin eski yüksek bürokratlardan olduğunuzu biliyoruz. Az önce söylediklerinize göre bürokratlar kurulu sistemi savunma durumunda. Sizin görevde bulunduğunuz dönemlerde benzer koşullarda kurulu sistemle olan ilişkiniz nasıldı?

Öncelikle benim bürokratik dönemim teknik bir görev çerçevesindeydi. Kambyo alanında uzmanlığım vardı. Yüksek seviyedeki karar merkezlerinde görevli değildim. Tamamen teknik düzenleyici nitelikte bir bürokrattım.

Sayın Bener konuşmamıza son kitabınıza değinerek başladık. İsterseniz biraz da edebiyat çalışmalarınızın ilk yıllarına dönelim. 1948 yılında basılan bir şiir kitabınız var. Daha sonraları da

Erhan Bener, arkadaşımız Yasemin Yazıcı'nın sorularını yanıtladı.

Genel anlamda tüm totaliter rejimlerde sanatın başvurduğu yöntem değişiyor. Mizahın gelişimi hızlanıyor. Resimde, müzikte kaçmak daha kolay. Ancak edebiyat zaman zaman hastalıklı dönemlere de giriyor.

roman çalışmalarınıza rastlıyoruz. Bu şiir kitabın gençlik heveslerinizden biri olarak değerlendirilebilir miyiz?

Evet... İlk kitabında şiirlerim basılmıştı. Aruz ile şiirler yazıyordum. Dediginize daha çok bir hevesti. Bu nedenle de lisedeyken adım edebiyatçıya çıkmıştı. O sırada edebiyat bir dizi ezberden oluşuyor. Ben de hiç hoşlanmıyorum ezberlemekten. Aruz'la şiir yazmaya başlayınca bir iki dergiye gönderdim. Basıldı. Bu çocuk Fuzuli gibi şiir yazıyor, diye öğretmen de benden şiir sormaz oldu. Şii... serüveni böylece başladı ve sürmedi tabii; Gerçekte ilk kitabım romandır. Hatta bu şiir kitabımdan önce iki roman yazmıştım. Yine 1948 yıllarıydı. O zamanlar Ahmet Halit yayınevi vardı. Ahmet Halit mülkiyeliydi. Mülkiyelerin kitaplarını basardı. Ben de ilk romanımı ona götürmüştüm. Okudu. Sonra da beni çağırarak "biliyorum yabancısı romanları okuyup, çeviriyorsun. Herhalde okuduğun romanlardan parçalar alarak bu romanı yazdın." dedikten sonra romanımı elime tutuşturdu. Ardından da "senin yazdığın bir romanı

getir basayım" dedi. İkinci romanımı 1949'da yine kendisine getirdim. Bu kez de hiddetinden küplere bindi okuyunca. Bana sol edebiyatı yapıyorsun dedi. Romanın içinde balıkçılarla olan kısa bir görüşme bölümü vardı. Ancak o yıllarda böyle değerlendiriliyordu. Doğrusunu isterseniz iyi ki de basılmamışlar...

Neden? İlk yayınlanan "Acemiler" romanımla arasında büyük dil farkı vardı. O romanlarımda ne denli arapça kullanmışım, nasıl tumturaklı bir dil olmuş. Oldukça şaşırtdım. Nasıl olmuş da yani dilim bu denli kısa bir sürede büyük farkla sadeleşmişti. O günlerde dilin sadeleşmesine emeği geçen Nurullah Ataç hepimizi etkilemişti.

Peki bir romancı olarak son yıllarda oluşan roman tartışmalarına ilişkin düşünceleriniz nelerdir?

Çok genel olarak söylersek romancının işlevi üretmektir. Ötesi eleştirmenlerin, araştırmacıların, incelemecilerin görevidir. Tabii bu arada belirtmek isterim ki, eleştiri, edebiyatımızın en zayıf dallarından biri. Genellikle yapıtlar bir bütün içinde alınıp idetlenmiyor, daha çok bir tanıtma yazısı içeriğinde yansıtılıyor. Bu arada yayınevleri de bu türden ciddi çalışmalara pek yer vermiyor. Böylece edebiyatımızda önemli bir aksaklık da oluyor.

Eleştirmenler genellikle yapıtları belli kuralları içinde yargılıyorlar. Bu kuralların edebiyatçılara olan etkisi sizece olumlu mudur?

Roman bir sanat ürünüdür. Resim gibi, müzik gibi... bir sanat ürünüdür. Romancının masanın başına geçtiği zaman ben şu kurala göre yazıcım diye bir takım sınırlamalara girmemelidir. Örneğin Zola'nın Toprak adlı kitabı bence yazarın geliştirdiği Natürallizm anlayışıyla en fazla bütünlük kazanan kitabıdır. Romancı kendine bir takım sınırlamalar getirmemelidir. Sonsuzluğun içindeki arayışları onu önemli ve çağının ötesinde bir yüceliğe ulaştıracaktır. Yine örneğin Balzac'ların, Zola'ların yettiği bir

SÖYLEŞİ

dönemde Eugene Sue adlı bir romancı çok ünlüydü. Bugünse kimse adını bile bilmiyor. Biz bir romancıyı değerlendirirken önce bir kalıp çiziyoruz. O kalıbın içinde onu algılamaya çalışıyoruz. Bu da önemli yanıtları getiriyor. Oysa önce kendi içinde bütünlüğü var mı yok mu diye düşünülmesi gerekir.

Son günlerde Latin edebiyatı önemli bir okur sayısı kazandı. Bu konudaki düşünceleriniz nedir?

Kısıtlı anlatım dönemlerinde bilindiği gibi kaçış edebiyatı oluşur. Latin ülkeleri de dikta rejimlerinde yaşayan ülkelerdendir. Oradaki yazarların, fantazi dönük, gerçek üstü yapıtları kısıtlı anlatımın geçerli olduğu ülkelerde elbette önem kazanmakta. Sözgelimi Marquez'in "Yüzyüzlük Yalmızlık" romanında masala sığınma gözle görülür bir anlatım biçimidir. 1976 yıllarından bu yana Türkiye'de de bu anlatım gelişmiştir. Edebiyatta yeni varyasyonlar oluşmuştur.

Bir de sanatın baskı dönemlerinde daha fazla geliştiği türünden savlarda bulunmakta. Sizece bu doğru mudur?

Genel anlamda tüm totaliter rejimlerde sanatın başvurduğu yöntemler değişiyor. Mizahın gelişimi hızlanıyor. Resimde, müzikte kaçmak daha kolay. Ancak edebiyat zaman zaman hastalıklı dönemlere de giriyor.

Evet, bireysellikten ben'cilliğe dönük bir sapma da oluyor. Sanatsal gerçeklik üstüne söyleyecekleriniz nelerdir?

Bence... aydın bir gerçeği yaşıyor. Şimdi foto muhabiri arkadaşımız birçok fotoğrafını çekiyor. Bunlardan birini seçecek. Ancak o ben olmayacağım. Onun sanatsal beğenisinin bir seçimi olacak. Bir başka örnek: "Shanehez'in Çocukları" kitabının yazarı, Meksika'ya gidiyor. Orada bir ailenin yaşamını teyplerle alıyor. Fotoğraflarla saptıyor, bir sürü döküman derliyor tabii romanı yazarken bunların ayıklanması gerekiyor. Romancı kendi değerlerini göre bir yargılamayı yapıyor. Sonunda ortaya çıkan yapıt için bütünlükle ailenin yaşamıdır... diyebilir miyiz?

Bu arada romancının yapıtlarında kendi yaşamını bütünlükle konu etmesi ya da yeniden yaratması söz konusu. Bir roman kendi kaynaklı olsa da bir sentez midir?

Romancı öncelikle kendini ve çevresini kullanır. Ailesini kullanır, arkadaşını kullanır, sevgilisini kullanır... Sözgelimi Dostoyevski'nin Karamozof Kardeşler'deki baba onun babasıdır. Ebedi Koca'daki koca kendisidir... Yazarın hayatı bir özümlemesi vardır. Sonra bunu kendine mal eder, sonra da dışarıya çıkarır. Eğer özümlediklerini bir senteze dönüştürmüşse romandır, ötesine biyografi denir.

Bir de romancının gerçekleri bizzat yaşaması diye bir sav bulunuyor. Sizece de geçerli olabilir mi bu görüş?

Gözlemleme diye bir gerçek var. Gorki, Steinbeck, Jack London yaşadıkları için değil, gözlemedikleri ve duyarlılıklarını kullandıkları için başarılı olmuşlardır. Yoksa o koşullarda milyonlarca insan yaşamıştır. Sanatçı da bir insandır. Kişisel sorunlarını ortaya çıkması ön koşul olmayabilir. Çevresindeki algıladıklarını da duyarlılığında özümleyip yapıtlarında anlatabiliyorsa; yine kişiliği ve yetenekliği vardır. Sanatçı olmak profesyonelle yapılan amatör bir iştir.

Anılarda Esendal

Gözlerinin renginde, yüzünün yuvarlaklığında yıllarca önce ölen babamı anımsatan bir benzerlik vardı. Belki de bu yüzden çok severdim onu. Babam gibi dili hafifçe Rumeli ağzına çalardı. Onun da beni çocukları kadar sevdiğini bilirdim.

SALİM ŞENGİL

Dostum Mehmed Kemal, Cumhuriyet gazetesinde 27 Mart günü yayınlanan yazısında Esendal'dan söz ederken bana da değinmiş. Okuyucuların yanlış bir düşünce edinmelerini önlemek üzere bildiğim kadarıyla bir açıklama yapmak zorunluluğuna duydum. Ayrıca bana bu fırsatı verdiği için de ona teşekkür borçluyum. Mehmed Kemal, diyor ki: "Esendal'ın bizim merak ettiğimiz yanı siyasal anlarıdır. Bu anılarını yazdığını ve bilmem kaç yıl sonra yayınlanmak üzere bir notere teslim edildiğini duymuştuk. Ancak, sağlığında çok değer verdiği Salim Şengil'e bunları sorduğumda, 'Böyle bir şeye rastlamadığımı' söyledi" diyor. Mehmed Kemal ile aramızda böyle bir konuşma geçti ise, yanlış bir anlama olmuş sanırım. Benim, 'rastlanmadı' derken herhalde Esendal'ın ölümünden sonra ailesi tarafından bana verilen evrakı arasında raslanmadı anlamında demiş olmalıyım. Yoksa onun anılarını yazdığını kesin biliriken nasıl tersini söyleyebilirim! Bu kaniye şuradan varıyorum: O sıralar yayımladığım 'Seçilmiş Hikâyeler Dergisi'ne gelen öykülerin bir çoğunu Esendal da okur, düşüncelerini söylerdi. Yüksel Caddesindeki evinin alt katında küçük çalışma odasında sık-sık konuşmalarımız oldu. Genellikle önceden telefon eder, saat 12-14 arası öğle tatilinden yararlanarak giderdim Esendal'a. Genel Sekreterlikten çekilmeden önce de, eski ilk Meclis binası -şimdi müze olan- CHP Genel Merkeziydi. Orada da gene bu saatlerde buluşurduk. Bekleme salonunda onu görmek isteyenlerin 15-20, kimi otuz kişiyi aştığını görürdüm. Özel Kalem Müdürü -Abdurrahman Bey,- hiç soyadını öğrenmedim- beni görünce Esendal'a geldiğimi bildirir, arkasından da hemen odasına alırdı. İki saate yakın bir zaman öykü, ya da genel sanat konuları üzerinde konuşurduk. Daha doğrusu çoğu o konuşur, ben dinlerdim. Herşeye bir tat katarak anlatır, ağzından bal dökülüyor sanırdı insan. Bir dilim kepekli ev ekmeğini kutlayarak öğle yemeğini geçiştirirdi konuşurken. Gözlerinin renginde, yüzünün yuvarlaklığında yıllarca önce ölen babamı anımsatan bir benzerlik vardı. Belki de bu yüzden çok severdim onu. Babam gibi dili hafifçe Rumeli ağzına çalardı. Onun da beni çocukları kadar sevdiğini bilirdim. Konuşmaya dalıp gittiğimiz bir sıra, salonda bekleyenleri anımsayınca bir ateş basardı bana. Hemen kalkmak istediğimde:

"Otur Şengil, otur" diyerek kalmamı üstelerdi. Esendal, CHP Genel Sekreterliğinden ayrıldıktan sonra, bu kez Yüksel Caddesindeki evine gider, dergiyeye gelen öyküleri okuması için verirdim. Her sayısında bir öyküsünün çıkmasını isterdim. O ise çok seyrek verebiliyordu. Elinde sürekli çalıştığı bir roman vardı. Çoğu kez: "Roman yazmamıza biraz ara verin de, derginin gelecek sayısına bir öykü yetiştirin" deyince:

"Olur Şengil" diyerek karşılık verirdi. Bir-iki gün sonra gene buluştuğumuzda öyküler ya da öykü üzerine konuşur, okuduklarını alır, yeni gelenleri verirdim. Bir ara öyküyü yazıp yazmadığını sorar, gene o değişmez yanıtını alırdım:

"Olur Şengil, veririm." Bundan sonra öyküler dizilmek üzere matbaaya verilir, ama Esendal'dan istenilen öykü alnamamıştır. Dizgi işi biter, düzeltmeler yapıyordur. Çıkacak sayıya yetiştirmek umuduyla bir kez daha istediğinde bazen öfkelenmiş gibi yapar:

"Şengil, sen otur öykü yaz dersin. Emine hanım, -Kızı için böyle derdi- anılarını yaz, der. Ama ben bu romanı bitirmek zorundayım. Anladın mı şimdi?"

"BU ROMAN BİTECEK"

Romanın serüveni şöyle: Esendal, CHP Genel Sekreteri iken, zamanın ünlü gazetecisi, iki kardeşten biri, Ulus gazetesine gider, Esendal'ın bir romanı olduğunu ilgililere söyler ve iki bin lira avans alır. Gazete yöneticileri, 'koskoca Genel Sekreter buraya gelecek değil ya, elbet bir kişiyi görevlendirecektir' diye düşünürler. Oysa Esendal'ın bu olan bitenlerden haberi bile yoktur. Nice sonra öğrenir. Bu yüzden, her kızar gibi göründüğünde bunu yineler:

"Bu roman bitecek. Ulus gazetesine verilecek. Borç ödenecek."

"İyi ama, siz parayı almamışsınız ki, ödeyesiniz!"

"Olsun. Benim adım kullanılarak alınmış ya! Bu bir namus borcudur." Buna benzer sözlerle çok konuşulmuş bu konu aramızda. Böyle olunca anılarını yazmadı anlamında nasıl söyleyebilirim?

Mehmed Kemal, yukarıda sözünü ettiğim yazısının sonunda, "1945 yılında Genel Sekreterlikten ayrılması, elde şimdilik belge yok ama, iktidarın Celal Ba-

Cumhuriyet dönemi ekonomi politikalarında ortak bileşke (I)

TEVFIK ÇAVDAR

GİRİŞ — Aslında bu yazının başlığını sadece Cumhuriyet dönemi ile sınırlamak yanlış olur. Çünkü Türkiye’de, Tanzimattan başlayarak uygulanan ya da uygulanmak istenen ekonomi politikalarının ortak bileşkesi taktır. Cumhuriyet döneminde bu ortak bileşke dönemin koşullarına göre sınırlı diyebileceğimiz bir değişime uğramıştır. Nedir bu ortak bileşke? Bunu “ileri bir sanayi ülkesi olma” biçiminde kısaca belirleyebiliriz. “İleri bir sanayi toplumu olma” yolunda liberal ekonominin doğrultusunda tanımlanmıştır. Buna kapitalist kalkınma modeli de diyebiliriz. Osmanlı’nın son yüz yılında devlet adamlarından aydınlarla hatta sıradan vatandaşlara kadar hemen herkesin fabrika, tecimevi, büyük şirket ve banka kurmanın, bu kuruluşlarla donanmış bir ülke görmenin özlemi içerisinde olduğunu bilmekteyiz. Şirket-i Hayriye böyle bir özlemin somutlaşmış biçimidir. Oluşum şekli de, sonraları çeşitli türlerini gördüğümüz karma bir davranışı içerir. Şirketin kuruluşuna ilişkin düzenleme döneminin iki önemli bürokrati (Keçecizade Fuat Paşa ve Cevdet Paşa) tarafından hazırlanmış, sermayesi ise başta Sultan olmak üzere Sadrazam, ileri gelen bürokratlar, sarraflar ve tüccarlar tarafından sağlanmıştır. Merkezi otoritenin tüm gruplarıyla özel kesimin toplu bir girişimidir sergilenen. Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde bu tip şirketleşme ve ekonomik girişimlere pek çok örnek verilebilir.

“Kapitalist, ileri bir toplum kurma özlemi” biçiminde özetleyebileceğimiz bu amaç (ki bunu ortak bileşke olarak da adlandırmaktayız), bazı kişilerce kabul edilmek istenmesine de günümüzde de devam etmektedir ve eski etkinliğinden hiçbir şey yitirmedeği gibi, daha da güçlenmiştir.

Amaçtaki bu birlik, amaca ulaşmada kullanılan araçlar açısından da birliği ortaya çıkarmamıştır. Türkiye’nin ekonomik olarak gelişmemiş oluşu kullanılan araçların farklılığına neden olmuştur. Ortak bileşkeye ulaşacak araçlar ya da politikalar üç çizgi çevresinde toplanabilir:

- Liberal yaklaşım
- Devletçi yaklaşım
- Planlama

Bu üç yaklaşımdan biri zaman zaman öne çıktığı ve belli bir ağırlığa sahip olduğu halde, ikisinin ya da üçünün birlikteliği de görülmüştür. Temelde yaklaşımlar arasında kesin bir ayırımdan söz edilemez. Bunları aralarında ikili ve üçlü arakesite sahip olan üç politika kümesi olarak tanımlamamız daha doğru olacaktır. Nitekim 1960’a kadar dönem dönem liberal ve devletçi yaklaşım içiçe kullanıldığı gibi, 1960’dan sonraki planlı dönemde üç yaklaşımda (aralarındaki ağırlık farklılığına rağmen) birlikte gündeme gelmiştir.

Bu yaklaşımların nitelikleri ve uygulanmalarındaki sorunlar ile başama geçirme doğrultuları noktasında bazı ayrıntıları hatırlamada yarar olacaktır.

Liberal yaklaşım — Bu yaklaşımın ilkesi uyarınca merkezi otoritenin ya da başka bir deyimle devlet organlarının ekonomik yaşama doğrudan veya dolaylı olarak müda-

Liberal yaklaşım gelişmekte olan ülkelerde ekonomik gelişmenin yönünü sağlıklı bir doğrultudan çarpıtmakta, özellikle sanayileşmenin sağlam temellere oturmasını engellemekte, ekonomik bağımlılığı getirmektedir

hale etmesi söz konusu değildir. 1910’lu yıllara kadar ülkemizin ekonomi düşünürleri bu konuda hiç bir şekilde taviz vermemişlerdir. Mehmet Cavid Bey vb. düşünürler iktidarda oldukları dönemlerde de, çeşitli sorunlarla karşılaşmalarına karşın, liberal ekonomiden en küçük bir ödün bile vermemeyi sürdürmüşlerdir. Hatta bu konuda, gayri meşru kazançları bile, ticari yaşamı canlandırdığı, bir çok kişiyi ticarete yönelttiği için yermeyi yeğlemişlerdir. Cavid Bey’in 1917 bütçe konuşması bu konuda çarpıcı bir örnek teşkil etmektedir.

Cumhuriyetin ekonomik doğrultusunu çizme açısından temel taşı durumunda olan İzmir İktisat Kongresi kararları tek bir ilke çevresinde toplanabilir: Liberal ekonominin ne pahasına olursa olsun yaşama geçirilmesi. Liberal ekonomi de serbest piyasa düzeni temeldir. Ekonominin ana sorunu olan; neyi, nasıl, ne kadar ve kimler için üretim problemi serbest piyasadaki fiyat mekanizması vasıtasıyla çözümlenir. Gene bu ekonomik anlayış gereğince girişim konusunda tam bir özgürlük söz konusudur. Diğer yandan firmalar arasındaki rekabette devletin ve organlarının yan tutması da düşünülemez. Özel girişim, özel mülkiyet hakları ve bu hakların dokümanlığı liberal anlayışın temel öğeleridir.

Genel hatlarıyla bir önce yansıttığımız biçimde tanımlanan liberal yaklaşım, gelişmekte olan ülkeler yönünden ciddi bir ikilemi de

ortaya çıkartmaktadır. Bu ikilemi şöyle özetlememiz mümkündür: Liberal yaklaşım gelişmekte olan ülkelerde ekonomik gelişmenin yönünü sağlıklı bir doğrultudan çarpıtmakta, özellikle sanayileşmenin sağlam temellere oturmasını engellemekte olduğu gibi ekonomik bağımlılığa da neden olabilmektedir. Bu durum Cumhuriyet dönemi ekonomi politikalarını oluşturan karar organlarının ana çıkmasını da meydana getirmiştir. Bu karar birimleri her koşulda liberal yaklaşıma evet derken bunun ekonomik bağımsızlığı zedelemekten ve toplumun kalkınma doğrultusunu saptırmadan nasıl gerçekleştirebileceğini de çözmeye çalışmışlardır. Bu çözümden genellikle, merkezde serbest piyasa ekonomisinin oluşturduğu bir çekirdek çevresinde devletin koruyucu kabuğu sağlaması önde gelmektedir. Bu koruyucu kabuk devletçilik olarak adlandırılmıştır.

Devletçi yaklaşım — Ahmet Hamdi Başar’ın bir yapıtında altını çizdiği gibi Türkiye’de devletçilik bir zorunluluk sonucu ortaya çıkmıştır. Özellikle sanayi ve bayındırlık alanlarında yerli sermayenin yeterli düzeyde olmaması, yabancı sermayenin de ülke kalkınmasının istediği yönde yatırımlar yapmak istemesinin kaynaklanan devlet girişimciliği Osmanlı İmparatorluğunun son döneminden bu yana kendini ekonominin hemen her alanında hissettirmektedir. Keçecizade Fuat ve Ali Paşaların Sultan Abdülaziz’e yaptıkları önerilerde sık sık devlet

Cumhuriyetin ekonomik doğrultusunu çizme açısından temel taşı durumunda olan İzmir İktisat Kongresi kararları tek bir ilke çevresinde toplanabilir: Liberal ekonominin ne pahasına olursa olsun yaşama geçirilmesi.

fabrikalarının özel kişilere ve şirketlere bırakılmasının ekonomik yararlarından söz etmeleri o günlerde bile sorunun bugünkü benzer boyutlarda kendini gösterdiğini ortaya koymaktadır.

“Milli İktisat” diye bildiğimiz yaklaşım da bir anlama devletin ekonomik kalkınmayı istenilen biçimde yönlendirmesi temeline dayanan görüşlerden meydana gelmiştir. Ziya Gökalp ve Tekin Alap’ın “Yeni Mecmua”da yazdıkları makalelerde milli iktisat yaklaşımını tanımlarken ileri sürdükleri görüşler hep bu doğrultudadır. Ne var ki bir yandan Osmanlı İmparatorluğunun savaş içerisinde bulunması, diğer yandan ekonomik bağımsızlığına tam anlamıyla sahip olmaması “Milli İktisat” yaklaşımının yaşama geçirilmesini (tüm yönleriyle) engellemiştir.

Liberal yaklaşımın bir yerde başat olarak görüldüğü 1923-1929 zaman diliminde de devlet, özellikle bayındırlık ve bazı sanayi dallarında girişimlerde bulunmuştur. Demiryolu politikası bu girişimlerin en önde gelen örneğidir.

Devletçilik yaklaşımında 1930-1939 döneminin farklı bir değerlendirmesi yapılmalıdır. Bu dönemdeki uygulama sadece ekonomik açıdan devletin öncülüğü ve denetimini değil, belki de toplumun tüm boyutlarıyla devlet tarafından yönlendirilmesi ilkesini öne çıkartmaktaydı. Kültürden spora kadar bireyin ve özel grupların bütün eylemleri, çalışmaları devletin koruyucu, yönlendirici ve denetleyici gözetimi altında yapılmalıdır ilkesi bir dünya görüşü olarak benimsetilmek isteniyordu. Bu yaklaşım dünya ekonomik bunalımının sarstığı liberal görüşe yönelik bir tepkinin sonucu olarak kabul edilebilir. Zaten savaşın sona ermesiyle birlikte terkedilmiştir.

1930’lu yıllardaki egemen devletçilik görüşüne karşın Ahmet Hamdi Başar’ın öne sürdüğü kuşku burada tekrarlamakta yarar olacaktır. Başar sorunu şöyle değerlendirmektedir:

“Bizde devletçilik, tarihi bir zaruret olarak, daha doğrusu, sermayedar ve müteşebbis bulunmadığı için mecburen başvurduğumuz bir sistem olmuştur. Ancak bunun büyük bir tehlikesi vardı: Babıâli’den bize usulleri, an’anesi ve elemanlarıyla miras kalmış yasağa dayanan idari devleti genişleteceğiz: iktisadi hayatın idaresine, tanzimine karıştıracamız, bu suretle bu devletin nüfusunu, hakimiyetini son derece kuvvetlendireceğiz. Bu büyük tehlike idi. İktisadi sınıflarımız son derece zayıf ve hiç mukavemet gösterecek halde değildi. Kapıkulu devleti, iktisadi hayata hakim olunca bunun karşısında halk hakimiyetine, demokrasinin teessüsüne kat’iyen imkân yoktur ...Siyasi iktidar mücadelesi sınıflar arasında değil kapıkulunun kendi arasındadır. Çok partili rejim de kurulsa bu yolla demokrasi kurulamaz...” Başar’a göre gerçek bir demokrasiye geçebilmek için ya ekonomik liberalizmi noksansız uygulamaya, ya da devletçiliğe yukarıda değinilen tehlikeleri yaratmayacak bir yön vermenin zorunluluğu çok açıktır. Kısacası devletçilik ile demokrasi arasında olumlu bir uyumun bulunması gerekmektedir.

yar ve uhkauşarına vertinmesine karşı çıkmasındandır” diyor. Dostum Mehmed Kemal burada yanılıyor, hem de seçtiği sözcüklerle Esendal’ı demokrasiye geçişe karşıymış gibi gösteriyor. Burada iki yanlış var. Birincisi, Demokrat Parti 1946 seçimlerinde milletvekili çıkardı ise de ancak, 1950’de iktidarı aldı. Yakın tarihtir, Mehmed Kemal bunu çok iyi bilir, ama dalgınlıkla yazmış olacak. İkincisi, hiçbir belgeye dayanmadan Esendal’ın bu yüzden Genel Sekreterlikten çekilmiş olması yorumuna varmasıdır! Oysa istifa konusu çok başka nedenlerle olmuştur. Bugün yaşayan 35’lerden bileni vardır bunu.

Esendal, CHP Genel Sekreterliği yaptığı yıllarda Gümrük ve Tekel Bakanı’nu hiç sevmezdi. Bakanlığı tüm hemşehrileriyle doldurarak berbat ettiğini söyler, ona çok kızardı. Keyfi yerinde olduğu zamanlar, çocuksu bir duyarlılıkla bana onun taklidini yapardı:

“Sayın Bakan, ister özel, ister görevle olsun geziye çıkmayı sever. Bir şeyi daha fazla sever. Giderken uğurlanmayı, dönerken de karşılanmayı...” Esendal, anlatırken burada susar. Dirseklerini yere paralel duruma getirir, iki kolu omuz hizasına yükselince, bir elinin avuç içini öteki elinin üstüne koyarak havada tutar. Sanki vagon penceresine kollarını dayamış gibi yapar. Vagon penceresinin önünde toplanan, onu uğurlamaya gelenlere doğru gözlerini aşağıya eğer. Yumuşak bir bakışla sağa, sola, önüne gülücükler dağıtır.

“Geldin mi? Hoşgeldin, hoşgeldin...” diyerek çok mutlu olurmuş Sayın Bakan...

“GELMEDİN, GELMEDİN..”

Bu uğurlamanın üstünden günler geçer. Bir gün Genel Müdürün biri Sayın Bakan’a evrak imzalatmak üzere makam odasına girer. İmza kartonunu Bakan’ın masasının üstüne koyar ve ayakta beklemeye başlar. Esendal anlatırken lâfın burasında -yerine göre- kimi masasına, kimi de bir koltuğa oturur, sanki Bakan’mış gibisine... İmza kartonunun sayfalarını çevirmeye başlar. İlk sayfanın altını imzalar. İkincinin araya daha uzun okuma süresi koyarak aşağısına imza atar. Kartonun tam üçüncü sayfasını çevirdikten sonra birden bire durur. Gözlerini aslında olmayan imza kartonundan kaldırmadan öfkeyle:

“Gelmedin, gelmedin, gelmedin” diyerek bağırır bakan. “Üç kez yaşah, şah, şah” dercesine kalemleri elini önüne doğru sallar. Genel Müdür bir an şaşırır, duraksar, sonra aklını başına toplar:

“Nasıl olur efendim, gelmez olur muyum!”

“Gelmedin, gelmedin, gelmedin...”

“Hattâ falan Genel Müdür de oradaydı.”

“Gelmedin, gelmedin!”

“Yanımda Denetleme Kurulu Daire Başkanı...”

“Gelmedin...”

EKONOMİ BAKANLIĞINA ADAM DAYANMIYOR

İkinci Dünya Savaşı sürmektedir. CHP Ekonomi Bakanlığı’na adam dayanmaz. Sık-sık Bakan değiştirir. Kimi kendiliğinden çekiliyor, kimini de alıp yerine bir başkası atanıyor. Bu sırada İsmet Paşa, Esendal’a bu Gümrük ve Tekel Bakanı’nun Ekonomi Bakanlığı’na aktarılması önerisinde bulunur. Esendal: “Başarılı olamaz” der.

İsmet Paşa:

“Ama namusludur.”

“Doğru... Gene de bir başkasını bulalım.”

“Bu işi bilenin içimizde olmadığı anlaşılıyor.”

“Meclis dışından getirelim.”

“Yasa engel...”

“Onu yapan bizz. Ne olacak yasa çıkarırız” diye bir konuşma geçer aralarında. Bunun üzerine o Gümrük ve Tekel Bakanı’nu alıp Ekonomi Bakanlığı’na aktarınca İsmet Paşa, Esendal da Genel Sekreterlikten çekilir.

Zamanında akıl edip günlük tutmadım. Önemli saydığım anları da not edip bir kenara koymadım. Şimdi bunları yapmadığıma üzülüyorum. Gene de o günleri, o yaşamları anımsadıkça yazmaya çalışacağım.

BİRİNCİ BÖLÜM

1923 TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ’NİN AMACI VE NİTELİĞİ

TÜRKİYE’NİN İKTİSADEN GELİŞMESİ VE YÜKSELMESİ İÇİN TUTULACAK YOL HAKKINDA İKTİSAT VEKÂLETİNİN YAPILAN ÇALIŞMALAR

[No. 1]

Memleketimizin iktisaden inkişâf ve teâlisi için takip edilecek hatt-ı hareket hakkında İktisat Vekâleti tarafından ciddi ve esaslı bir program tanzimi takarrür etmiştir. Vekâlet programının tanziminden evvel memleketin bil-umüm iktisat âmillerini bir arada toplayarak Türkiye İktisat Kongresi namı altında büyük bir kongre

Izmir İktisat Kongresi; Cumhuriyetin ekonomik doğrultusunun temel taşı.

Sürecek

yazko **SOMUT**

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

Yıl: 3
Sayı: 45/19
Tarih: 10 Haziran 1983
Fiyatı: 70 Lira.

S.S. Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi-YAZKO adına Sahibi ve Genel Yayın/Müdürü: Erol Toy/Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Hayati Asilyazıcı/Ankara Temsilcisi: Gülşen Karakadioğlu/Yönetim Yeri: Türkoçağı Caddesi No: 17, Kat: 2, Çağaloğlu/Yazışma ve Havale Adresi: YAZKO, P.K. 442 Sirkeci, İstanbul/Telefon: 22 78 45/Abone Koşulları: 6 aylık: 1750 lira, 12 aylık: 3500 lira/Yurtdışı için iki katıdır/İlan Koşulları: İlan sayfalarında santim/sütun: 800 lira, diğer sayfalarda santim/sütun: 1000 lira. (İlanlar için sütun eni 3 cm’dir.)/Dizgi, film, ofset hazırlık: Çağdaş Yayıncılık ve Basın Sanayi A.Ş./Baskı: Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş./Dağıtım: Hürriyet Holding A.Ş.

OYUNCAKSIZ HAYAT ÇEKİLMEZ

Oyuncakların dili

NERGİS TEKİN

Kocaman üç katlı bir oyuncak mağazasıydı. Raflara sıra sıra dizilmiş bebekler, tavşanlar, topalar, arabalar, boyalar, küpler herkes gidip yalnız kaldıklarında başladılar söyleşiye. Söze ilk önce bebek başladı.

Bebek: Arkadaşlar bu gece dans edip eğlenmek yerine, var mısınız sorunlarımızdan konuşalım.
Oyuncaklar: Seni dinliyoruz diye yanıtladılar.
Bebek: Sorunların çok fazla isterseniz ilk önce beden yapımla başlayayım. Beni yapanlar vücudumu, bacaklarımı düzgün yapmıyorlar. Sorarım sizlere benim vücudum canlı bebeklerin vücuduna benziyor mu? Bence hayır. Bacaklarımda eğrilikler, vücudumda bir yığın şekilsizlikler var. Ben, bu halimle beni seven benimle oynayan çocukta yanlış izlenimler uyandırmaz mıyım?

Boyuma gelince gerçek yaşamda anneyle çocuk arasında boy açısından belirli bir oran vardır. Benimle çocuk arasında ise böyle bir oran gözlemlenmemiş. Çocuklar beni "arkadaşım" diye mi sevsinler, "çocuğum" diye mi sevsinler şaşırıyorlar. Ne kadar gülünç değil mi kucağına zor aldığı bir bebeğe çocuk nasıl ninni söyleyebilir.

Ya yüzüme ne dersiniz? Yüzümden belirgin bir fiziksel bozukluk yoksa da çocuklara (Türk çocuklarına) hiç benzemiyorum. Hep beni sarı saçlı, mavi gözlü, hokka burunlu yapıyorlar. Benim bildiğim çocuklar annelerine benzerler. Ayrıca bebek yapan insanlar kendi beğenilerini düşünüyorlar, çocukların beğenilerini hiç düşünmüyorlar gibi geliyor bana. Onlar için güzel mavi gözlü, sarı saçlı, hokka burunlu bir bebek acaba çocuk için böyle mi güzel kavramı? Onlar kendilerine "biz farkında olmadan, hiç bir araştırma yapmadan, kendi güzellik anlayışlarımızı çocuklara kalıp olarak aktarıyoruz. Bu doğru mu?" diye soruyorlar mı acaba? Yani kısaca dostlarımız bedenimle, görünüşümle, giyimimle yabancıyım bir Türk çocuğuna. Belki bu yüzdendir ki benimle yeterince oynamıyor, kırıyor, atıyor, saçlarımı yoluyor çocuklar.

Tavşan: Çok haklısın. Benim de sana benzer şikayetlerim var. Beni insanlar doğadaki "canlı tavşanın" rengine, boyuna uygun olarak yapmıyorlar. Doğadaki tavşanın sıcaklığını sevmediğini taşıyor. Senin sorunlarına gelince; son görüşün dışında diğerlerine katılıyorum. Çocukların seni kırmamasın, içini açıp bakmasın bir nedeni de "merak" bence. Seni merak ediyorlar. Nasıl kırılan bir kol iyileşebilir, kopartılan saçların yerine yenisi gelebiliyorsa sen de öyle olmalısın. Çocuk seni parçalayabilir, kırabilir. Ama senin parçaların takip çıkarılabilen cinsten olursa bu sorun ortadan kalkar.

Çingirak: Bunun dışında sorunlar da var. Beni özellikle 0-2 yaş arasındaki çocuklar çok sever, seşimi dinlerler. Ama ben onlara uzun süre hizmet veremiyorum. Çocuk beni elinden attığında hemen kırılıyor.

Oyuncak fincan ve fırın: Evet bu bizim için de gerekli dediler.

Mum boya ve sulu boya: Bizler de istemeden çocukların sağlığı için tehlike oluşturuyoruz. Çocuk bizimle oynarken ağzına sokacak, tadacak, koklayacaktır. Çocuk bizi yaşayarak yaratacak düşün-

çıkması bir oluyor. Hep korku içinde yaşıyorum ya çocuk bunları yutarsa diye.

Küpler: Bizler de çocuklara eğitimsel açıdan sizler gibi yararlıyız. Çocuk bizleri bozabilir, atabilir. Hem kırılmayız, hem de çocuk bizi yeniden inşa etmek olanağına sahiptir. Ama kaç aydır bu dükkandayım, hâlâ beni alan olmadı. Acaba fiyatımı çok pahalı, yoksa çocuklar beni yeterince tanımıyorlar mı?

Oyuncaklar: Galiba ikisi de dediler.

Ayı: Arkadaşlar sorunlarımız o kadar fazla ki isterseniz kalanın bir kısmını da bir başka akşama saklayalım. Hadi gelin şimdi, hepimiz çocukları daha yaratıcı, toplumsal ve mutlu kılmamız yollarını arayalım.

Oyuncak seçimi

Sosyal-Kültürel ve ekonomik açıdan farklı yapılanmalar gösteren çocuklar, anne-babalara, oyuncak ve çocuk konusunda söyleştik.

Gördük ki sosyo-kültürel ve ekonomik düzey farklılığı çocuğun oyuncak oynamasında, oyuncak alımında büyük rol oynuyor. Şöyleki sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan şanssız aile, çocuklarına oyuncak alamıyor, oyuncak için nasıl bir değer taşıdığını bilemiyor. Ama bu çocuk da doğadan alıyor oyuncaklarını. Sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan ileri düzeyde olan aile çocuğunun ise doğal oyuncaklarla (kum, su, toprak v.s.) teması az, aile çocuğuna oyuncak alırken az çok oyuncakın eğitimsel değer taşımasına dikkat ediyor. Ama oyuncak seçimi yine bilinçli değil.

Bu üç farklı ailede de gözükten ortak özelliklerse oyuncak seçimi büyüklerin yapması, çocuğa seçimde özgürlük tanınmaması, toplumdaki cinsiyetlerle ilgili imajlara uygun oyuncak seçimi (kız-bebek, erkek-tabanca). Toplumun ve ailelerin cinsiyet farklılaşması konusundaki görüşlerinin (kadın çamaşır, bulaşık yıkar, erkek evi geçindirir v.s.) çocukların oyuncak seçimine, oyuncakları kullanım biçimlerine ve oyunlarına da yansıtıldığı göze çarpmaktadır.

1) En çok hangi oyuncakları seviyorsunuz?

2) Oyuncaklarını kim alıyor?

3) Oyuncaklarının seçimini daha çok kim yapıyor?

Arda Bilgin (4 yaş erkek, Çamlık Anaokulu)

- 1) Polis arabası, asker arabası, küpleri çok seviyorum.
- 2) Annem veya babaannem.
- 3) Genellikle babaannem alıyor, yalnız başına. Ben bir kere lobut istedim almadılar.

İlknur Taşyürek (Çamlık Anaokulu)

- 1) Top (çünkü başka oyuncakım yok.)
- 2) Topumu dedem aldı getirdi.
- 3) Benim istediğim oyuncakları almıyorlar. Annem beni arada sırada alışverişe götürüyor.

Aslı Taş (6 yaş kız, Gültepe Anaokulu)

- 1) Bebekler, noper
- 2) Babam
- 3) Benimle birlikte gittiği de oluyor. Ama benim istediklerimi almıyor ki.

Hande Karakadıoğlu (5 yaş kız, Selin Anaokulu)

- 1) Bebekle, bebeğimin beşiği, elbiseleri, biberonu, banyo ayakkabısı ve baybilerim var.
- 2) Babam-annem.
- 3) Ben onlardan izinsiz oyuncak alamam. Annemle birlikte gireriz, oyuncakımı alırım.

Mete Han (4.5 yaş erkek, Selin Anaokulu)

- 1) Arabalar, kamyonet, kumandalı gemim, bazen de tabancam.
- 2) Annem
- 3) Annem oyuncak almaya giderken beni de alır, bazen de babam alır eve getirir.

1) Çocuğunuza hangi oyuncakları alıyorsunuz?

2) Seçimi kim yapıyor?

3) Oyuncak alırken ne gibi özelliklere dikkat ediyorsunuz?

S. Can (Memur)

- 1) Şu oyuncakları alayım diye bir seçim yapmıyorum. Çocuğun sağlığına zararlı etki yapmayacak her oyuncak olabilir. Çocuğun tanıdığı bir oyuncak olması da önemli. Kuş, tavuk, kedi gibi.
- 2) Bizler çocuk sever düşüncesiyle herhangi bir

Dr. Sevil Söylemez ile söyleşi:

Çocuk için oyuncakın değerini biliyor muyuz?

Oyuncak seçimi çocuğa bırakıldığında oyuncakla çocuğun cinsiyeti arasında belirgin bir ilişki görülmemektedir.

Oyuncak için çocuğun gelişimindeki rolü ve önemini açıklar mısınız?

Oyun, çocuğun kişilik ve sosyal uyumunu oluşmasını sağlayan temel unsurlardan biridir. Önceleri hoşça zaman geçirme, bir anlamda da zaman kaybı olarak kabul edilen oyun, artık bilim adamlarınca çocuk gelişimine katkıda bulunan en değerli öğrenme deneyimleri olarak belirtilmektedir.

Oyunun çocuk ve gelişimindeki önemi ile birlikte oyuncakların çocuk yaşamındaki yeri ve değeri kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bilim adamlarının bu görüşüne karşın erişkinler, genel olarak, oyunu ve oyuncakları çocuğu yalnızca amaçsız bir şekilde eğlendiren, oyalayıcı bir uğraş ve araç - gereç olarak görmektedirler. Oysa çocuk açısından oyun ve oyuncakın değeri çok fazladır. Çocuk oyuncakları ile oynarken kurallarını kendi koyduğu bir dünyada duygu ve kaygılarını dile getirecek, dış dünyayı algılayış biçimini ortaya koymaktadır. Oyuncakları onun kurduğu hayal dünyasına temel taşlardır. Onlar aracılığıyla gerçek dünyadan oyun dünyasına geçebilir. Ancak, şunu belirtmek gerek ki, burada çocuğun gereksinime duyduğu şey oyundur. Bu nedenle yetişkinlerce önemsiz görülen bir tahta parçası çocuk için sürücülüğünü yaptığı bir taşıt veya bir uzay aracı olabilir. Çocuk yarattığı bu oyun dünyasında kendini bir yetişkin gibi güçlü ve becerikli hisseder.

Çocukta oyunun gelişimindeki evreler nelerdir?

- a) Keşfedici evre
- b) Oyuncak evresi

Oyuncaklarla oynama ilk yıl içinde başlar ve 5 - 6 yaşları arasında en yüksek düzeye ulaşır. Başlangıçta çocuk, oyuncakları sadece keşfetler. 2 - 3 yaşlarında çocuk, oyuncakların canlı gibi hareket ettiklerini ve hissettiklerini hayal eder. Çocuk zekâca geliştikçe, cansız nesnelere canlı özelliklerine sahip oldukları düşüncesini bırakır ve oyuncaklara olan ilgileri giderek azalır. Çocukların oyuncaklarla oynamasındaki ilginin azalmasını bir diğer nedeni de yalnız oyun oynamak istemeleri, oyun arkadaşı aramalarıdır. Okula başladık-

tan sonra çocukların çoğu kendilerini büyümüş olarak gördüklerinden, oyuncaklarla oynamayı terk ederek bu tür oyunları küçümserler, "çocuk oyunu"

- c) Oyun evresi
- d) Hayal kurma evresi

Kıza bebek erkeğe tabanca anlayışı ne dereceye kadar doğrudur?

Çocuğun seçtiği oyuncakların, çocuğun cinsiyetiyle bağlantılı olup olmadığı sorusu akla gelebilir. Cinsel kimliğin belirlenmesi, doğumla başlamakta, ancak çocuğun cinsiyetine uygun davranış ve eğilimlerin desteklenmesiyle cinsel kimliğin benimsenmesi pekişmektedir. Oyuncak seçimi: kararın yalnızca çocuğa bırakılması halinde seçilen oyuncakla çocuğun cinsiyeti arasında çok belirgin bir bağ olmadığı saptanmıştır. Ancak yaşın ilerlemesiyle cinsel rol benimsemesi daha belirgin bir hale gelmekte ve çocuk çevresince kendi cinsiyeti için uygun görülen oyuncakları seçmeye yönelmektedir. Toplumumuzda çocuğun hangi oyuncaklarla oynaması gerektiğine genellikle ana ve babaları karar vermekte ve seçilen oyuncaklar, toplumun kız ve erkek çocukları için uygun gördüğü ayrı iki kategori oluşmaktadır. Özellikle erkek çocuk ana ve babaları çocuklarının toplumun kız çocukları için uygun gördüğü oyuncaklarla oynamalarını hoş karşılamamakta, bu tip oyuncaklarla oynayan erkek çocuğun ileride cinsel sapma göstereceğinden kaygı duyabilmektedir. Bu kaygılar gerçekte yersizdir. Konuya bilimsel yaklaşımda bulunan araştırmacılar, çocuğa kendi oyuncakını seçme özgürlüğünün verilmesi gerektiğini, çocuğun çok zengin deneyimler kazanacağı bu yaşlarda konuya daralması bir açıdan bakmanın çocuğun öğrenme, sinama ve pekiştirme olanaklarını kısıtlayarak gelişimini olumsuz yönde etkileyeceği görüşünde birleşmektedirler. Kız çocuklarının oldukça edilgen ve bağımlı, erkek çocuklarının ise daha girişken ve bağımsız özellikler geliştirmesi, toplumun oyuncak ve oyun seçimindeki tutumunun bir sonucu olmaktadır.

Oyuncak seçiminde anne ve babalar nelere dikkat etmelidir?

Çocuğa oyuncak seçerken öncelikle üzerinde durulması gereken nokta, oyuncakın çocuğa zarar verici nitelikte olmamasıdır. Çabuk kırılabilen plastikten yapılan oyuncaklar, sivri uçlu oyuncaklar veya kurşunlu boya ile boyanmış oyuncaklar kullanılmamalıdır. Özellikle küçük çocukların buldukları herşeyi ağızlarına götürdükleri dikkate alınarak onlar için yumuşak bez ve kumaştan yapılan oyuncakların seçilmesi önemlidir.

Oyuncak seçiminde, özellikle, çocuğun duyuşsal, motor ve zihinsel gereksinimleri gözönünde tutulmalı, oyuncakın çocuğu uyandırıcı özellikler taşımasına dikkat edilmelidir. Örneğin oyuncaklar çeşitli renk, hacim ve şekilde olmalı, çocuk onları çeşitli özelliklerine göre sınıflandırabilmelidir. Kare, daire, üçgen gibi soyut kavramları geliştirmesine yardımcı olacak özellikleri taşıyan oyuncakların olmasına dikkat edilmelidir. Çocukların özellikle yaratıcılık yönlerini harekete geçirecek oyunlar oynaması desteklenmelidir. Ailelerin üstlerini kırıyorlar diye oynamalarını istemedikleri için çocuklara oyun oynamaları için teşvik etmemeleri gerekir.

Bizim nem kokumuz çirkin, hem de boyalarını
mız sağlık açısından bir tehlike.
Araba: Evet, evet. Bunlar benim için de geçerli.
Ben ister plastik ister madeni olayım çocuk soku-
yor ağzına beni. Ağzına sokmasıyla da boyamın

1) Tabanca, kamyon, itfaiye arabası
2) Annem
3) Benim beğendiklerim oluyor ama karam
annem veriyor.

3) Cinsiyet ayrımını gözünde tutuyorum. Kız-
lar için toptan önce bebeği, erkek için mut-
lak takımından önce bahçıvan takımını
düşünüyorum.

kın, çamur veya kem oyulan çocuklar, genelde
açısından çok önemlidir. Bu arada yine bizzat ço-
cuğun da yardımıyla yapılan bezden veya yünden
bebekler, hayvanlar çocuk için dışarıdan alınan
oyuncağa kıyasla daha değerlidir.

TİYATRO

EDİTH PIAF'TAN SAÇILAN IŞIK

ALİM ŞERİF ONARAN

Gülriiz Sururi'yi kışın Hodri Meydan Sahnesi'nde
' Kaldırım Serçesi'ni oynarken izledim; Mayıs
ayı içinde oyununu Ankara'da Sanatevi Sahnesi'nde
sürdürürken de kendisiyle kaldığı otelde bir konu-
şma yaptım.

Tiyatro mevsiminin kapandığı şu günlerde, Edith
Piaf'ın ölümünün yirminci yıldönümü ve Gülriiz Su-
ruri'nin bu yıl Avni Dilligil adına düzenlenen değer-
lendirmede "en iyi kadın oyuncu" seçilmesi dolayı-
sıyla "Kaldırım Serçesi" üzerindeki bazı gözlemlerimi
sunmak istedim.

Gülriiz Sururi, amcası Ali Sururi ile birlikte beni
Altınışık Oteli'nin lobbiesinde karşılayarak sorularımı
yanıtladı.

Bu konuşma dolayısıyla kendisinin daha önce "So-
kak Kızı İrma", "Keşanlı Ali Destanı", "Direklerle-
rasi" ve "Zilli Zarife" adlı müzikallerde rol aldığı-
nı; "Sokak Kızı İrma" (1961), "Teneke" (1966) ve
"Hind Kumaşı" (1971)'ndeki oyunlarından ötürü "en
iyi kadın oyuncu" armağanlarını aldığını anımsadım.

Gülriiz, Edith Piaf'ın yaşamını bir oyuna dönüştür-
me fikrinin ilk kez kendisinde uyandığını; tiyatrodan
epeyce uzun bir süre ayrılıp anılarını yazarak 1978'de
"Kıldan İnce Kılıçtan Kesince" adıyla yayınlattık-
tan sonra; sahne tutkusu olan bir sanatçı olarak se-
yircinin kendisini unutup unutmadığını; 6-7 yılda bir
yeni bir tiyatro izleyici kuşağı ortaya çıktığına göre
bu kuşak tarafından da izlenip izlenmeyeceğini merak
ederek bu oyuna yeniden sahneye çıkmak iste-
diğini; ancak Pam James'in aynı konuyu Londra sah-
nelerinde oynamakta olduğunu anladığı zaman, öz-
günü bir çalışma ortaya koyamayacağından çekinip
üzüntü duyduğunu; sonradan "eureka" diyerek pek
ala kendi yorumunu Türkiye'de sahneyeabileceğini
düşünerek yola koyulduğunu anlattı; ve sözünü şö-
yle sürdürdü:

"Bu iş için tiyatro anlayışına güvendiğim Başar
Sabuncu'yu aradım. Kendisi Saint Joseph'i bitirdik-
ten sonra Fransa'da tiyatro öğrenimi görmüştür. Ona
fikrimi açtım. Dramaturgi ve yazarlık yönünden Baş-
ar Sabuncu, müzik düzenlemeleri yönünden Engin
Esin ve ben bir araya geldik. Nasıl olmalı? diye dü-
şündük. Simone Bertheaut'nun romanını, Edith Piaf
hakkında yayınlanan anıları ve başka yazırlarla söy-
lediği şarkıların önemli bir bölümünün notalarını
getirttik.

"Bu kaynaklara dayanarak hazırlanan metin oldukça
uzun ve ayrıntılı oldu. Kısaltmak üzere ikinci bir
çalışma yaptık. Ağırhğı olan kişilikleri belirgin hale
getiren bir çalışma oldu bu... Piaf'ın 48 yıllık yaşa-
mını bir film öyküsü gibi devinimli ve geriye dönüş-
lerle vermek gerekiyordu. Bunu yapmaya çalıştık ve
sanırım başarılı olduk.

"Bu çalışma sırasında Başar'la sanatsal eğilimle-
rimizde benzer yaklaşımlar bulunduğunu gördüm. Ko-
nunun getirdiği çatışmaları vurgulayıp olumlu bir so-
nuca bağlamak üzere, beni, yorumlamamda oldukça
özgür bıraktı.

"Bir piyesi okuyup ezberleyerek sahneye çıkmak
yerine, önce onu roman gibi okuyup havasını gire-
rim ben... Sonra da bu havayı sahneye getirmeye çalı-
şırım. Nitekim bunu anlayan Başar da bana belirli
bir tutum empoze etmekten kaçındı. Ama mizansen
tamamen ona ait. Oyunun ilk on dakikasında Paris'-
in kenar mahalle yörelerini ve bu yörelerin küfürsüz

konuşamayan insanlarını vurgulayarak seyirciyi iyice
şaşırtan bir çevre ve üslup yaratma çabasıyla işe
girişiyoruz. Bundan sonrası kolay oluyor." (Aslında pek
kolay olmuyor bundan sonrası, doğallıkla... Çünkü
oyunun tüm yükü Gülriiz'in üzerinde. Özellikle Piaf'ın
romatizma ile büzülmüş, küçülmüş vücudunu son sah-
nelerde yansıtmak onu epeyce yoruyor).

Oyunun ilk sahnesi Piaf'ın ölümlü ile açılıyor. Bu
günahkâr kadının cenazesini kutsamaya yanaşmıyor
kilise.... Oysa, bundan sonra "geriye dönüş" (flash
back)'le verilen Piaf'ın yaşam öyküsü: sefaletleri, aşk-
ları, insancıl yaklaşımları, acıları ile öylesine vurgu-
lanarak sahneye konuluyor ki; sonunda yeniden kilise
sahnesi gösterilince ne denli haksız karar alınmış
bulunduğu anlaşılıyor. Ama onu sevenlere viz geli-
yor bu karar...
Oysa Edith Piaf Leplée'nin dükkânında ilk önemli
sınavını verirken haç çıkararak işe girişmiş; ömrünce
dindar bir katolik gibi siyah giysilerini üzerinden,
haçını boynundan ekisi etmemişti.

Piaf'ın tüm tanıdıkları: başta "Momone" dediği
üvey kardeşi, hayat boyunca yoldaşı ve yaşamının ro-
manını yazan Simone Bertheaut, babası, anası; ilk ka-
cası "küçük" Louis Dupont, ölen çocuğu Cécelle
(Marcelle); onu ilk kez koruyan ve sokaklardan kur-
taran, ona "Kaldırım Serçesi" (Piaf) adını takan, bir
bakıma onun yüzünden ölen Louis Leplée, ilk patro-
nu Raymond Asso; şarkıcılardan Fréhel, AINETTE
Lajon, Maurice Chevalier, Lucienne Boyer, Georges Mo-
ustaki, Yves Montant, Eddie Constantine, Charles Az-
navour'la sinema-tiyatro sanatçılarından Paul Meu-
rissse, Jean Cocteau ve son sevgilisi ve koruduğu genç
şarkıcı Théo Sarapo ve besteciler: Roméo Carlès, Mich-
el Emer, Georges Ulmer, Marguerite Monnot, Char-
les Dumont, Louigy, Jacques Pills, Gilbert Bécaud ve
Glanzberg; söz yazarları Jacques Boureat, Henri Con-
tet; bunlar dışında Ménilmontant ve Pigalle'in tüm
ayaktakımı, yolsuz kişileri, gemiciler, askerler onun
dostları olmuştur.

Tüm günahkâr yaşamına rağmen, onun mutlu ola-
rak öldüğünü söylemek olası... Çünkü en iyi şarkıla-
rından biri olan Charles Dumont'un ünlü bestesi
"Non, je ne regrette rien" de "hiç pişman olmadı-
ğın" söylediğine göre ona inanmak gerek... (Gülriiz
bu şarkıyı "Hiç, hiç mi hiç" diye Türkçeye çevire-
rek okuyor; diyor ki: "Bu şarkıyı Piaf'ın gur ve te-
pik sesiyle değil, ama onun ruhuyla okumaya çalıştım.
İtalyanlardan ne Dalida, ne de Milva böyle okumu-
yorlar. Napoliten/ marş karışımı bir şey oluyor onla-
rın vurgulamaları...")

Gerçekten Piaf'ın yaşamını bu şarkı kadar iyi be-
lirleyecek başka beste yok: "Hiç, hiç mi hiç- Ben piş-
man olmadım hiç- Aldandım, aldattım, yaşadım- Bu,
benim hayatım./ Hiç, hiç mi hiç- Ben pişman olma-
dım hiç- Eskimiş dostu-na, düşmanıma- Son bir kez
elveda./ Anılar yok artık- Canı cehennemle- Hepsini
süpürdüm- Kafamın içinden./ İçim titrese de- Dön-
mem ben geriye- Yaşarım bugünü- Başlayıp sıfırdan./
Hiç, hiç mi hiç Ben pişman olmadım hiç- Dün gece
başladım- Seninle yeni bir hayata..."

Evet onun tüm yaşam felsefesi burada işte. Bir çok-
larını yıkan baskılar, pişmanlıklar ona viz geliyor.

Romanda bile pek belirgin olmayan Louis Leplée'nin
ölümüne neden olan sapık ilişkinin sahnede bel-
birgin hale getirilmesinden kimilerinin tedirginlik duy-
muş olabileceğini Gülriiz'e anımsattığımda; "Hiç
de değil. Halk bunu hoşgörü ile karşılıyor. Baksam-

Tüm günahkâr yaşamına rağmen, onun mutlu olarak öldüğünü söylemek olası... Çünkü en iyi şarkılarından biri olan Charles Dumont'un ünlü bestesinde "hiç pişman olmadığını" söylediğine göre ona inanmak gerek. "Hiç, hiç mi hiç - Ben pişman olmadım hiç - Eskimiş dostuma - Son bir kez elveda - Anılar yok artık - Canı cehennemle!"

za "Victor, Victoria"yı perdede, Bülent Ersoy'u sa-
hede nasıl seyrediyorlar. Oysa bizim konuyu ele al-
mışız bunlar kadar da çarpıcı değil" yanıtını veriyor.

Yeniden Piaf'a dönecek Maurice Chevalier, onu
Leplée'nin dükkânında ilk kez işitince, "Bu küçük
kız tepeden trnağa şarkı" diye bağrımış; tiyatro sa-
natçısı Sacha Guitry "Hayatı öyle acı geçti ki, ner-
deyse gerçek olamayacak kadar güzel" diyor. Ve Mo-
mone'un bir gözlemi: "...Hemen anladım âşık oldu-
ğunu... Edith sevdi mi, suratına beşyüz mumluk ampul
tutulmuş gibi olur: pırıl pırıl yanardı."

Edith Piaf'ın söylediği ünlü şarkılardan bestesini
Louigy'nin sözlerini kendisinin yazdığı "La vie en
rose" (Pembe Yaşam), onun erkekler ve aşk hakkın-
daki görüşünü de vurguluyor. Başar Sabuncu'nun ç-
evirisi şöyle: "Yürek yakar bir gülüşü- Bakışları canlar
alır- Yalanım yok şuncacık- Yaman adam erkeğim."/

Bir kerecik sarılsa- Alsa kollarına- Renklenirdi şu
dünya- En ucuz tarafından- Bir tek tatlı sözle- Alır
aklımı baştan- Hiç dayanmam ona- Erkeğim o benim-
Sevgilim demiş bana./ Ben onunum, o benim erke-
ğimdir - Yemin etti, ömrünce benimdir./ Geçmesin,
dursun zaman- Sürsün hep birlikte- Pembe yaşam./

Aslında bu şarkı ünlü boksör ve onun büyük aşkı
Marcel Cerdan'a adanmıştır.

Maurice Yvain'in ölümsüz bestesi "Mon Homme"
(Erkeğim) ise aynı temayı işlediği halde, Gülriiz'in oku-
yuşunda bu etkiyi yaratmıyor. Başar Sabuncu'nun söz-
leriyle şarkı şöyle: "Hem çirkinsin, hem fakir- olsun
bel- Sen benimsin, erkeğimsin!/ Giydirdim düü,
kuşattım- Yakışıklısın artık- Sen Benimsin./ Bundan
sonra, nem varsa, hepsi senin- Sen benimsin, erke-
ğimsin!/ Seni ben istedim- Erkeğim ol dedim- Kaç-
ma benden sevgilim!" Bu güzelim şarkı Lucienne Bo-

Gulriiz Sururi, Edith Piaf rolünde...

yer ve Edith Piaf'tan sonra Gülriiz'in ağızında gerçek
değerini bulamıyor. Oysa "Çiçekçi Kız" (La Violette-
ra) filminde şarkının İspanyolca versiyonu "Mi Hombre"
'yi okuyan Sarita Montiel bile şarkının havasını
verebilmişti: "En cuanto le vi- Yo me dije para mi:
- 'Es mi hombre'/ Solo vivo por él- Mientras quiera
serme fiel- ese hombre/ Nopuede pasar- una noche
sin pensar- ese hombre/ Y lo doy cuanto soy- Lo que
tengo- se lo doy- a mi hombre!"

Aynı noksanlık Gülriiz'in okuduğu, sözlerini Başar
Sabuncu'nun çevirdiği "Bizim Semt" (Pigalle)'te de
görülüyor. Aslında Gülriiz şarkıyı çok iyi okuyor; ama
sözleri Fransızcaındaki havayı bozarcasına bayağı-
lığa kaçıyor: "Çarşı, pazar, fabrika, atölye- Günbo-
yu kan kusar- Bizim semt/ Kıyı köşe, meyhane,
kerhane- Canlanır her gece- Bizim semt/ ...Yosması
da hep o biçim- kırılır der: 'Haydi cicim!'- Gözü hep
sermayesinde- pezevenği erketede/ Niye dudak bük-
tün beyim?- Dün müşterim değil miydin? Şimdi ah-
lâk nutku atma- Karnımız tok safsataya!."

Oysa Fransızca metin şöyle; "Un p'tit jet d'eau-
un' station de métro- entourée de bistrots- Pigalle/
Grands magasins- Ateliers de rapins- Restaurants pour
copains- Pigalle/ La c'est l'chanteur des carrefours- Qui
fredonn' les succès du jour- Ici l'athlète en maillot-
Qui soulève' des poids d'cent kilos- ..petit's femm's
qui vous sourient- En vous disant: 'Tu viens chéri?'-
Et Prosper qui dans un coin- Discrèt'ment surveill'
son gagn'-pain!..." ("Prosper", daha önce Maurice
Chevalier' nin okuduğu Vincent Scotto'nun ünlü şar-
kısının kahramanı bir kadın tüccarıdır.)

Dilin özelliğinin büyük katkısı ve akıcılığı yanın
da çevre yaratmak bakımından da Fransızca metin, üs-
tünlük taşınmakta...

Buna karşın, Marguerite Monnot'nun ünlü beste-
sine Moustaki'nin yakıştırdığı sözlerle ve Piaf'ın oku-
yuşuyla büyük bir başarı kazanan "Milord", oyun-
da Başar Sabuncunun çevirisiyle "Cici Bey" (!) ol-
muş. Ama tümüyle bu şarkı, Norbert Glanzberg'in
"Mon manège à moi" (Tu me fais tourner la tête)
(oyunda "Sensin benim dünyam") ve Michel Emer'
in şarkısı "A quoi sert l'amour?" (oyunda "Aşk ne-
ye yarar?") ile birlikte, gerek çeviri, gerek okuyuş ola-
rak başarılı.

Oyun tümüyle, Gülriiz Sururi'nin yöresinde oluşan
bir ekiple (18 kişilik bu ekibin 80 çeşit rolü aralarin-
da bölüşerek oynadığı da hesaba katılırsa) son dere-
ce başarılı. Bu başarı, "devinim" ögesini oyunun ru-
huyla âdeta sinemasal bir tutumla bağdaştıran Baş-
ar Sabuncu'ya ait olduğu kadar; çok tutarlı bir yo-
rumla şarkılardan oluşan bir dünyada Piaf'ın yaşa-
mının özellikle son yıllarını çok iyi canlandıran Gül-
riiz'e ait.

Gönül isterdi ki, seçilen şarkılar arasında Charles
Dumont'un Edith Piaf için yazdığı "Tanrım" (Mon
Dieu), yine Piaf'ın "mon auteur préféré" (gözde
yazarım) dediği Henri Contet'nin sözleriyle donanan
Daniel J. White'in "C'est toujours la même histoie-
re", Marguerite Monnot'nun "c'est merveilleux",
Johnny Hess'in "Monsieur Saint Pierre" söz ve mü-
ziğini Michel Emer'in yazdığı "De l'autre côté de
la rue" ve "disque usé" gibi parçalar da bulunsun!

Edith Piaf'ın yaşamı yalnız İngiltere'de değil, 1982
yılında Türkiye ile birlikte Viyana'da "Schauspiel-
haus"ta Michael A. Schottenberg ("Schotti") tara-
fından "Piaf" adıyla sahneye konmuş ve ünlü sanatçı
Maria Bill, bu oyundaki rolüyle Avusturya'nın tiyat-
ro alanında en önemli ödülü olan "Kainz" madal-
yasını kazanmıştır.

Bu oyunu görmediğimiz için kişisel görüş bildir-
memiz olası değil... Ama Piaf'ın kaldırımlarda baş-
layarak müzikhollerde son bulan, yine de meteliksiz
bir ölümlü biten yaşamından saçılan ışığı çok iyi yan-

Edith Piaf, Theo Sarapo ile...

sıtan Gülriiz'in oyununun övgülerini ötesinde olduğunu
güvenle söyleyebiliriz.

Sözlerini bir gözlem ve bir anektodla bitireyim:
Gülriiz'i bu oyunda gördükten ve kendisiyle görüş-
tükten sonra, insanda en geç yaşanan yaşların ses
ve göz olduğuna bir kez daha inandım. Onda içki ve
sigara ile bozulup "carabet" sesine dönüşmemiş bir
ses ve saydam tabakanın ardında parlaklığını sürdü-
ren gözler var.

Bu yıl Küçük Sahne'nin kuruluş yıldönümünü bir
kokteyle kutlayan sanatçılar arasında Gülriiz Sururi
de bulunuyordu. Şair Mehmet Salihoğlu bir ara Gül-
riiz'in yanına yaklaşır "Hanimefendi, bu güzel ve par-
lak gözlerinizin hiç yaşlanmadan, daha yıllarca can-
lılığını sürdürüreceğine inanıyorum" türünden bir il-
tifat savurunca, Gülriiz'in yanıtı şöyle olmuş: "Daha
önceleri neredeydiniz?"

KAYNAKÇA: Simone Bertheaut, *Kaldırım Serçesi, Çe-
viren: Aydın Emeç, e yayını. 1975, İstanbul; Gülriiz Su-
ruri, Kıldan İnce Kılıçtan Kesince (anılar) Milliyet Ya-
yinları, 1978, İstanbul; Başar Sabuncu, Kaldırım Ser-
çesi (müzikli oyun), Program dergisi, 3. baskı, Mayıs
1983, İstanbul; Harme Löbl, "Maria Bill- 'Ich beraue
nichts..." BÜCHNE dergisi, Ekim 1982, Viyana.*

NOTALAR: *Album Edith Piaf*, ed. Paul Beuscher,
1946, Paris; Georges Ulmer, *Pigalle*, ed. Robert Sal-
vet, 1945, Paris; Louigy, *La vie en rose*, ed. Arpège,
1947, Paris; Norbert Glanzberg, *Mon manège à moi
(Tu me fait tourner la tête)*, ed. comufra, 1958, Paris;
Marguerite Monnot, *Milord*, ed. Salabert, 1959, Paris;
Charles Dumont, *Nulla Rimpiangerò (Non, je ne re-
rette rien)*, ed. Curci, 1960, Milano; Charles Dumont,
Mon Dieu, ed. Meridian-Paris, 1962; Vincent Scotto,
Prosper.

Kadın ve Eğitim (1)

Halk deyişlerinde kadınlara biçilen değer

"Çoğu kültür (bizimki de) kadınlara duygusallık atfeder. Öte yandan duygusallık, bir tavır olarak, akılcılığa göre (o erkeklere aittir...) daha az makbul görülür, eleştirilir."

ŞİRİN TEKELİ

Gençlere verilen eğitimin, farklı düzeylerde, "Kadınlar" açısından taşıdığı anlamı ele alıp inceleyeceğiz. Bu yazımda daha çok kadınların bizim toplumumuzda da "ikinci cins" mensup olduklarını, bence çok açık ve acıklı bir biçimde ortaya koyan bir söylem düzeyine göz atıp, incelemeye çalışacağım. İleride, kadınların tabii ezilen cins olmalarının başka belirtilerini, gerektiğinde istatistikleri, gerektiğinde de yaşayan tanıkları konuşturarak da açmaya çalışacağım. Ama işe, toplumun yerleşik değerleri ve inançlarını, yüzyıllar boyunca, insanların duygu, düşünce ve dillerinde yığıldığı biçimiyle anlatan atasözleri ve deyimlerle yani, bizim topluma özgü- özdeyişlerle başlamak bana çok daha anlamlı görünüyor.

Kuşkusuz, bu malzeme, benim burada yaptığım dan çok daha hassas ve derinlemesine bir incelemeye konu edilebilir, incelenmelidir de. Gerçekten de, "özdeyişlerin" kitlerle malolmuş, milyonlarca insan tarafından neredeyse hergün tekrarlanan ve yaşanan durumları anlamaya olanak ve rep ipuçlarını taşıyan sözler olduğunu söylemek mümkün. Öyle olunca da adeta, milyonlarca insanla yapılmış, tavrı ve tutumları yönlendiren anlamlı yüklerini en iyi şekilde yansıtan bir anket malzemesiyle yüz yüzeymiş gibi düşünebiliriz, kendimizi. Aynı malzeme üzerinde değişik yöntemlerle çalışılabilir. Örneğin, "dilbilimci" bu konuda ne diyebilirler? Bu çok önemli. Ve onlara görüşlerini soracağım da. Ama bunu yapmadan önce, kuşbaşı ve kabaca da olsa, ben bakmak istiyorum bu malzemenin ne dediğine...

Bu açıdan ilk olarak, okurlara, bu çalışmaya giriştiğim zamanki kişisel duygularım ve değer yargılarım hakkında bir not düşmeyi, dürüstlük gereği, zorunlu buluyorum. Açıkça itiraf edeyim ki, kadınların salt, cinsiyetleri nedeniyle, erkekler kadar hakları olan "eşitlik" ve "özgürlük" değerlerine kavuşamadıklarını, varolan toplum yapımız içerisinde gözlemleyen ve buna "infial" (öfkeli) duyan bir kadın olarak, bu yazımın konusunu oluştururken malzemeyi toplar ve incelerken, bugüne değin, hiçbir "kuru" istatistik nitelikte malzemeyi kullanırken duymadığım ölçüde "duygusal" bir tepki duydum. Bu duygumu sergilemeyi yalnız kadının sorununa yaklaşırken genel tavrımı tüm iç-

betik bir sara içinde okura sunmakla yetinen bir yayını tara mayı yeğledim (1) Söz konusu yapıtta, 17.740 deyiş yer alıyor. Kuşkusuz, bu sayı, aynı anlama gelen bazı sözlerin, bir iki sözcük değişikliğiyle tekrarlanması yüzünden, gereğinden fazla yüklü görülür. Örneğin, beni doğrudan ilgilendiren alandan seçtiğim;

"yuvayı (dişi kuş yapar)" sözü, ele alınan derlemede, "yuvayı yapan dişi kuştur", "dişi kuştur yuvayı", "Dişi kuş yapar yuvayı, içini dışını sıvayı, sıvayı...", "dişi kuştur yuvayı yapan" ve "Erkek kuş gezer havayı, havayı, dişi kuş yapar yuvayı" gibi, salt biçim açısından farklı ama, anlam yükü açısından aynı sayılabilecek altı tümceyle yer almakta...

Bu gibi tekrarlar, hemen her konuda çıkabiliyor, karşımıza. O yüzden de atalarımız ya da halkımız, bizler i her ne olursa olsun bu özdeyişin doğruluğuna inanılmak istemiyor, demiyecem. Hatta, yöre ya da çağ farklarını yansıttığı düşündüğüm (2) bu gibi tekrarlar, anlamsız da olmayabilir, diye düşünüyorum. İşte, ben, bu nitelikteki bir özdeyişler sözlüğünden, "kadınlara" değgin olduğunu düşündüğüm sözleri ayıklamaya çalıştım (3) Bu sözlerin toplam sayısı, üçyüze yakın (4) Bu yazıda, bu sözlerin oluşturduğu evren üzerinde yaptığım, ilk, kaba, şematik, geçici olmaya mahkum gözlemleri sıralamak istiyorum (5).

(Sürecek)

Dipnotlar:

- 1) Feridun Fezül Tülbentçi, *Ata Sözleri ve Deyimleri*, İnkılap ve Aka, İstanbul, 1977.
- 2) Bkz. a.g.e. ss.10-13. "Tarihçe"...
- 3) Bu arada gözden kaçırdığım ya da içerisinden "kilit" sözcüklerden hiç birisi bulunmadığı için elde olmadan atladığım, anlamları sökemediğim için listeye alamadığım deyişler olabileceği gibi, derleyenin ihmal etmiş olduğu ifadeler de vardır, kuşkusuz. Daha sistematik bir incelemeyi, benzer sözlükleri karşılaştırarak yapmak olası. Ayrıca, örneğin, "Kadının bildiğini garip de bilir" sözünde olduğu gibi, hem "kadın", hem de "kadın" sözcüğünden türetilmiş anlamlı olabilecek, yahut da "kadın" bir sözcük içerdiği halde anlamı doğrudan kadına ilişkin olmayan örneğin, "kendinden küçükten kız alma, kendinden büyüğe kız verme" sözünde olduğu gibi daha çok, sosyal statü farklarının aşılmasını dile getiren bazı sözler de incelenen evrene dahil edilmiş olduğu için, evren gereğinden geniş olmuş olabilir.
- 4) Deyişlerin tam listesi ektedir. İşaretler ayrıca açıklanmıştır.
- 5) Atasözleri ve deyimler üzerine, burada yapılandırılan daha kapsamlı ve sistematik bir inceleme, burada sunulan yorumların değiştirilmesini gerekli kılabılır. Örneğin, ben bu yazıda, kadınlara ilişkin deyişlerin genellikle "olumsuz" bir hüküm içerdiğini savundum. Oysa, evreni aldığım, sözlüğün yazarı, önsözünde, analitik bir çözümleme yapmasa da, "atasözleri arasında iyileri olduğu gibi fenaları da vardır. Birbirine tam karşı olanlar da bulunmaktadır" (s.7) diyerek, atasözlerinin genellikle çelişkili oldukları görüşünü ortaya atıyor. Kadınlara ilişkin değer yargılarını da belki, tüm atasözlerini çözümledikten sonra değerlendirelim...

Kadınların salt kadın oldukları için ezilmeleri yanlıştır ama, ezilmişlikten kurtulma onlar için erkekleşmek anlamına da gelemez, gelmemelidir.

Ali Altınca

Kadınları ilgilendiren atasözü ve deyişler.

Adımız orospu, ekmeğimiz kuru yeriz. (ATS)
Ağa can, hanım afacan. (MDE).
Ağa eşikte, gelin beşikte.
Ağa getirir nevale, hanım salar cuvala.
Ahmak gelin, yengeyi halayığı sanır. (MDE).
Al kibar kızını, işlesin bulana bulana, al çitak kızını gezsün eğlene eğlene (MDE).
Alçaktan vefa gelmez, kahpeden ar. (MDE).
Alma delinin kızını suya kovar. (MDE).
Almak farz, boşamak sünnet. (BTL).
Altın aldı pul oldu, kız aldı dul oldu.
Altın aldım bakır oldu, kız aldım dul.
Ana evladından geçmez. (MDE)
Ana hakkı ödenmez. (MDE)
Ana gibi yar olmaz. Bağdat gibi diyar olmaz. (DET)
Ana ile kız, helva ile koz. (MDE)
Ana kızına taht kurmuş, baht kuramamış. (TS)
Ana över, baba sever. (BTL)
Ana yiğidin kalkandır. (MDE)
Analar büyütür kızı, çulhalar dokutur bezi. (MDE)
Anaların baş derdi, evladını başgöz etmek.
Anadan doğma, sonradan olma.
Analar kusuru. (MDE)
Analar öyle evladı, beşer beşer doğursun (MDE)
Analar taş yesin, yarımşardan beş yesin.
Anaları ne ki, danaları ne olsun.
Analık fenalık.
Analık kara yamalık.
Ananın ak südü gibi helal.
Anan güzel idi hani yeri, baban güzel idi hani evi?
Ananın bahtı kızına.
Ananın bastığı kuzu incinmez.
Ananın dostu damat, babanın dostu rıvat. (MDE)
Anası yahşi, babası yahşi. (MDE)
Anan turp, baban şalgam sen içinde gül beşeker. (MDE)
Anası soğan, babası sarmısak, kendi gülbeseke olmaz ya. (MDE)
Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al. (DEO)
Anasını babasını dinlemeyen evlat, kocasını saymayan avrat, üzengi ile ürüyen atı, kapında tutma hiç tutma sat. (MDE)
Arabayı kırıp odun eder, halayık alıp kadın eder. (MDE)
Arab'ın kızı Mısır'a kaçtı, kurtulamadı.
Arslan kadına (kariya) dokunmaz. (DET, MDE)
At alsın başlıdan, kız alsın carlıdan.
At besle, avrat besleme. (YDE)
At ile avrata inanılmaz. (MDE)
At beslenirken, kız istenirken (MDE)
At ile avrat yiğidin bahtına.
At ile avrat yiğidin ikbaline (MDE)
At ile silah karıdır. (MDE)
Atın erkeği, sözün dişisi yarar. (MDE)
Atla avratla uğur vardır.
Attan vefa gelir, avratın vefa gelmez. (YDE)
Ateş elini yakar, kadın (DEO)
Avrat, at, bağ sahibini hep genç ister.

Avrat düzdüğü evi Tanrı yıkmaz, avrat bozduğu evi Tanrı yapmaz (ATS)
Avrat ev yapar, avrat ev yıkar. (DEO)
Avrat malı başa tokmaktır.
Avrat malı, kapı mandalı.
Avrat mesturesin al gözen (?), çıkarsa taliin. (ATS)
Avrat var ev yapar, avrat var ev yıkar.
Avrada, oğlana, mayhora rız deme. (ATS)
Avradı bet olanın sakalı tez ağırır.
Avradı eri saklar, peyniri deri.
Avradın gırtlığı olmaz.
Avradın ile pazarını kimseye inanma. (ATS)
Avradın kazdığı kuyudan su çıkmaz. (YDE)
Avradın öğüdü avrada geçer. (BTL)
Avradın saçı uzun olur, aklı kısa (Bk. 9690, 10085)
Avradın yıkmadığı ev bin yıl dikili kalır.
Avratla atı emanet verme.
Avrattan vefa, zehirden şifa
Avrattan Müslüman gele, avrat Müslüman olmaya. (YDE)
Ayrılan ekşi der kadın olmaz.
Azı çocuğa, çoğu kocana gösterme. (MDE)
Baba ekmeği zinden ekmeği, koca ekmeği meydan ekmeği. (MDE)
Baba vergisi görümlük, koca vergisi doyumluk. (MDE)
Babaya dayanma, kariya güvenme. (MDE)
Bağın taşlısı, karının saçlısı.
Bahtım olsaydı anamdan kız doğardım. (DED)
Başında bez olsun, isterse yaşı yüz olsun.
Bazı kere binış olur, karının feracesi (MDE)
Bekar gözü ile kız alınmaz.
Bekarlık gibi sultanlık olmaz. (DEO)
Ben ölürsem büyük kıyamet, karı beşe ölürse küçük kıyamet. (MED)
Beslemeden hanım olan hamamı kapatır sesi ile.
Beslemeden kadın olmaz, gül ağacından odun. (DEO)
Beslemeden kadın, gül ağacından odun.
Beş tavuğa bir horoz yeter.
Beylere inanma, suya dayanma, geç güne, karı sözüne aldanma. (DEO)
Beylere ve avrata inanma; akar suya dayanma. (ATS)
Bez alırsan Musul'dan, kız alırsan asıldan. (MDE)
Bezi daha kozada iken, kızına koca arar. (MDE)

KISILTMALAR:

Durub-i Emsal (Ali Emiri Efendi) DE
Mütehebat-ı Durub-i Emsal-i Türkiye (Ahmet Vefik Paşa) MDE
Divan-ı Lugat-ı Türk (Kaşgarlı Mahmud) DLT
Durub-i Emsal Osmanîye (Şinasi) DEO
Durub-i Emsal-i Osmanîye İlavesi (Ebüzziya Tefik) EBZ
Lehçe-i Osmanî Ahmet Vefik Paşa) LO
Durub-i Emsal yazana (Kadı Mehmet Emin Ayanı) YDE
Büyük Türk Lugatı (Hüseyin Kazım Kadri) BTL
Atasözleri (Vahdet Çelebi) ATS
Türki Durub-i Emsal TDE
Ukud-ül Hal fi Tercüme-i Emsal (Ahmet Nazif) UTE
Türkçe Sözlük TS (TDK)
Manzume-i Durub-i Emsal (Edirneli Hıfzı ve Vacit) MADE
İstanbul Folkloru (M. Halit Bayrı) ISF.

Yasal eşitlik neden yetmez?

MUAZZEZ ÜNALAN

Toplumların geçirdiği tarihsel aşamalarda, girdiği biçimlerde insanlık tarihini yapan yalnızca erkeklermiş gibi, sahnelerde boy gösteren hep erkekler olmuştur. Oysa toplumlar kadınları iyi yetiştirdikleri oranda yücelirler. Geleceğe yön veren çocukları biçimlendiren analardır. Kadının toplumsal hesaplara ve günlük yaşama ka-

tilmadığı bir toplum çağdaşlaşma yolunda bir şeyler yapabilir denemez.

Magazin türü bir dergide şöyle bir yazı iyimser bir bakış açısı ile kadın sorununu çözümleyivermiş. "ÇAĞIMIZIN KADINI... Batıda kadın, erkeklerle eşit haklara sahip olmasını bilmiştir; politikada, serbest meslek dallarında erkeklerini geçmiş bulunmaktadır. Bugünkü çağımızın kadını, kişiliğini, dünyanın her yerinde süratle ortaya koymaya başlamıştır. Çağımız, kadının kişiliğini kabul etmiş bir çağdır artık!..."

Bugünün kadınına baktığımızda biçimsel olarak çağdaş kadın olma niteliklerini içeren birtakım özellikler görüyoruz. Kuşkusuz. Kadın kafes arkasından çıkmıştır, kadın erkeği ile birlikte çalışıyor. Kişilikli, ünlü ya da ünsüz, evrensel boyutlarıyla kadının durumunu ve haklarını kavrayan bir çok kadın var. İşte asil mesele toplumun kadın için yarattığı tabuları, belirlediği fanatik kaplıları ve rolleri aşabilmesi.

Kadın-erkek eşitliğinden söz ediyoruz. Eşitlik yalnızca bireylerin karşılıklı olarak eşdeğer hak ve olanaklara sahip olmasıdır. Siyasal alanda, kişilerin eşit seçme ve seçilme hakkını taşımaları, bu bireylerin yalnızca bir yönleri açısından eşitlenmesi ise, başka özelliklerinden soyutlanarak bu özgül yönlerinin eşdeğer kılınması sonucu; ayrıca kadının birincil sorumluluk alanının aile olması; iş yaşamında da analık, ev kadınlığı ve bu rollerden kaynaklanan kişilik özelliklerine uygun olanlara yönelmesine ya da yönetilmesine yol açar. İşte eşitliğin kadının kurtuluşu için zorunlu ama yetersiz bir ön koşul olmasının anlamı da burada somutlaşıyor.

Kadın çalışıyor ama ekonomik bağımsızlığını savunmak yetmez. Toplumsal iş bölümünden kaynaklanan "Erkek" ve "Kadın" kişilik özellikleri sorguya çekilmedikçe, erkeklik-kadınlık kavramlarının içerikleri eleştirilmedikçe, kadın-erkek eşitliği yasal haklarda eşitlik olmanın ötesinde bir anlam taşımayacak, kadınların ezilmişliği sürecektir.

Çalışan kadının bile evdeki görevi yine de sürer. Dikişi, çamaşır, bulaşığı önünde kadının belini bükür, kadını yine de bir tutsak durumuna düşürür.

Kendi toplumumuzu ele alalım. Yüzde yetmiş okur-yazar olan bir toplumda kadın nüfusundaki okur-yazarlık yüzde otuzu henüz aşamamışken, okur-yazar bile olmayan bir kadın kendisine verilen hakların bile neler olduğunu bilmezken, bunları nasıl kullanabilir?

Özellikle kırsal kesimde kızların okuması ya istenmez ya da engellenir. Erkekler okur yazarlığı kendi tekellerinde tutmak isterler. Kadın saçını uzun aklı kısadır erkek gözüyle. Bilinçlenmesi işine gelmez erkeğin. Kendi saltanatını sürdürmek için..

İnsanlık tarihi boyunca yazmayı bilenlerin bilmeyenleri sömürdüklerini görürüz. Oysa yararlık bu demek değildir. Özel çıkarlarını sağlamak, sürdürmek için bu böyledir en azından. Geri kalmış ülkelerin, özellikle doğu toplumunun üzerinde durulması gereken yanı budur.

Kadın köyden kente geldi. Şalvarı üzerine elbise giydi, başına da yemeni yerine peklili süslü eşarp taktı. Sinemaya, eğlenceye rahatça gidebiliyor hatta süslenip boyanıyor da.. Şehirli kadının da özgürce bir yaşamı var. Yapay bir özgürlüğe doğru itiliyorlar. Emir alıyor ve uyguluyorlar, bunu da özgürlük sayıyorlar kendilerince. Kadınlara yönelik, onları profesyonelce kullanacak çeşitli yayınlar var. Modayı izlemeyi her çe-

Bağımsızlık savaşçısı Karamanoğlu Mehmet Bey

Karaman Bey'in büstü

RIZA ZELYUT

Moğollar Anadolu sınırına dayandıkları zaman Selçuklu yöneticileri:

"Allah da öbür tarafta olsa, onları yener; süvarilerimizle düşman cesetlerini sinek gibi çiğneriz." diyorlardı. Fakat, Köseadağ'da, düşman için düşündükleri kendi başlarına geldi. Anadolu Moğolların eline geçti.

Selçuklu yöneticileri, yenilgen sonra Moğollarla işbirliğine girdiler ve durumlarını yine korudular. Halk ise büyük bir kıtlık ve zulümle yüzyüze kaldı. İnsanlar, bir çörece çocuğunu sattı. Taşımaları için hayvan yerine kağnılara koştu. İstenilen vergiyi ödeyemeyenlerin kızları 3, oğulları 5 dirheme satıldı. Bu merkezi baskının yanı sıra bölgesel yöneticiler, çeteler ve her yeni idareci halkı soyuyor, direneni öldürüyorlardı.

Bu durum karşısında, eskiden beri sürüp gelen tepkiler daha da artmıştı. Kitleler, kabaca iki siyasal öbeğe ayrılmışlardı. Birinci kümedekileri; Moğolların buyruğundaki Selçuklu yöneticileri, onların temsilcileri olan idareciler, memurlar, tüccarlar ve varlıklı esnaf oluşturuyordu.

Diğerleri ise, Moğol istilasına tepki duyan beyler ve uçbeyleri, göçebeler, yoksul köylüler ve tekke adamlarından ibarettiler.

Gerçekte, bu iki kesim arasındaki çatışmalar daha önceden başlamıştı. 1240 yılında bastırılan Babalılar ayaklanması, bu zıtlışmanın en somut göstergesidir.

Yönetici ve işbirlikçi Selçukluların saray ideolojisi, Mevlevi dervişleri tarafından belirleniyordu. Bunların temsil ettiği düşünce, Türk halkının yaşama biçimine yabancı, alt kitlelerin ihtiyaçlarını karşılamayı değil bastırmayı amaçlayan bir düşünce idi. Menakib-al-Arifin'de anlatılan şu öykü, saraya siyasal bilinç veren Mevlana'nın Türk insanından nasıl da fark düşündüğünü gösterir:

"Yine birgün Mevlana, Konya pazarı ortasında gidiyordu. Meğer bir Türk, bir tilki postunu elinde tutmuş: "Dilku! Dilku!" diye mezat ediyor ve bunu ciddiyetle söylüyordu. Mevlana hazretleri, nara atarak dönmeğe başladı ve: "Gönül nerede, Gönül nerede?" diyerek ve sema ederek mübarek medreseye kadar gitti. (Prof. Tahsin Yazıcı Çev. s. 353)"(*)

Türk'ün tilkisinden Mevlana'nın çıkardığı sonuç ruhlar dünyasına ilişkindir ve maddi yaşama biçimini tersyüz edip manevileştirme amacını gütmektedir.

Öbür kesimin dünya görüşü ise Batınlık olarak biçimlenmiştir. özetle; Babeki, Karmeti, Hurremi, İsmaili vb. gibi maddeci ve alt kesimlere dayanan görüşlerin Ahmed Yesevî eliyle Türkçeleştirilmesi denilebilecek bu görüş, Anadolu'da Babalılar ayaklanmasını yaratmıştır. Ayaklanmada yenilen kuvvetler Hacı Bektaş Veli tarafından yeniden örgütlendiğinden, Mevlevilik-Batınlık çelişkisi Mevlevilik-Bektaşilik çelişkisine dönüşür. Köyü bir Mevlevî olan Ahmed Eflâkı, Menakib-al-Arifin'de bu çelişkiye ışık tutacak gerçeküstü öyküler anlatarak Mevlana'yı yüceltmeye çalışır:

(...) Hacı Bektaş-ı Veli, Baba Resul'un has halifelerinden idi. Baba Resul, Rum ülkesinde (Anadolu'da) zuhur etmişti. Bir topluluk ona (Baba Resul'a) Baba Resulullah diyordu. Hacı Bektaş (...) nakibi Şeyh İshak'ı Mevlana'nın yanına gönderdi ve "Ne istesin, ne istiyorsun, dünyada kopardığın kıyamet nedir?" diye soruyordu. Hacı Bektaş (Mevlana'ya) demişti ki: "Eğer aradığını buldunsa sus, bulamadıysa dünyaya attığın bu gürtlü nedir? (...)

Şeyh İshak (...) bu olayın tarihini yazıp gitti. Hacı Bektaş Hazretlerine ulaştıncı (...) Hacı Bektaş: "Aynı günde Mevlana Hazretleri kükreyen bir arslan gibi içeri girdi ve bana: "Ey kahpenin kar-

deşi! Bizim heyecanımız neşe ve aşktan geliyor, yanma ve aramaktan değil, deyip girtlağımı sıkıttı. Öleceğimden korktum, baş koyup istigfar ettim. Yalvarıp yakardım ve kendi acımı itiraf ettim. Bir anda gözümden kayboldu." dedi.

Özellikle Moğol istilası, bu iki anlayış arasındaki sirtüsmeyi yeniden alevlendirdi. Moğollara karşı doğuşenlerin büyük bölümünü, Karamanoğullarının yönetimi altında savaşan Babalılar oluşturuyordu.

Karaman Türkleri, güney bölgemizdeki dağlık kesimlerde ve buralara yakın yerlerde yoğun olarak bulunuyorlardı. Bunların ilk önemli lideri olan Nureddin (Nure Sufi), Babalılar ayaklanmasının manevi lideri olan Baba İlyas'ın öğrencisi ve İcel halifesidir. Nureddin ölünce, İlyas Paşa (Baba İlyas'ın oğlu olduğu sanılıyor, Batınlı...) Nureddin'in oğlu "Karaman"ı Yunan vilayeti, Karaman Bey'in tahta çıkışından sonra "Karaman Vilayeti" diye anılmaya başladı.

Karaman Bey, Moğollarla sürekli savaştı. Moğollara karşı çıkan Selçuklu şehzadelerini destekledi. 1263 yılında, zehirlenmek suretiyle öldürülünce, yerine oğlu Mehmet Bey geçti.

Türk tarihinin bu ilginç ve renkli kişisi, Anadolu'yu gerçek anlamda Türkleştiren bir soyun en yığıt temsilcisi olarak sivrildiği gibi, Mustafa Kemal'in 20. yüzyılda takındığı tavri siyasal ve kültürel alanlarda 13. yüzyılda takınan ve bu uğurda can veren bir büyük kişiliktir. Göçebelerden ve yoksullardan oluşan 10 bin süvari ile 15 bin yaşı ile 1277'de Konya'yı bastı. "Kırmızı külahlı, ayağı çarık, kilimli" Türkmenler kenti ele geçirdiler. 1240'da yenilen bu kesim Mehmet Bey'in önderliğinde başarıya ulaştı. Bu Türkmen Bey'i, Selçuklu Şehzadesi Cimri'yi (Siyavüş'ü) padişah yaptı. Üikedede birlik ve düzen sağlamak üzere bir ferman yayımlandı. Bu fermanın en önemli mad-

dit görevin üstünde söylen, auctığı, dol para naramayı özgürlük sayan bir kafa, bir görüş oluşturdukları böylece: "Özgürce harcayın... Özgürce kadınlaşın..." Televizyondaki reklamlar da gözleri öyle güzel şeylere alıştırıyordu ki; mutfaklardaki son yenilikler, harika bulaşık yıkayıcılar, elektrikli fırınlar, kadınca, erkekçe dergi reklamları neler neler yoktu ki kadına sunulmayan. Parayı verip alan kadın elbette artık seçme ve harcamaya özgürlüğüne kavuşmuştu.

Kadın kendisine verilen bu yapay yutturmaca rolün ötesine geçip erkekten hiçbir şey isteyemez. Çağdaş kadın yamılgısıyla bugün birçok kadın kendisi için çok şeylerin değiştiğini, özgürlüğe ve birtakım haklara sahip olduğunu savunabilir. Evet biraz da olsa kadın yaşamında değişen birşeyler olmuştur. Biraz da olsa çalışan kadın ekonomik özgürlüğüne kavuşmuştur. Bu biçimsel değişimin kendisini bazı aldatmacalara sürükleyeceğini bilmez mi kadın? Aile içindeki rolleri, doğal kişilik özellikleri olarak kabul edildiği sürece, kadınlar toplumsal zincirlerden kurtulamazlar.

Kadının ailedeki yeri başka alanlardaki yerinden daha büyük değildir. Erkeğin yeri gibi her yerde etkinliğinin kullanılabilmesi ve kullanılacak istediği heryerdedir. Niçin, ne adına kadın, istense de istenirse de meslek haline getirilmiş cinsiyetine kapatılmak, hapsedilmek isteniyor? Erkeğin de cinsiyetle ilişkili görevleri vardır. Koca ve babadır ama bu görevleri onun doktor, sanatçı, el veya fikir işçisi olmasına engel değildir.

Sosyal yapımızda kadın nasıl bir yer işgal etmelidir? Cevabını kadınların edinecekleri gerçek hak ve özgürlükte bulacaktır.

İNCELEME

Belirtimle belirtmeyi gerekli gördüğüm için değil, aynı zamanda, ilerde, başka yazılarda açıklamaya çalışacağım gibi, kadın sorununa yaklaşırken gündeme gelen temel bir yöntem, daha doğrusu bir epistemoloji sorunuyla olan ilişkisi nedeniyle de şimdiden ifade etmek istiyorum. Çoğu kültür (bizimki de...) kadınlara duygusallık atfeder. Böyle yetiştiriliriz, duygusal olmaya koşullandırılır ve sonunda öyle oluruz da, gerçekten. Öte yandan, duygusallık, bir tavır olarak, akılcılığa göre (o erkeklere aittir...) daha az makbul görülür, eleştirilir; çoğu zaman insanlar, diğer insanlarla olan ilişkilerinde, duygusal olmamaya davet edilirler... Biz kadınlar, doğaldır ki, böylesi bir uyarıya daha sık muhatap oluruz. Hele, gündemde, toplumu, politikayı, ekonomiyi v.b. ilgilendiren "önemli sorunlar" varsa!

Oysa, sorunları-hangi türden olursa olsun-irdelemeden önce onları yaşamak ve algılamak gerek. Bu yapılrkense, duyguların işin içine girmemesi olanaksızdır. Erkeklerin yetiştirilişi öyledir ki, onlar, algılama süreci içerisinde duyguların rolünü en aza indirmeye koşullandırılmış, ya da eğitim sürecinde onların duygusallıkları adamakıllı bastırılmıştır. Kadınlar içinse bunun tersi söz konusudur.

Peki, "eşitliği" savunduğumuz zaman böyle bir ayrım karşısındaki tavrımız ne olabilir? Bu konuyu ilerde, daha derinlemesine ele alabiliriz, ama, ben, şimdiden derim ki, kadınların, salt kadın oldukları için ezilmeleri yanlıştır ama, ezilmişlikten kurtulma onlar için, erkekleşmek anlamına da gelemmez, gelmemelidir. Çünkü kadınların, tüm ezilmişliklerine karşın sahip oldukları (ya da eğitime sahip kıldıkları) bazı yetenekler güzeldir: örneğin, duygusallık gibi... Yanlış olan, akılcılığa, insan hasletleri arasında, üst bir merteye atfetmek ve de duygusallığa (taşkıncılarıyla birlikte) küçümseyici, aşağılayıcı bir gözle bakmaktır. Biz kadınlarsa, bize atfedilen "hasletlerden" dolayı aşağılanmayı, ezilen insanlar olmayı, artık kabul etmiyoruz. Ama "eşit ve özgür" insanlar olabilmek için, güzel olduğunu düşündüğümüz, insani hasletlerimizi, bedel olarak ödemeyi de kabullenemeyiz. Duygusallık, işte böyle bir haslet! O zaman, yapabileceğimiz tek şey, duygusallığa, geleneksel olarak bakıldığı gibi, yani olumsuz gözlemlenmekten bakmamak; aksine, insan iletişiminin önemli bir enerji kaynağı gibi görmek ve sahiplenmek. Böylece, duygusallığı, yeniden değerlendirmek, geleneksel olarak içine hapsedildiği dörtduvardan çıkarmak, özgürleştirmek, zenginleştirmek mümkün olabilir. Örneğin, bilimsel incelemenin salt mantık ve usa dayalı bir uğraş olduğu savunulagelmıştır. Ben bu görüşü sorguya çekiyorum ve diyorum ki, insan, eğer, duygu ve düşünceleriyle, mantık, us ve sezgisıyla bütün bir yaratıksa, kafasını kurcalayan bir konuyu, "bilimsel" yoldan araştırırken, kendini parçalayıp, bölemez; duygularını, düşüncelerini ayıklayamaz. Ayıklanamalıdır da. Eğer, insan, topladığı nesnel verileri gözden geçirdiğinde, elinde olmadan duygusal bir tepkiyle altüst oluyorsa, var-sın olsun. Bundan ürkmeme, bastırmamalı, ille de "ussal-kuru ve soğuk" olmaya çalışmamalı. (Farkettiniz, herhalde; elimdeki veriler beni öfkeye boğdu. Ona rağmen incelemeyi sürdürmeye çalıştım. Bunu haklı kılmaya çalışıyorum belki de!..)

Bu uzun girişten sonra, asıl söylemek istediklerime geçmeye çalışayım.

Bizim toplumumuzda "kadınlar" nasıl görülür? Onlara, insan olarak ne değer biçilir? Ne gibi hasletler atfedilir? Diyelim ki bu sorulara bir yanıt alabildik... buradan giderek, kadının toplumdaki yerine ilişkin bir hüküm verilebilir mi? Ya da, "Kadının toplumsal konumu" bu gibi soruların yanıtlarıyla saptanabilir mi? Eğer, atasözleri ve deyimler, yüzyıllar boyu milyonlarca insanın bu gibi sorunlara yanıt verme biçimi olarak kabul edilebilirse, bu mümkün olmalı.

Ben, bu yazıda, böyle bir varsayımdan yola çıktım. İlk elde, atasözleri ve deyimleri "ham" olarak, yani bir analitik çözümleme ve yorumu tabi tutmayan, çok sayıda bu gibi deyiş topyayıp, alfa-

(*) Kanımızca, "dilku" sözcüğünü, Mevlana, "gönül söylüyor, gönül diyor" biçiminde algılamıştır. Dil: gönül. "ku" ise "gu" olarak söylenmiş sayılarak "güyenden" fiilinden türetilmiş "gu" gibi değerlendirilmiştir. (gu: söyleyen, diyen...)

BİR "ŞENLİK" BÖYLE GEÇTİ

RIZA DİNÇ

Günlük basın 'siyasal parti' kuruluş çalışmalarıyla, "Cemiyet Haberleri" gibi konularla daha çok ilgilenirken geçtiğimiz haftalarda, İstanbul Üniversitesi'nin geleneksel "4. Kültür Şenliği"nin yapılmakta olduğu haberi, ancak küçük "sanat haberleri" olarak geçti gazete sayfalarında. Bu yıl yaklaşık 13.000 kişinin izlediği "Şenliğe" her zaman olduğu gibi en fazla ilgiyi (% 99'dan da fazla) öğrenciler gösterdiler. Bir kişinin, "Şenlik" süresince tüm paralı gösterimleri izleyebilmesi için cebinden yaklaşık 500 TL. para harcaması gerekirken; Üniversite protokolüne dahil Rektör, Dekanlar ve Öğretim Üyeleri, hiç para harcamadan tüm etkinlikleri izleyebilecekleri halde, "Şenliğe" en az ilgi gösteren sorumlular- dı. (%001 dolayında.) "Şenliği" izleyen 13.000 kişi-ki bu sayının yalnızca 500 kadarı "Şenliğin" tüm etkinliklerini izlemiştir-önceki yıllara oranla daha zengin bir programla karşılaştı. Tiyatro topluluğu, bu yıl şenlikte oynama izni koparıldıktan başka, diğer topluluklar da üç ayrı panel yapabile- me olanağını elde ettiler. Burada önemli olan, ve- rilen olanaklarla yetinmeyip, fazlasını elde etme yolunda mücadeleye girişilmesidir. Üniversite gi- bi "bilim üreten kurumlar" olarak nitelenen bu yapılarıdaki öğrenci etkinlikleri, aslında daha ba- şından bazı sınırlamalarla belirlenmeye çalışılmak- tadır. Bir yandan ürün çıkartılması, mali yönden tamamen Mediko-Sosyal'e bağ olunduğundan ve

"Şenlik"lerde elde edilen paraların bile doğrudan kullanıma olanağı bulunmayışı işi güçleştiriyor. Öte yandan bir "Şenlik" afişinin asılması olayında bile önce bürokratik engel ortaya konarak ürü- nün kitle önüne çıkması zora sokuldu. Bizlerin bu konuda giriştiği çaba da oldukça yetersiz kalmak- ta. Dolayısıyla girişimlerin, öğrenci kitlenin kar- şısına daha farklı olanaklar yaratılarak çıkılması boyutunda da kendini göstermesi gerekmektedir. Yıl içinde bu tür olanakların yaratılması için fazla bir çabanın harcanmaması, her şeyin, "Yılso- nu Müsameresi"ne hazırlanır gibi "Şenliğe" ha- zırlanması, şu anda verilen kullanım olanağı olan- ve de tek olanak olarak görülen- "Kültür Şenli- ği"nde, "Şenlik" adı altında "Müsamere"ye ben- zer bir şeylerin ortaya çıkmasını doğal kılmıştır.

I.Ü. "Kültür Şenliği", her şeyden önce Üniver- site öğrencilerinin hazırladığı bir şenlik olma ni- telikliğini taşımakta ve bu yönüyle de, o festival ve şenliklerden çok farklı bir konumda yer almak zorundadır. Böyle bir "demokratik hakk"ın kulan- mını da "demokratik" olma zorunluluğu vardır.

Şenlik, izleyicinin, karşısına tüm sorunlarını çözümlü olarak ya da sorunsuz yönüyle çıkarmadı. "Şenliğin", öğrenci kitlesinin kafasında yeni so- rular açma ve bu sorularla bir tartışma sürecini başlatma amacı gütmeye gerekirken, bu tartışma- ların yapılması, organizasyon ve ilgi açısından ye- tersiz olan panellerden beklendi. Öncelikle izleyi- cilik düzeyini çözümlenme, açma ve geliştirme yö- nünde dönüştürücü bir çabaya rastlanamadı. Duy- gusal ağır basan bir "çoşku"yla gösterileri seyredildi.

I.Ü."4. Kültür Şenliği"nde verilen olanakların yukarıda değindiğim çevre ortaya konabile- cek olanı verme bağlamında kullanıldığını sanmı- yorum. Gereçek olarak ortaya konabilecek koşul- ların hemen hepsi bizim önceden bildiğimiz ve kısa dönemde kabullenmek zorunda kaldığımız koşul- lardı. Şenliğin bu şartlar altında en geniş bir bi- çimde yeniden oturulup tartışılması gerekmektedir. Ancak bu kez tartışılacak olan ya da tartışıl- ması gereken şey "soyut" bir "şenlik" kavramı olmamalı, öncelikle anlayışlar tartışma gündemine getirilmelidir. Şenlik, sadece Mediko-Sosyal top- luluklarının değil, tüm İstanbul Üniversitesi'nin şenliği olmak zorundadır öncelikle. Bu genişleme- nin doğuracağı bazı olumsuzlukların önlemini ala- bilecek konumdayız; Olumlulukları, olumsuzluk- larla kıyaslayıp, ikincinin yaratacağı sakıncaları bahane ederek, birinciyi "harcamak" ya da saf dışı bırakmak, ikisini de aynı konuma oturtmak- tır o zaman savunduğumuzu söylediğimiz anlayı- şımıza da ters düşeriz.

Gelecek şenliği daha farklı bir konuma oturtmak istiyorsak şimdiden böyle bir tartışmanın başla- tılmasının zorunluluğu ortadadır...

I.Ü. 3. Kültür Şenliği-Halk Oyunları gösterisi Siirt Ekibi

"Türkiye'de gençler var" demeyi haklı çıkartacak bir çaba: I.Ü. Kültür Şenliği

AYÇA AKTAN

Bir yönde, söz gelişi "Gençlik ve Sorunları" dediniz mi, herkes söyleyecek bir şey bulur:

"Gençlik yozlaşıyor!"
"Gençlik kültürel bir boşluk içinde..."
"Ne oldu bu gençliğe?..."

Ne oldu dersiniz? Gençlik neden yoz, neden kültüre gereksinimi var?

Dünyada ve ülkemizde gençlik her zaman kültürel değişim ve gelişmeleri duyan, toplumsal bir güç olmuştur. Ancak günümüzde zamanın kahvelerde, diskolarda, boş gezerek tüketen bir gençlik varsa, bunun nedenini başka yerlerde aramak gerekir.

Geleceğin güvencesi dediğimiz gençlerin buralardan kurtarılıp, kültürel ve sosyal gereksinimlerinin karşılanması, özgün sorunlarına çözümler getirilmesi toplumsal bir gö- rev kabul edilmelidir. Bunun için de çeşitli çıkar yolları saptamak olası...

ÜRETKEN, YAPICI BİR GENÇLİK

İşte bunlardan biri; Bir "Şenlik" ve sonuçta üretken, yapıcı bir gençlik...

Geçtiğimiz günlerde dördüncüsünü yaşadığımız "I.Ü. Kültür Şenliği"nde gençleri- miz paylaşabilmenin, yaratıcı olmanın, birlik anlayışıyla çalışmanın heyecanını yaşadılar.

Üniversite öğrencileri çeşitli alanlardaki çalışmalarlarıyla, topluluklar halinde şenliğe katıldılar.

Geride bıraktığımızla birlikte, sayısı dörde ulaşan bu şenliklerin kendi özünden kay- naklanan bir amacı, bir yönelimi olduğu gerçektir. Her yıl varılmak istenen yere bir adım daha yaklaşılmasını sağlamıştır.

Ancak bu olumlu ilerleyişte en büyük payın, şenliği destekleyenlerin yanı sıra, uzun çalışmalarını sonucu becerilerini sergileyen topluluklar da olduğu yadsınmaz.

Şimdi amaçları ve çalışmalarını şenliğin özünü oluşturan toplulukları bu yönleriyle tanımaya çalışalım.

1977'de kurulan I.Ü. Halkoyunları Topluluğu, halkbilimi içinde önemli yeri olan halkoyunlarını yalnız biçimsel değil, içerik yönünden de ele alıyor. Topluluk sunduğu oyunların hangi toplumsal yapıdan kaynaklandığını araştırırken, seyirlik oyun düze- yinde kalmayıp, kuramsal çalışmaya da yönelmiştir. Bu kuramsal çalışma ise, derle- me anlayışını getirmektedir. Oyunda kullanılan giysilerin yansıtılması mutlak araştır- mayı gerektiren bu derlemenin ürünleridir. Gelenekselle birlikte güncel olan kültür öğe-

Gelenekselleştirme ama ne adına?

JEYAN BÜTÜN

"3 yıllık geçmiş olan ve bu yıl dördüncüsü ya- şanan "Kültür Şenliği" düzenlenirken öğrenci et- kinliklerinin bir yansıması olan bu tür şenliklerin "gelenek- selleştirilerek devamlılığını sağlamak kaygusu da sözkö- nusüydü. Nitekim bu yöndeki istek ve paralelindeki ça- balar; Şenlik afişlerine de yansımıştı."

Şüphesiz ki; "Kültür Şenliği" düzenleme ve bu ola- yı gelenekselleştirme, yalnız başına bir amaç olmakla kal- mayıp, aynı zamanda Şenliğe yüklenen işlevselliğin bir ürünüydü.

NEDEN ŞENLİK?

Bilim üreten kurumlar olarak toplumsal üretime kat- kıda bulunan üniversitelerin (yaşam faaliyetinde bu işle- vin yerine getirilmediği süreçler yaşanmış ya da yaşan- makta olduğu için; "olması gereken" olarak belirtmek daha doğru olacak), yine toplumsal üretimde belli alan- larında uzmanlaşmış kişiler olarak yerlerini alacak birey- ler yetiştirme konusunda uyguladığı eğitim örgütlenme- si; öğrenci etkinliğini "bir boş zamanları değerlendirme" olgusu/ya da sorunsal şekline sokmaktadır. Böylesine bir programlanma süreci yaşandı; ölüde "işlevlerininiz- den arının, başınızı sallayın" yöntemiyle sosyal bir karak- ter (!) kazanma eğilimi bizi tehdit ediyor.

İstanbul Üniversitesi bünyesinde yer alan Kültür Ku- lüpleri, öğrenci etkinliğini "boş zamanları değerlendir- me" durumundan çıkıp; kişinin yaşama biçimini bilinçli bir müdahale ile şekillendirebilmek amacıyla nesnel ger- çekliği kavramamıza; gündelik yaşamımızın eleştirisinden başlayıp eğitim gördüğümüz dallar üzerinde tartış- maya; yaşanan hayatın bize sunduğu ve bizi kavradığı her türlü kurumu değerlendirmeye ulaştıracak bilimsel ilkelere ortaya çıkarma ve bunları pratiğe aktarma kay- gusu, toplulukların çalışmalarını belirleyen ve çabaları- nı yönlendiren temel amaç olarak gündeme geliyor. Do- layısıyla; İstanbul Üniversitesi bünyesinde düzenlenen "Kültür Şenliği"ne işlevselliğin damgasını içinde yer al- dığı alandan (üniversite) başlayarak diğer alanlara da yaymaya çalışan gençliğin bir ürünü olarak bakabiliriz. Nitekim, tüm üniversite kesimiyle kitlesel ve bilinçli bir diyalog oluşturma; bünyemizde varolması gereken etkin- liğin ve dönüşümün birlikte kotarılması dileği "Şenlik" olgusunu gerçekleştirdi.

YAŞANAN ŞENLİK ÜZERİNE

Şenliği düzenleme çabalarına yönelik olan süreçte, kuluplerin temel kaygusu, gelen bütün kitle ile beraber bir kültürel olguyu yaşamak ve yaşatmak olduğu halde; yapısal dönüşümlerdeki yetersizlik, sonuçta sene boyunca Mediko-Sosyal duvarları içerisinde yapılan çalışmaları I.Ü. öğrencisine sızdırmakla kaldı. Kulupler ve öğrenci kitlesi arasında bir buluşma sağlanamadı. (Burada, ser- gilenen oyunların, gösterimlerin veya panellerin izleyici tarafından alkışlanarak onaylanmasını dışında bırakı- yorum.) Böylece, "Şenlik" olgusunu belirleyen öncüller- den yola çıkılmasına karşın pratikte "yaya kalındı" şım belirtmeliyiz.

Madalyonun bir diğer yüzü de, öğrenciler dışındaki üniversite elemanlarının öğrenci etkinliğini izlemek, öğ- rencileri ders dışında da tanımak konusunda gösterdik- leri yoğun çabaydı (!) Ashında bu durumu, herhalde "eği- tim yöntemleri - öğretim üyeliği sıfatı - bilimsel üretim v.s. konularla öğrencilerle dershanelerde başlayan ve ya- şanan gelişkinin; dolayısıyla kopukluğun Şenliğe yansı- yan uzantısıydı" diye nitelendirmenin hayli doğru ola- cağı kanısındayım.

Yoğun bir değer karmaşasının karanlığında; edin- diği bulguları sunabilecek anlatmak istediklerini dile ge- tirebilecek bir kültür ortamıdır... Sergilenecek faaliyetle- rin anlamını daraltma ya da yönlendirme doğrultusunda- daki "otoriter ilgi"nin varlığı da yadsınmazdı. Oysa ekonomik ve sosyal sürecin gençliği belirli formasyonla buluşturduğu kabul edilirse, düşünme ufuklarımızı ge- liştirme doğrultusunda attığımız her adım (tartışmaya açık olarak) karşısında gösterilecek tavır, işlevselliği kı- sıtlamak olmamalıydı.

Çünkü ne bilim sadece ders saatlerinde üretilmeye mahkumdur, ne de sanatı konuşmak, tartışmak piyasa- daki gereçler özgüdür.

SONUÇ OLARAK

Bir "dördüncüsü" yaşansa da, "gelenekselleştiril- miş" olsa da; şenliğe yüklenilecek işlevleri kastlaştırmak yerine, Şenliğe (şenlik kavramına değil) yeni anlamlar ka- zandırılması olanaklı, aynı zamanda "gerçekleştirilmesi gereken" bir olgu olarak karşımıza çıkıyor. Ancak bu yıl, saptadığımız ilkelere ulaşamayışımız; öğrenci kitlesini yeni değer ölçütleri üzerinde tartışmaya sokamayıp, 3 yıldır yaşanan tıkanıklığa bir dördüncüsünü ekledi.

Saptanan hedeflerin iddialı ve güzel olmasına kar- şın; pratikte ortaya çıkması da bu taleplerle buluşmuş san- ma gibi bir yanılgıya düşmeyelim. Eğer istemlerimizin be- lirleyiciliği sonucu hükmetmekte bugüne kadar yetersiz kaldıysa ve yarın da aşılmasa; bundan sonra yapılacak 5., 6., vb. Kültür şenliklerinin, tıkanıklığı gelenekselle- tirilmekten öteye gidemeyeceğini söylemeliyiz.

Ali Göçer

Ali Göçer

I.Ü. Karikatür Kulübü çalışmalarından bir örnek.

Toplumsal cendere

OKUR İLİŞKİLERİ

Okurlara;

SOMUT'un 22 Nisan 1983 tarihli 12. sayısında iki kız okurumuzdan gelen mektuplar yayınlandı. Mektuplarda evlilik öncesinin cinsel istekleri ile toplumsal değer yargıları arasındaki sorunlar yansıtılıyordu. Bunun üzerine aynı sayıda, okurlara, "sizce genç kızlık ahlakı ne olmalı?" sorusu sorulup görüşler istendi.

"Okur ilişkileri"ni bu sayı soruya gelen mektuplara ayırıyoruz. Tüm mektupları kısaltmadan yayınlama olanağımız yoktur. Seçim kısıtımız çeşitli görüşleri, birinin diğeri içinde tekrarını önleyerek yansıtmak oldu. Mektupların toplu sunumuyla bu konuyu şimdilik kapatıyoruz.

Ahlak doğal istemin bastırılması mı?

Böyle bir soru, genç kızlık ahlakı -erkeklik ahlakı biçiminde bir ayırımı da getiriyor mu?

Yani, biyolojik yapının farklılığı, cinslere -kadın, erkek- tanınan ahlaki sınırları da çizmiş oluyor. Doğduğumuz andan başlayarak, düşünce ve davranışlarımız da sınırlanmış oluyor böylece. Ayrıca, toplumumuzca kızlara getirilen bu sınırlar, erkeklerle tanınandan daha dar tutuluyor. Şöyle de diyebiliriz; bir genç kızın ahlakı, cinsel istemlerini dışı vurmasıyla ters orantılı oluyor, toplumumuzun değer yargılarına göre. Genç kız bu doğal istemini ne kadar çok bastırırsa ve dışı vurmazsa o denli ahlaklı oluyor. Ters durumda ise

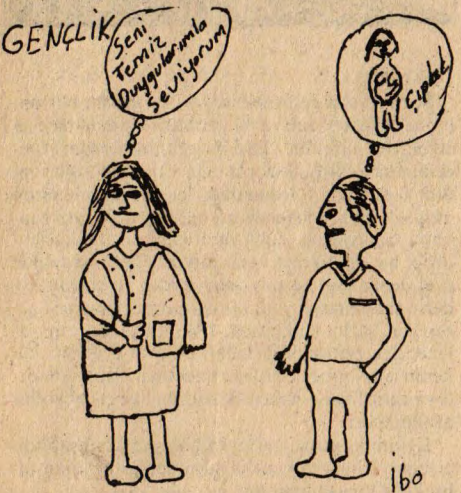
ahlaksız. Bu duruma örnek olarak, toplumumuzca kanıksanan bir söz verilebilir: Bir kızın en iyi ce-yizi, öpülmemiş dudaklarıdır. Buna benzer birçok söz, gelenek ve inanış sınırlıyor genç kızın ahlakını.

Bence genç kız-erkek ayırmasımı yapılmamalıdır, ahlak olgusunda. Dürüstlük, açık yüreklilik ve sevecenlik gibi insanlık değerleri daha önemli değil midir? Ancak, genç kızlık ahlakı ne olmalı? Sorusunu yanıtlamam gerekirse de, dürüstlük, açık yüreklilik ve sevecenlikten başka bir şey değil derim.

Hakan YURDAKAN — ESKİŞEHİR

Zincirleri kıralım!

Yüzerce yıl öncesine dayanan ilkel toplumun ahlak anlayışı kırıntılarını yükleyip sırtımıza, yaşadığımız yüzyıla kadar hamallığını yaparsak eğer, tabii ki bu yükün altında kalıp bunalırız, sıkılırız,

eziliriz... Eziliriz de neden yükü fırlatıp atamayız bir kenara?

Görünürde hepimiz bu fikirleri savunuruz da uygulamaya gelince susarız. Bu zinciri kırma şerefini hep bir sonraki nesile, çocuklarımıza hatta torunlarımıza bırakın. Anaç tavukların gururunu... Ve sonra da bu köksüz ahlakın savunuculuğunu yaparak iletişim bile kuramadığımız sadece evimizin bekçisi, bizleri evde kalmaktan kurtaran kahraman, çocukların babası olan o zavallı insanla aynı yatağı paylaşıp, ruhsuzca sevmeyi düşünebiliriz de. Gerçekten istediğimiz, sevdiğimiz insandan o körolası defteri imzalamadı diye (hayasızca bir pazarlığa girilerek yenik düşersek) kaçarız. En büyük eksikliğimiz sınırlar vermeden alma egosu. Kısaca ahlaksızlığın gereği ne varsa yaparız da, üstüne üstlük, bu yaşamı onurlu "Ahlak Kurallarına Uygun" bir yaşam olarak süsleyip püsleyip (Kendimize olan sorumluluğümüzü unutup) çevreye sunarız dahası ispatlarız.

İnsanların ruhsal ve bedensel iletişim kurmadan biraraya gelmeleri ve bu yaşamı gerçekten istiyorlarmış gibi davranmaları kadar onursuzca, insanlık dışı bir yaşam düşünmüyorum.

Oya ORAL
KARAKÖY

memiş, küçük kızlar müdürlükleri ve kütüphaneler izler. Ama önemli değil, bir genç kız, sevgilisi olduğu fark edilmedikçe ahlakını korumaktadır. Toplumsal güvenceye sahip, daha uyanık kesim içinse, işler daha "kolay"dır. Erkeklerle ilişkilerinde daha cesurdur. Çünkü kızlığını kaybedecek olursa, onu ona geri getirecek gerekli tıbbi müdahale olanaklarına sahiptir. Böylece hem gençliğini yaşayacak, hem de o yüce "genç kız ahlakı"ni koruyacaktır!

Ana - babaların, ailenin, okulun ve toplumun genç kızlarımıza öğüdü budur. "Genç kızlığını" koruyun. Nasıl? O nasıl önemli değildir. Orada ahlak biter!

Bu toplumsal bir yargıdır. Kadın cinsel bir maddir. Alıcısı bol olan bir maldır. Hele de genç kız. O halde iyi korunmalı, kesin ve son alıcıya, tertemiz, saf, lekesiz gitmelidir.

Bu madalyonun bir yüzüdür. Diğer yüzünde erkekler vardır. Erkeklerin, bu genç kızlarımıza yaklaşımı vardır. Az önce, onsu yaşayamayacağını söyleyen, sevgisini ifade edecek kelime bulamayan delikanlının kızın arkasından bakışı vardır.

O kadar gerilere gitmeye gerek yok. Modern olduğunu savunan çevrelerde bile, maalesef bu alanda özellikle anlayışlar hâlâ geridir. Orada da flört edilecek kızlar, evlenecek kızlar ayrımı sürmektedir. Orada da birlikte yaşadığı, birçok şeyi paylaştığı kadını, "çocuklarının anası" olarak düşünemez. O zaman görücü gezmeleri başlar, el değmemiş kızlar aranır. O da bir alıcı olarak, malın kaliteli olmasını ister.

İşte genç kızların cenderesi

Sezgi ÖZDEN
İstanbul

Ragıp İnceşagir

İnsan ahlakı

Genç kızlık ahlakı; bu sözcüğü hiç beğenmedim. Taşdığı anlamsızlığı sanırım siz de tırnak içine almakla belirtmek istediniz.

Bir ahlak anlayışından söz edilecekse, bunu yaşa ya da cinsiyete dayalı bir kategoriye sokmak, kişiyi ne tür çözüm veya zorumlara ulaştırabilir? Bu sorunun yanıtını ben bulamadım. Zaten sorunun kökeninde bu sakat belirleme yatıyor. Böylesi bir ayırıştırma çok çeşitli ve dönemlere, cinslere özgü bambaşka, birbiriyle sürekli çelişebilecek ahlak anlayışlarının olabileceğini çağırıştırıyor. Genç, yaşlı, kadın veya erkek tümüyle genel bir ahlak anlayışından yana ve savunucusu olmamız gerekir. İnsan ahlakının...

Kuşkusuz cinsellik bizim toplumumuzda hâlâ bir tabu olma özelliğini koruyor. Sorunun en fazla ilgilendirdiği kesim ise gençlik kesimi. Bir yandan eskiye göre daha rahat ilişkiler, bir yandan eskinin süregelen baskıcı etkileri. Bu bağlamda özellikle genç kızlar iki cami arasında binamaz. Sonrası gelsin genç kızlık mutsuzluğu. Peki ama bu mutsuzluk erkeklerle olan ilişkilerindeki çözümsüzlüklerden geliyorsa, aynı çözümsüzlüğü erkek de aynı oranda yaşamıyor mu? Böylece iki yönlü bir mutsuzlukla karşı karşıya kalmıyor muyuz? Bu durumda geleceğin yapı taşları olan bu dinamik öğelerin ta başından yıpratılmış bir yapılanmayı oluşturacakları kaçınılmaz bir gerçektir. Bu nedenlerle sorunu bu şekliyle tartışmaya açmanızı eksik buluyorum. Sorun ortaktır.

Genç kız ya da erkek olaya sağlıklı yaklaşabilmek için, olayın temelini oluşturan olgunun ne olduğunu bilmek zorundadır. Bu olgu sevgidir ki, sevgi en yalın anlatımıyla karşılıklı olarak bir alıp verme eylemidir. Ve sevgi genelde sona ermeyen ama özeldir sonlanabilecek bir eylemdir.

Mehmet ERGÜN
Bahçelievler/İSTANBUL

Kurallar korunmalı

Evlilik öncesi ilişkiye kesinlikle karşıyım. Hiçbir sorun çıkmayaacağına emin olduktan ve kesin evlenmeye karar verdikten sonra bile karşıyım. Bir dereceye kadar belki; ama sonuna kadar asla. Bence bu feministlik değildir; hatalarını kapamak için feministliğe sığınmaya da karşıyım. Toplumumuz bu konuda belki geri kafalı, belki aşırı tutucu ama doğrusu da bu. Yaşayan örnek olarak Almanya'ya bakalım: Hiçbir sınırlama yok, sonuna kadar özgürler. Sonuç, yozlaşmış, ne yapacağı bilinmeyen gençlik. Eğer iki genç elele tutuşmanın güzelliğini, sıcaklığını yaşayabiliyorsa, kuralları hiçe sayıp sonuna kadar gideceklerini sanmıyorum.

Şimdi erkeklere soruyorum: Sağlık isteyen erkekler, neden yakınlarınızdan başkalarına "değerlendirecek fırsatlar" gözüyle bakıyorsunuz? Mediko'daki doktordan, otobüste sıkışıklıktan yararlanana; bakkaldan, eğitimli komşuya kadar, sizler için, biz; insan değil, yararlanılacak bir dişiyiz.

Anneniz, kardeşiniz sözkonusuysa, orada dur değil mi? Unutmayın ki, diğer erkekler için de onlar birer dişi.

Figen GENÇOSMANOĞLU

İlan Tahtası

YAZIŞALIM

Türkiye'deki gençlerimizin, öncelikle cinsel ve kültürel, sonra da sosyal, psikolojik ekonomik, vb... sorunlarıyla ilgili bir dizi bilimsel araştırma yapıyorum. İlgili duyan ve yardımcı olmak isteyen arkadaşlarla yazışmak, beni mutlu edecektir. Yazıtlarını bekliyorum.

Saban LÂYİÇ
Atatürk Öğrenci Yurdu
III. Blok
Cebeci/Ankara

KARTPOSTAL DEĞİŞİR MİSİNİZ?

Sosyal içerikli kartpostal koleksiyonu yapmaktayım. Kendi yörenize ait kartpostallarınızı kendi yöremizin kartpostallarıyla değiştirmek ister misiniz?

Mahmut ÇALIŞKAN
Meslek Yüksek Okulu
Maden Bölümü II-A No: 208
Bilecik

İLGİ DUYANLARA

Edebiyatın öykü, roman, şiir, deneme ve tiyatro türlerinde yoğun çalışmalarım var. Sorunların birlik ve dayanışmayla aşılabileceğine inanan genç yazar ve sanatsever arkadaşların mektuplarını bekliyorum.

Erdinç OZAN
P.K. 77 - Rize

"SEMAHLAR" HAKKINDA...

"Değerli SOMUT okurları. Uzun bir zamandan beri "Bektaşi Yazını ve Folkloru" üzerine bir araştırma yapmaktayım. Araştırmamın odak noktasını oluşturan "semahtar" hakkında müzik, söz, nota ve benzeri folklorik malzemelere sahip olan dost okullarla konuşmak ve yazışmak istiyorum. Aşağıdaki adresime mektuplarınızı bekliyorum, şimdiden yardımınıza teşekkür ediyorum."

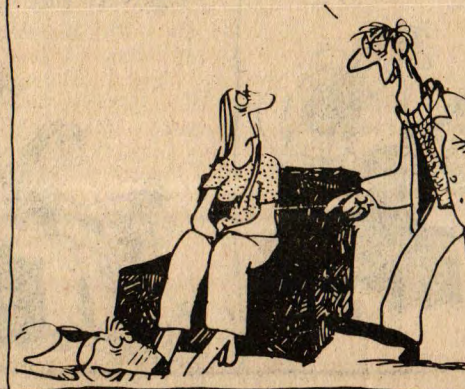
İlhan Cem ERSEVEN
P.K. 387 Ulus/Ankara

insancıklar

Claire Bretécher

Uyarlayan: Esen Çamurdan

Kadıncağ yılınızı güzel güzel başlattınız mı bakalım?

Bağışla, şaka yapıyorum, san da bilişinki istediklerinizi rahatlıkla söylemanızı ben de destekliyorum.

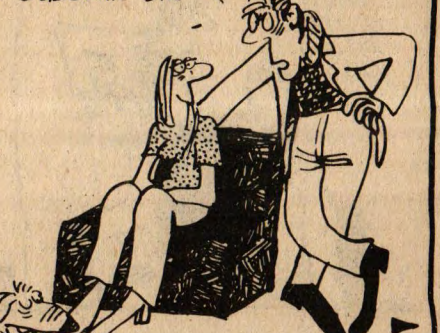
Tümünü yasal, herkes aynı düşünceyle, artık 19. yüzyılda değiliz. Bütün haklarını elde etmiş kişiler, almamız yardım almak bizim görevimizdir.

Hatta daha da ileri gidebilirim, bu bizim çıkarımızdır uzun zamandır harcadığı kadınsal dağarcığa toplulumumuzun geraksinme duyduğuna aminim

Erkeklerin tarot'u yetti artık... Balırlı bir yumuşaklığa, duyarlılığa ve hatta mizaha susadık biz

TÜM YÖNLÜ İNSAN YETİŞTİRMEK

Beden eğitimi ve sporun genel eğitim içindeki yeri

TAHSİN YILMAZ

İşin ve genişletilmiş üretimin zorunluluğu, insanın eğitimini zorunlu ve aynı zamanda da olanaklı kılmaktadır. Bu nedenle iş faaliyeti, eğitim faaliyetinin de temeli olmakta, insanı eğitime muhtaç ve eğitilebilir yapan temel olgu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle iş hakkındaki kuram, eğitim kuramının da temelini oluşturmaktadır. Buradan hareket edildiğinde eğitim, bireyin, insan ile doğa arasındaki madde alışverişine katılmasının koşulu ve sonucu olarak kendini göstermektedir.

Gerek ailede, gerekse okulda ya da kurumlaşmış veya kurumlaşmamış yerlerde yetişmekte olanlara aktarılan ya da bunların öğrendikleri tüm bilgi, beceri, deneyim ve değerler, mevcut üretim ilişkilerinde maddileşmiş bilgi, beceri, deneyim ve değerlerdir. Aslında fizikte, kimyada, tarihte, beden eğitimi ve sporda, bio-mekanikte, futbolda, spor fiziolojisinde vb. ortaya çıkan her eğitim faaliyeti, ister yetenek geliştirme, isterse kişilik kazandırma ya da toplum düzenine uygun falan ve veya filanca görüşleri kazandırmak iddiasında olsun, temelde mevcut üretim ilişkilerinin talep ettiği ve bu ilişkilere zarar vermeyecek, ayrıca da, bu ilişkilerde daha önce maddileşmiş bilgi, deneyim ve değerlerin yeniden üretilmesini, hem de eğitilenler tarafından yeniden üretilmesini amaçlar.

İnsanın eğitime muhtaç ve eğitilebilir olması, şu halde, iş faaliyetinin talep ettiği birikmiş bilgi, deneyim ve becerilerin, maddileşmiş yeteneklerdeki iş becerilerinin, toplumsal yeniden üretilmesinde zorunlu ve yeterli ölçüde kazanılması, bunların yeniden-üretilmesi zorunluluğundan kaynaklanmaktadır. Eğitim, bu anlamda, canlı üretim gücünü yapı taşı ve onun yeniden-üretilmesinin de temel öğesidir. İş gücünün yeniden üretilmesi demek, kişinin mevcut üretim ilişkilerine uygun bir biçimde zihinsel, moral ve bedensel bakımdan geliştirilmesi demektir.

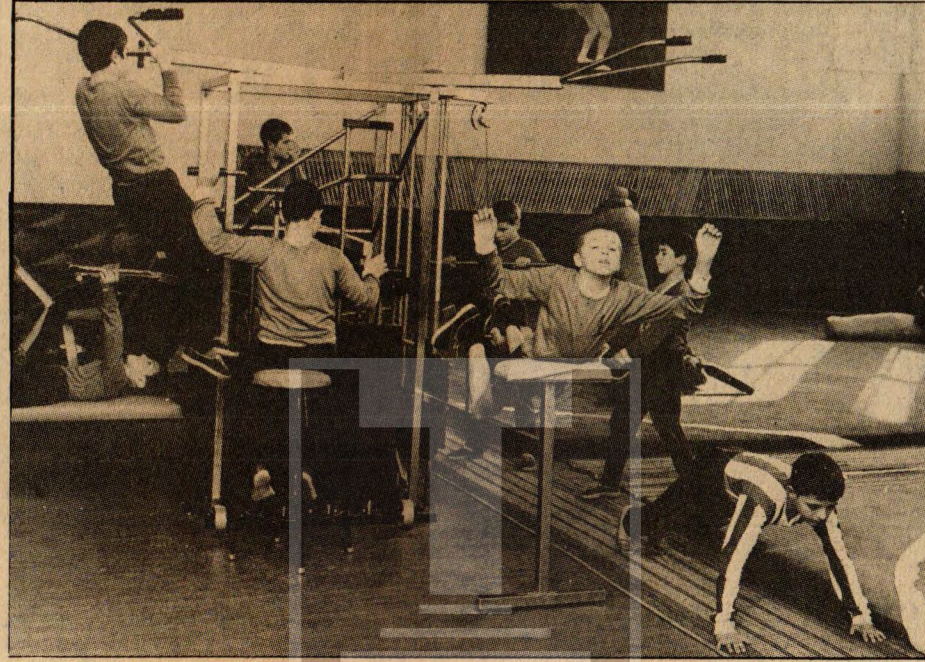
Canlı iş gücünün mevcut üretim ilişkilerine uygun olarak yeniden-üretilmesinden ya da genişle-

tilerek üretilmesinden bedensel ya da motorsal becerilerin, yatkınlıkların, deneyimlerin vb. yeniden üretilmesi veya genişletilerek üretilmesi zorunluluğu da kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Ama bilindiği gibi beden eğitimi ve spor, harekete dayanan bir eğitimidir, daha doğrusu hareket eğitimidir. Bu bakımdan hareketin üretim gücü veya ilişkileri ile olan ilişkisini açıklığa kavuşturmak, insanın bu alanda da eğitime muhtaç ve eğitilebilir olduğunu göstermeye yardımcı olacaktır.

İnsan hareketi, yani motoruğu, işin bir ürünüdür. Tüm hareket biçimlerini ve hareket ritimlerini insan, iş vasıtasıyla varlığını güvence altına almak sürecinde biçimlendirmiştir. Bu nedenle hareketin ya da insan motoruğunun özü ve toplumsal anlamı, eğitim için ifade ettiği anlamı, ancak onun insanın iş faaliyeti ile birlikte ortaya çıktığı ve geliştiğini izlemek ve kavramakla ortaya çıkarılabilir.

Bilindiği gibi iş ve dil, insanın doğa ile madde alışverişinde, hem de çevresiyle hesaplaşmasında insanın en önemli araçlarıdır. Burada işin, insanın hareket organlarına ve onun performans yeteneğine ne kadar büyük talepler yöneltmiş olduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. İnsan yaşamının başlamasında, daha doğrusu insanın insan olmasında motorsal faaliyetin iş sürecinde oynadığı rol çok büyüktür, adeta belirleyicidir. Örneğin elin motorsal hareketini ele alalım. Ünlü bir düşünürün dediği gibi, ilk çakmak taşı insan eliyle bıçak durumuna sokuluncaya dek öyle dönemlerden geçmiştir ki, bilinen tarihsel dönem, onunla karşılaştırıldığında önemsiz görünür. Ama asıl adım da atılmıştır: **El, serbest duruma gelmişti ve artık durmadan yeni beceriler kazanabiliirdi.**

Fakat el, burada tek başına değildi. O, son derece karmaşık bir organizma bütününe üyelerinden yalnızca biriydi. El için yararlı olan şey, onun hizmet ettiği beden için de yararlı oluyordu. Özellikle üretim sürecinde ya da iş faaliyetinde araç-gereçlerin kullanılması veya yapılması, elin gelişmesini teşvik ediyordu. Elin yanında ayak

Doğa ile madde alışveriş sürecinde, böylece hareket etmenin, yürümenin, koşmanın, sıçramanın, fırlatmanın, vurmanın, çarpmanın, kaçmanın, sarkmanın, savurmanın, kaymanın, yüzmenin, çekmenin, itmenin, v.b. temel biçimleri de oluşmuştur. Bu oluşma sürecinde kafa, elden ve ayakta; el ve ayak da kafadan çok şey öğrenmiştir.

da insanın insan olmasını yeni ve zor görevlerin üstesinden gelmeyi öğrenmek durumundaydı: Dik durmak, yürümek, tırmanmak, koşmak, sıçramak, dengeyi sağlamak ve ayak öğelerini esnek bir biçimde kullanmak, bu yolda büyük başarıları gerektiriyordu. Bunun içinde duyumların, görmenin ve bunlarla ilişkili zihinsel faaliyetlerin de gelişmesi zorunlu idi. Örneğin avlanma ve filatmadaki başarısı, uzaklığı kesin olarak kestirmesine bağlıydı.

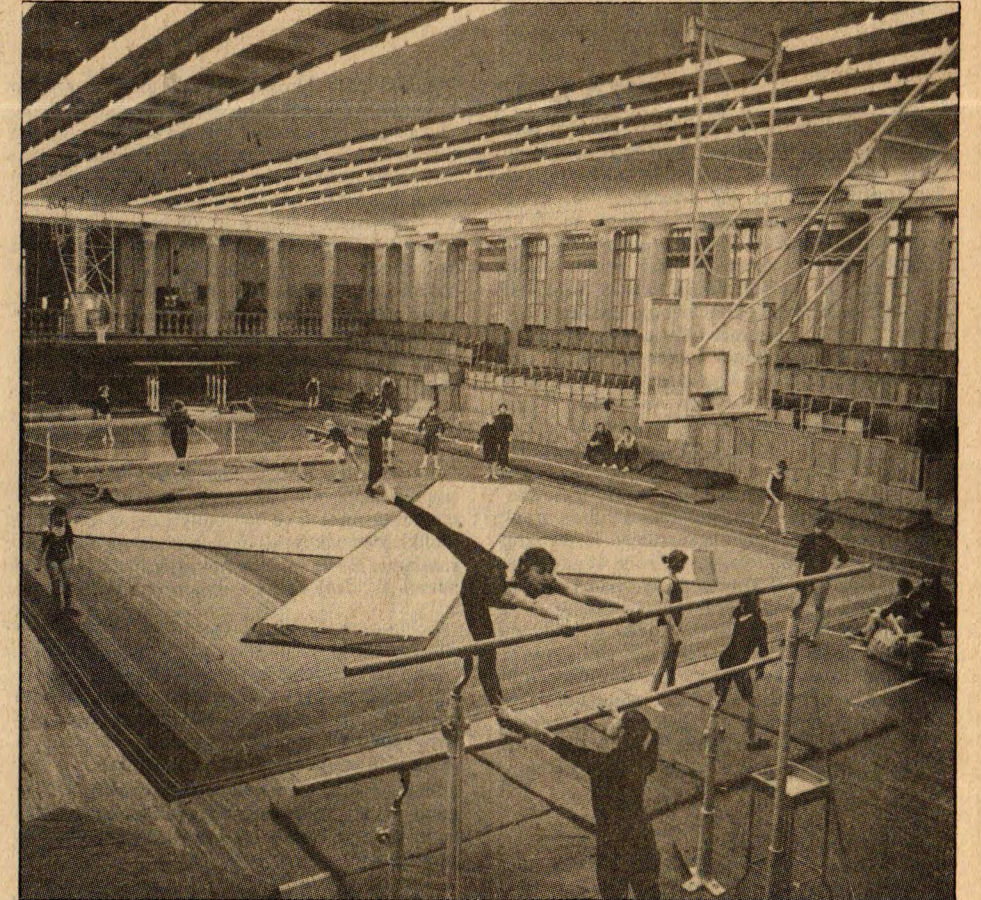
Doğa ile madde alışveriş sürecinde, böylece, hareket etmenin, yürümenin, koşmanın, sıçramanın, fırlatmanın, tırmanmanın, vurmanın, çarpmanın, kaçmanın, sarkmanın, savurmanın, kaymanın, yüzmenin, çekmenin, itmenin vb. temel biçimleri de oluşmuştur. Bu oluşma sürecinde kafa, elden ve ayakta; el ve ayak da kafadan çok şey öğrenmiştir.

Elin boş kalması, daha doğrusu doğadan koparak onu dönüştürecek bir organ durumuna gelmesi ve aletlerin kullanılması, avlanmada ve savaşta motorsal hareketler sayesinde yaşamsal önemi olan motorsal beceri ve yeteneklerin ve toplumsal davranış normlarının gelişmesine, oluşmasına yol açmıştır. Öte yandan iş motoruğunun ve motorsal yeteneklerin gelişmesine paralel olarak beyin ve onun yakın aletleri olan duyu organları da içi-

gelişmişlerdir. Kısaca söyleyecek olursak beden hareketleri ya da spor, motorsal hareketler, iş faaliyetinde kazanılan motorsal hareketler üzerine yükselmişlerdir.

Hareket hakkında verdiğimiz bu kısa bilgiler, toplumsal yeniden üretimin ya da genişletilerek üretimin, canlı bir üretim gücü olan insanın motorsal hareketlerinin de üretim ilişkilerine uygun olarak yeniden-üretilmesini veya genişletilerek üretilmesini de zorunlu kıldığını açık kılmaktadır. İşte, beden eğitimi ve sporun zorunluluğu da buradan kaynaklanmaktadır.

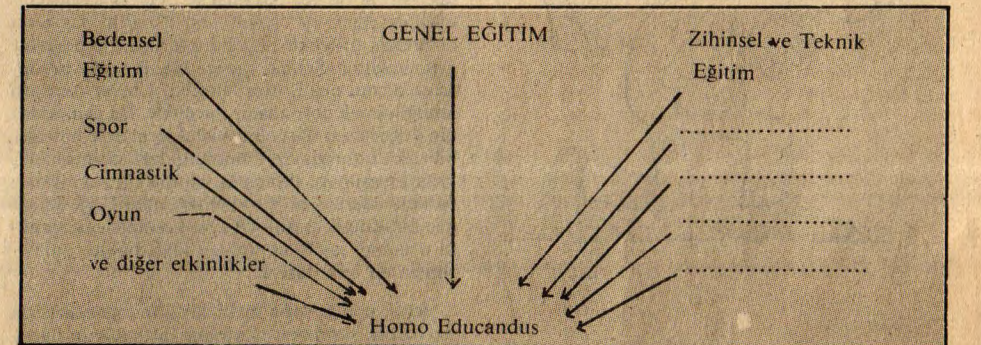
Ancak beden eğitimi ve spor kavramı, çok anlamlı ve değişken bir kavram olarak kullanılmaktadır. Bunun nedeni, bu alana yöneltilen talep ve beklentilerin birbirlerinden kopuk olmalarıdır. Örneğin doktorlar, beden eğitimi ve spordan sağlıklı olmayı sağlama aracı; ortopedistler duruş bozukluklarını düzeltme aracı; eğitimciler ise yüklenmiş hareket gereksinmesine bir çıkış yolu bulma aracı anlamaktadırlar. Spor kulüplerinin beklentisi ise onun kendilerine genç ve yetenekli oyuncular kazandırmasıdır. Şu halde beden eğitimi ve spor kavramı altında çeşitli şeyler anlaşılmalıdır. Hatta beden eğitimi ve spor kavramına eşdeğer olmak üzere okul sporu, spor dersi, beden kültürü, beden ekzersizi vb. deyimler de kullanılmaktadır.

Fakat beden eğitimi ve spor; temelde insanın genel eğitiminden ayrı ve kopuk bir eğitim değildir. O, beden ve spor yoluyla eğitimidir. Amaç, ise insanın bütünlüğüdür. Zihinsel ve bedensel varlığın uyum içinde gelişmesidir. Bu nedenle genel eğitim ve beden eğitimi diye ayrı iki şey söz konusu

iş faaliyeti esnasında kazanılan ve gerçekleştirilen motorsal beceri, deneyim vb.lerin, yine bu iş faaliyeti için yeniden üretilmesi ya da genişletilerek üretilmesinden başka bir şey değildir.

Tüm yönlü insan yetiştirme hakkındaki görüşümüzü şöyle bir şema ile daha açık kılabiliriz:

değildir. Beden eğitimi ve spor, kendi alanına özgü olanaklarla birlikte genel eğitimin içine girmez. Bu ise insanın çok yönlü ya da tüm yönlü gelişmesidir. O, bedenen insan olmanın bir parçası olduğu oranda eğitimin de bir parçasıdır. O,

Bazı ülkelerde beden eğitimi ve spor ile genel eğitimin birbirlerinden kopuk olarak ele alınması, böylece insanın bölünmesi, o ülkelerin üretim ilişkilerinin bir yansımasıdır. Bunun ortadan kaldırılması çaresi ise yazımızın konusu dışındadır.

Liseler arası Tiyatro Şenliği sürerken

Eğitim, kendi yolunu seçmeye yönelmelidir

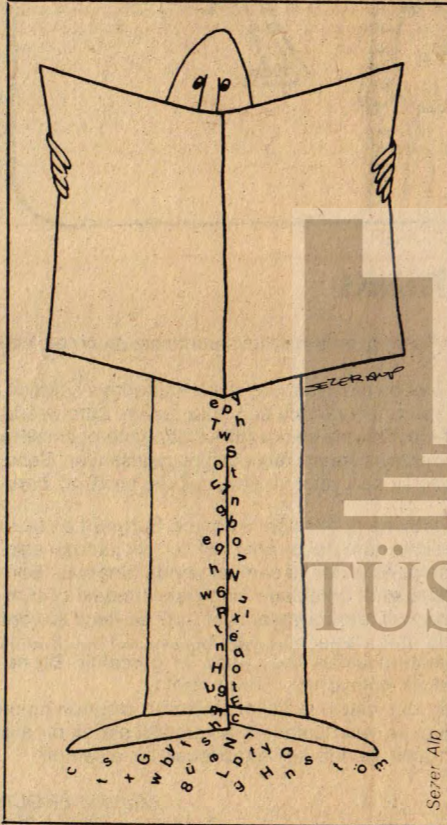

Eğitim, kısaca, yaşam için gerekli bilgileri, hünnerleri ve davranışları kazanma eylemidir. Et-kin ya da edilgin herkesin konusudur bu. Onun için üstünde çok durulur, çok konuşulur. Her insan kendi çizgisi doğrultusunda görüşler ileri sürer. Dünyanın her yerinde tartışılmalı bir konudur. Her zaman gündemdedir ve yanlıgıları, yanlışları hep içinde taşır.

Genel bir yanlış olarak yetişkinler, çocukları kendileri gibi yetişkin isterler. Yanlışlık buradan başlar. Oysa çocuklar geleceğin insanlarıdır, yeni bir yaşama göre hazırlanmak zorundadırlar. Hele geri kalmış toplumlarda bu eğilim, büyük sorunlar yaratır. Gelişimi tıkır. Hattâ denilebilir ki, geri kalmış toplumlar biraz da bu yanlış tutumun cezasını çekmektedirler. Toplumun donmuşluğu, durağanlığı, çağdışı kalmış eğitim anlayışının sonucudur. İnsanların bilinçlenmemesi, yeni istelere ayak uyduramaması yanlış ve yetersiz eğitim düzeninden kaynaklanır.

YEĞLENECEK YOL, DEMOKRATİK EĞİTİM

Eğitim tek başına bir gelişim kaldıraç değildir elbet. Sosyal ve siyasal düzen ona biçim verir. Hiçbir yönetim düzeni, kendisine ters düşecek bir eği-

Birlik yemini sahnesi

KAMURAN CİDECİOĞLU

Liseler arası Tiyatro Şenliği sürerken şenliğin kuruluş yıllarına ve etkinliklerine, dönüp bir kez daha bakalım ister seniz. Ve tiyatroya emek veren değerli araştırmacılarından Sayın Haluk Şevket'in sözleriyle girelim.

"Tiyatro sanatı, doğayla birey arasında oluşan sevginin birleşimidir. Bu yüzden evrenseldir. Gençler şenlikler boyu, ama bilerek, ama bilmeyerek, bu gerçeği arayarak geliyorlar sahneye. Çünkü yararlandıkları deneyimlerden çok, doğal kaynaklar henüz bozulmamış kişilikleridir. Sanatın yarınını yeniden yaratıp kurtarmak istiyorsak, onların bozulmamışlıklarını içerisinde getirdiklerini titizlikle korumalıyız. Elbette bu öncelikli Milli Eğitimimizin görevidir. Yararlı olan kalıcılığın belgelenmesi ancak örgütlenmiş bir eğitimle mümkün olabilir."

Ve çalışmalar örgütlenmeye başlıyor. 1971'de o dönem Kadıköy Halk Eğitim Merkezi Müdürü olan değerli eğitimci Orhan Akay tarafından İLTÖ kuruluyor ve liselerdeki gençlik tiyatro çalışmalarına başlıyor. (21 Nisan 1971 - 3 Mayıs 1971) tarihleri arasında düzenlenen I. Şenliğe sekiz lise katılıyor. Bakırköy Lisesi "Çürük Elma" oyunuyla birincilik ödülünü alıyor. Giderek yaygınlık kazanan çalışmalar, onlarca oyunun liseli gençlik tarafından yorumlanması, sahnelenmesi ve tiyatronun yaşamdaki öneminin kavranılması olayı tam anlamıyla şenlik boyutuna kendiliğinden götürecektir olumluluklar oluyor.

5 Mart 1975 - 12 Nisan 1975 tarihleri arasında düzenlenen 5. Şenliğe kırkçuk lise katılıyor ve gençler çok büyük bir istekle tiyatro yapıyorlar. Bakırköy Lisesi "Carar Ananın Sılahları" ile 1. lük ödülünü alıyor. Tiyatronun büyük gücünün görülmesiyle birlikte, bürokratik engellemeler ve tiyatroya karşı duyulan korkunun neden olduğu baskılar gündeme geliyor. Ü.T.Ş. (Üniversiteler Tiyatro Şenliği) ve L.T.Ş. (Liseler arası Tiyatro Şenliği) gelişmeler ve L.T.Ş. üzerine uygulanan baskıların başlatılma yılı oluyor 1975.

Nisan 1976'ya 6. Şenliğin yapıldığı yıla vardığımızda, 5. Şenlikte başlayan bürokratik baskı ve engellemelerin yoğunlaşması sonucu 15 lisenin katıldığını görüyoruz. Diğerleri bildiriler vererek yapılan baskıları kırarak şenlikten çekiliyorlar. Galatasaray Lisesi "Pusuda" oyunu ile birincilik ödülünü alıyor.

Geliyoruz 7. Şenliğe, okul yöneticilerinin de katılmaması sonucu, şenlik engelleniyor. 8. Şenlik, toplumsal çalkantıların yoğun olduğu yıllardan birinde 6 lisenin katılımıyla gerçekleşiyor. 1979 yılı şenlik açısından üzerinde durulması gereken, önemli gelişmelerin gerçekleştiği yıl oluyor. İLTÖ Başkanı Haluk Şevket, 1978 yılında İstanbul Şehir Tiyatroları Kadıköy Şehir Tiyatrosu Sanat Yönetmenliğine atanıyor. Atanması ile birlikte İLTÖ Şenliği, Şehir Tiyatroları bünyesine alınıyor. İlk kez İstanbul ili dışında Türkiye genelinde örgütleniyor.

1979 yılındaki şenliğe 22 il katılarak kendi bölgeleri içinde şenlikleri sürdürüyorlar. İstanbul ilinden şenliğe 15 lise katılıyor, ne var ki İLTÖ Şenliği, okulların oyunları sergiledikten sonra İstanbul Valiliği'nin yazılarına dayanarak Sıkıyönetim Komutanlığına yasaklanıyor. Aynı yıl Avni Dilligil Tiyatro Jüri Özel Ödülü, İLTÖ adına Haluk Şevket'e veriliyor.

1980 - 81 yıllarında, yapılamayan İLTÖ Şenlikleri, 1982 Mayıs - Haziran aylarında İstanbul Milli Eğitim Vakfı'nca yeniden düzenleniyor. Şenlik Komitesi üyeleri "Hayati Asil-yazıcı, Haluk Şevket, Yaşar İksavaş, Dikmen Gürün ve Milli Eğitim'den bir yetkili" Şenlik Yürütme Komitesi'nden çekiliyorlar.

Milli Eğitim Vakfı da her okuldan bir öğretmen ve Hadi Çaman'ın olduğu bir komiteyi görevle getiriyor.

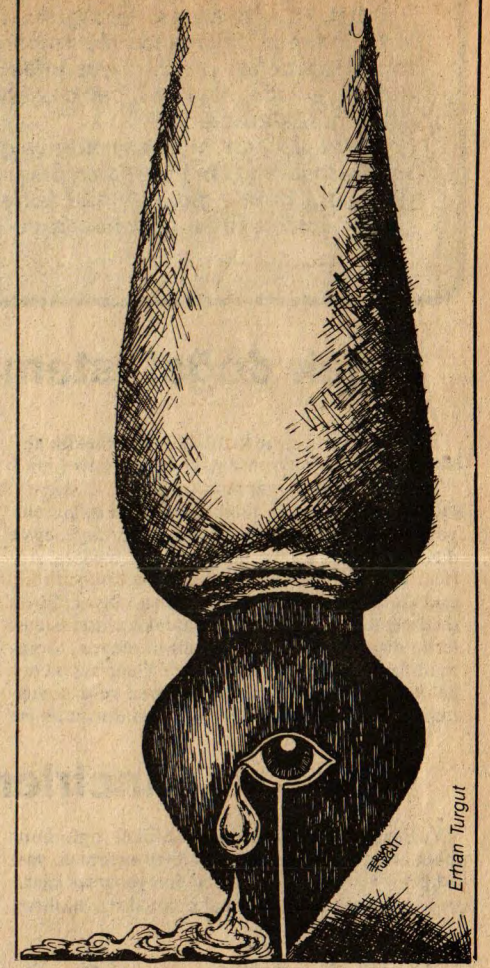
Böyle bir sanat çabası içinde olan 500 liseli arkadaşımıza, öğretmenlere, tiyatro yönetmenlerine ve diğer tüm arkadaşlara başarılar dileğiyle...

Ama bizce en önemlisi, 1945'lerden sonra yabancı müdahalelere kapılar açılmış, kendi gücümüze dayanma, kendimize görelilik ilkelere vazgeçilmiştir. Atatürk döneminin en ileri eğitim atılımı olan "öğretim birliği" ilkelerinden ödünler verilmiştir.

AKSAKLIGIN NEDENLERİ

Bu neyi gösterir? Suç elbet sadece Milli Eğitim Bakanlarının ve yürütücülerin değildir. Aksaklığın nedeni, genel politikada Atatürkçü çizgiden ve tutumdan ayrılmamanın milli eğitime yansımaları biçiminde açıklanabilir. Gerçekten birçok alanda olduğu gibi eğitim çalışmalarında da Cumhuriyet-

ilk yirmi yılındaki coşku bu tutum, sonradan sürdürülemezdir. Şu ya da bu, birçok etkenden söz edilebilir. Ama bizce en önemlisi, 1945'lerden sonra yabancı müdahalelere kapılar açılmış, kendi gücümüze dayanma, kendimize görelilik ilkelerinden vazgeçilmiştir. Atatürk döneminin en ileri eğitim atılımı olan "öğretim birliği" ilkesinden ödünler verilmiştir. Bu bir anlamda akılcı yoldan, bilimden dönmektir. Laik eğitimin yerini tekrar din eğitiminin almasıdır. Atatürk'ün üstünde çok durduğu, bizi yüzyıllardır geri bırakan bu çağdışı eğitim, Cumhuriyet ve demokrasi yurttası yetiştirmeye yönelik değildir. Osmanlı tebası kulluk eğitimi, bugünkü dönemin istelerine cevap vermez. Bu açık gerçek bilindiği halde, salt oy kaygısı ile dinsel eğitime döndüldü. Yönetici kesimin değil ama halkın yüzbünlerce çocuğu, imam-hatip okullarından geçirildi ve halkın siyasal biçimlenmesi de bunların etki alanına bırakıldı. Bu Atatürkçü bir eğitim politikası olmadığı gibi, çağdaşlaşmak isteyen bir ulusun önüne kulan bir tuzaktı. Geri dönülmesi zordu. Nitekim sonradan gelen yönetimlerin hiçbirisi buna cesaret edemedi. Köy Enstitüleri yoluyla halkın uyandırılması, bilinçlendirilmesi girişiminden de vazgeçildi. Köy Enstitüleri, kendimize özgü, üretici bir eğitim biçimiydi. Birkaç yıl içinde, durgun köylü kitlesinin yapı değişikliğini öngören büyük bir verim alınmıştı. Gelecek için umutlar veriyordu. Ama köylünün karanlığınan yararlanan çıkar çevreleri, el birliği edip Köy Enstitülerini önce değiştirdiler, sonra büsbütün kapattılar. Böylece Türkiye'de tam demokrasiye geçiş döneminde, demokratik eğitime son verildi. Tutucu ve gerici partilerin oyunu çoğaltacak bir eğitim biçimi yeğlendi. Yukarıda değindiğimiz "çocuklarımız da bizim gibi yetişsin" eğilimi ağır bastı. Oysa Cumhuriyet'in ilk yirmi yılındaki tutum başkaydı, yeni bir toplum yaratmak amaçlanıyordu. Atatürk'ten başlayarak tüm aydınlarımızda, devlet katlarında görev almış yetkililerde, Kurtuluş Savaşı'ndan gelen bir tutku ve coşku içinde Türk halkını değiştirmek, yüceltmek, çağdaşlaştırmak kararı egemendi. Bu, özellikle eğitim çalışmalarına yansyordu. Devletin en önemli işi eğitim olup çıkmıştı. Herkes buna kendi gücü içinde yardımcı oluyordu. En gözde meslek öğretmenlikti. Ama 1950'lerden sonra öğretmenlik mesleği nasıl hırpalandı, nasıl gözden düşürüldü. Bu konuda çok acı anılarımız vardır.

Erhan Turgut

SONUÇ

Sözü suraya getirmek istiyorum, eğitim bir toplumu değiştirmede ya da yerinde tutmada başka etkenlerden biridir. Nasıl bir eğitim isteniyor? Önce bunda anlaşmak zorunluğudur. Bugünkü toplum yapımızdan, insan değerlerimizden memnun muyuz? Yoksa yetersiz mi buluyoruz? Tüm toplumu kapsayacak, daha yaratıcı, üretici, bilinçlendirici bir eğitimden yana mıyız? Buna içtenlikle evet deniyorsa, geçmiş deneylerden ve birikimlerden yararlanarak yeni bir eğitim düzenlemesi gerekiyor. Bizim kanımızca, 1945'lerden bu yana izlenen eğitim politikaları başarılı değildir. Ülkenin istelerine cevap verememiştir. Bu konu ortaya getirilmeli, açıkça tartışılmalı ve çıkar yollar aranmalıdır.

Eğitim konusu, herkesin kolayca konuşabileceği ama yanlıştan yanlışla sürüklendiği bir alan olmaktan kurtarılmalıdır.

burçak
tarlası

NEJAT ÇETİNOK

Bu yazı zamansız yitirdiğimiz Çiğdem Talu'nun ardından bir ağıt değildir; bu satırlar anı ve duygularla karışmış bir geçiğin saptanmaya çalışılmasıdır.

Çiğdem adı ile İtalyan Ortaokulu son sınıfında okuyan Yeliz'in söylediği şarkıda tanıştım, sevgi dolu şöyle sesleniyordu:

"Mutlu olmak için - Birşey istemedim - Birşey beklemedim - Ne servet, ne para, ne de mücevherler - Sen olsan yeter - Hayatın anlamı yok SEVGİ olmadıkça - Ne mal mülk isterim - Ne şöhret ne para - İnan bana."

"Ben sana hayran, sen cama tırman" örneği sözlerin yazıldığı bir müzik dünyasında yepyeni bir soluktu Çiğdem; 45'liklerin 15 liraya satıldığı 1975'te "bahar" gibi sözleriyle: "Yeniden doğmuş gibi şimdi bütün dünya - Yediden yetmişe herkes mutlu yaşasa dünyada - Hoşgeldin bahar" diyordu; biz de "Hoşgeldin Çiğdem..."

"Çiğdem abla" sı Yeliz'in söyleyeceği şarkılara söz yazmıştı: "Mutlu olsak başbaşa - Yepyeni bir dünyada sen ve ben - Karşı çıkacak haksızlığa - Yılmadan yorulmadan sen ve ben - Örnek olsak tüm gençlere - Hiçbirşeyden korkmadan" diyebiliyordu bir hafif müzik şarkısında...

Yabancı bestelere Türkçe sözler yazmak onu doyumuyordu, oysa, Erkut Taçkın'ın, Füsün Önal'ın seslendireceği şarkılara yazdığı sözler öylesine bizden, öylesine içten ve gerçekçi idi ki... Sarıveriyordu bizi.

Çiğdem Talu imzasını Eurovision Şarkı Yarışması'75 Türkiye Elemelerinde Haya- limdeki Adam (Selmi Andak - Yeliz), Minik Kuş (Atilla Özdemiroğlu - Füsün Önal) adlı şarkılarda gördük. Bu elemeler besteci Melih Kibar ile ekip çalışmasına adım atması- na neden oldu.

Melih Kibar pop müziğine "alaturka" ya da "çağdaş ve bizden" bir renk verilmesi için kollarını sıvayanlardan birisiydi. Erol Evgin'in sesi ve yorumuyla "yeni şarkılar" müzikverlerce hemen benimsenirdi:

"Bende bu cehennem gibi yürek olmasa... Bende bitip tükenmeyen umut olmasa Ferhatın dağları delen sabrı olmasa Bir de cana can katan o sevdan olmasa..." diyen dizele "sevgileri, sevdaları" yüceltiyordu.

"İste Övle Bir Sev" 1976 yılında hemen

Çiğdem üretti, üretecekti

"Bir ağaç kurudu gitti
Yaprakları solmadan...
Bir ömür böyle geçti
Gönlümce yaşamadan..."

sancularına tanıklığıma dile getiren bir oyun yazdım: "Tanık'77".

"Bir kadehin gölgesine sığınarak" bazı geceler Bebek'te güneşi birlikte karşılardık. Ama, ne yazık ki oyun sahnelenme olanağı bulamadı.

Ama, Çiğdem'in sözleri çeşitli oyunlarda izleyiciye ulaştı; "Nereye Payidar" adlı oyunda:

"Sen, ben, o olmasaydı, çalışmasaydık Bunca malı, değeri yaratmasaydık Göznuru, alınteri akıtmasaydık Akar mıydı acaba çeşmenin suyu?" diyerek "kasa"yı anlatırken, "Hisseli Harikalar Kumpanyası"nda gülücükler saçıyordu.

Çiğdem Talu usta idi artık, yazdıkları, Enver Gökçe, Sabahattin Ali, Nazım Hikmet, Kazak Abdal'ın dizeleriyle birlikte beste- liyordu. Coşkun Demir'in seslendirdiği

"Bende bu cehennem gibi yürek olmasa...
Bende bitip tükenmeyen umut olmasa
Ferhatın dağları delen sabrı olmasa
Bir de cana can katan o sevdan olmasa..."

"Koca Çınar" Çiğdem Talu'nun ta kendisi idi. "Bende mi kabahat?" adlı şarkının dizelerinde şöyle sesleniyordu:

"Bir ağaç kurudu gitti
Yaprakları solmadan...
Bir ömür böyle geçti

Gönlümce yaşamadan..."

Çiğdem Talu gerçekçi, özlü, dilbilgisine tam uyan, sevgi dolu sözleriyle şarkılarda hep söylenecek. Onu hep seveceğiz...

Üretene, yaratana, seçmesini bilene sevgi, merhaba.

Tamburi Necdet Yaşar'ın "emekliliği" üstüne

HÜLYA AYANGİL

Geçtiğimiz haftalar içerisinde Türk Müzik hayatında önemli gelişmeler doğuracak bir olay yaşanmıştır; Tamburi Necdet Yaşar'ın, Dr. Nevzat Atlıg'ın şefi ve yöneticisi bulunduğu Kültür Bakanlığı Devlet Klasik Türk Müziği Korosundan ani bir kararla emekliliğini istemesi ve bu arzusunun Sn. Atlıg'ın ani bir kararı ile kabul edilip işleme konulması olayı...

Gerek emeklilik gerekse bu emeklilik isteğini kabul kararının sanatçı, kurum ve müzik hayatı için hayırlı olmasını diliyoruz.

11 Mayıs 1983 tarihli Tercüman gazetesinde, Necdet Yaşar kendisini emeklilik kararına iten sebepleri ve olaylar zincirini açıklıyor; okuyoruz, "EMEKLİLİK" diyor Necdet Yaşar, ama okuduklarımız olaya, olayların gelişmesine bilimsel açıdan baktığımızda bu ayrılışın emeklilik değil, bir İSTİFA olduğunu kanıtıyor.

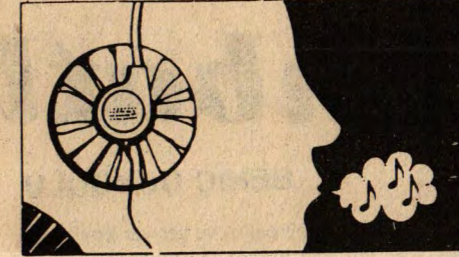
Yönetim biliminde "İSTİFA" olayı, yaptırılan iş ve kendisi konusunda huzursuzlukları olan işinin ehli bir "çalışanın", bu huzursuzlukların kaynağı olduğunu düşündüğü, bu huzursuzlukları düzeltebilecek kişi olarak gördüğü "yöneticisine", birçok yolları deneyip çaresiz kaldığında yönelttiği sert ve son "UYARI" olarak nitelenir.

Coelli, yöneticinin istifaya neden olan hatalı davranışları olarak; çalışanın işindeki otoritesine ve bilgisine saygı duymaması, sorumluluk ve yetkilerine müdahalede bulunması, çalışanın kişisel ihtiyaçlarına ve beklentilerine duyarlı ve saygılı bulunmamasını göstermiştir. Yöneticinin, denetimle ilgili bu gibi olumsuz tutumlarının sonucu, çalışan bir insan olarak küçüm- senmiş duruma düşer.

Yöneticinin bu tutumlarının devamı halinde, çalışan birbirinden kesinlikle ayrılan altı safhadan geçerek sonuca gelir. Bu son safhada kendine ve kurum dışında yapabileceklerine güvenen çalışan İSTİFA eder, güçsüz olan ise verimliliğini ve başarısını düşüren huzursuz bir iş ortamına kendisini kaptırır. Bu sonuçların doğmasına sebep olan yönetici ise en iyi elemanların elinden kaçırırken elinde kalan küskün, kırgın ve giden kişinin huzursuzluğunu taşıyan elemanları ile boşuna bir çabayı sürdürmeye çalışır.

Planlama, denetleme, örgütleme, yürütme ve bütün bunların temelinde karar verme işlevlerini etkili şekilde yerine getirmeye çalışan yöneticiler, günümüzde atama yoluyla elde ettikleri pozisyon güçlerinin yerine, bilgi ve yönetsel güçlerinin yerine, işbirliği ve mantığa dayanan gücü oturtmak zorundadırlar.

Çağımızda, bireyleri kurum ya da kişisel amaçlar doğrultusunda çalıştı- rılmak için, onları yöneticinin elinde, kuklalar olarak gören ve sade-

DİNLEYE
DİNLEYE

C. TUFAN TEZER

düнден bugüne Timur Selçuk

Altmışbeşer'de adı var kendisi yok "Türk Hafif Müziği" ortamına, genç yaşına ters orantılı müzik bilgisine ve güçlü ozanların desteğinde doğrudan dalar; bir o kadar da anlaşılma- zlıkla karşılaşan Timur Selçuk'un "Dünden Bugüne" uzunçaları ile birlikteyiz.

Nice dinletilerin, oyun müziklerinin ve sanatının yakın geçmişinin beğeni toplayan ezgilerinin oluşturduğu bir dizi yapıtı bu albümde birleştirilmiş. Toplam on parçanın ikisi eski kayıt; altısını "Timur Selçuk yönetiminde İstanbul Oda Orkestrası seslendiriyor"; biri Türk Müziği çalgıları; ve bir ötekisi de müzikçinin piyanosu eşliğinde müziklenmiş. (Timur Selçuk yapımı, Balet'den çıkmış).

A. yüzü "Ayrılanlar için" le başlıyor. Ümit Yaşar'ın şiiri ve T.S. (Timur Selçuk) müziği. Yukarıda sözü geçen anlaşılma- zların ilklerinden. Ardından Atilla İlhan / T.S. ikilisinin "Karanfıllı Despina" sı. Bu ve bunun gibi birkaç içnelemeli yapıtta, sanatçının Brecht'vâri dedikleri vurgulamala- rı, kişiliklendirmeleri ve tonlamaları kusursuz ve övgüye değer. Üçüncü parça bir Orhan Veli ses- lendirmesi: "Hürriyete Doğru". Müziğin gümlü gümlü acıdığı güzel bir çalışma. "Ekonomi Bil-

her gazete ya da dergide Bir Numara oldu, dinleyiciler de "Sizin Seçtikleriniz" programında bu çalışmayı "Yılın Şarkısı" seçtiler. Erol Evgin'e Boğaz'da yapılan vapur gezisindeki şölenle "Altın Plak" verme sevincini tattım. Melih ve Çiğdem ile gerek mikrofona başında, gerekse dost söyleşilerde birlikte oluyorduk.

Melih'in bir programda piyano ile çaldığı "Saba Şarkı" bir müzikli oyun oluşturmamız düşüncesi doğurdu bizde... Dönemin

İşte Nejdet Yaşar, Devlet Türk Müziği Korosunun şefliği dışında "personeel yöneticisi" durumunda olan Dr. Nevzat Atlığ'a, korodan ayrılarak bu sert uyarıyı yapmıştır.

Amerika'da insan kaynağı sistemleri üzerine ünlü bir müşavir olan Mary Coelli, 11 yıl boyunca yaptığı gözlem ve anketlere dayalı araştırmasının sonucunda başlangıçta işlerinde çok başarılı olan insanların, ister üretim, ister eğitim, ister sanat kurumlarında çalışsın, "İSTİFA" kararı ile sonuçlanan iş hayatlarının, yönetici pozisyonunda bulunan kişinin yönetsel hatalarından kaynaklandığını sağlam kayıtlarını tutmuş ve bunları kural niteliğinde gerçekler olarak tüm bilim dünyasının kullanımına sunmuştur.

İnsan kaynağı yöneticileri, kurumları olarak gören ve sadece denetlenmeleri gereken ruhsuz araçlar olarak kavrayan görüş iflas etmiştir. Bürokratik kurumların kişiliksiz değerlerinin yerini, insansal ve demokratik ideallere dayalı yönetsel değerler almaktadır.

Kurumların amaçlananlara ulaştırmak isteyen yöneticiler, yönetimlerdeki insan kaynaklarının yaratıcılık ve girişimciliğini kullanma, onların yetenek ve beklentilerine karşı duyarlı olma, en önemlisi olgulara onların açısından da bakılabilir ve davranışlarına bu doğrultuda gereken esnekliği verebilmek zorundadırlar.

Dileriz, Nejdet Yaşar'ın uyarısı, başta Dr. Nevzat Atlığ olmak üzere tüm yöneticilere bundan sonraki yönetsel faaliyetlerinde yol gösterici olsun...

"Beni Kör Kuyularda" ile son buluyor. Bu yüzü yine eski bir parçayla; "Sen Neredesin"le başlıyor. Söz Faruk Nafiz Çamlıbel. "Pireli Şarkı": Orhan Veli'nin kıvrak şiiri müzikaşının piyanosuyla pek güzel birleşmiş. "Memet": Nâzım Hikmet'in dizelerinde bir özlem türküsü. "Hâlet Rezâkî'nin Şarkısı": Oktay Arayıcı'nın lirikleriyle, "Rumuz Goncagül" oyunundan bir alıntı. Uzunçalar Nâzım Hikmet'in "Gayya Kuyusu" şiirinin seslendirilmişiyse kapanıyor.

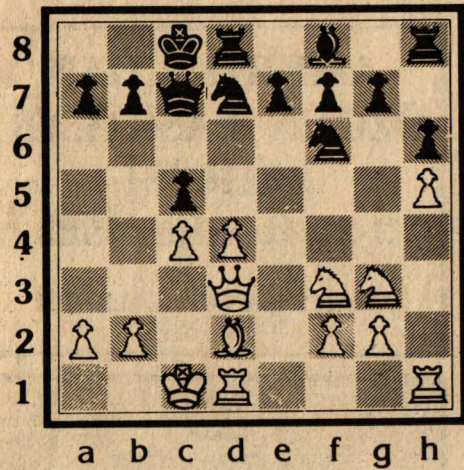
Bu yapıt Timur Selçuk'un neredeyse yirmi yıla varan profesyonel müzikçi yaşamının çeşitli dönemlerinin ve sanatçının kendi dalındaki (hangi dal? Bale müziği mi, film müziği mi, oyun müziği mi, müzikli şiir mi?) tartışılmaz yerinin tanığı olmuş. "Dört başı mâmur" ve "ahenkli" bir çalışma. Evet: "Deli dolu yazar kalem / Yazdığı da ne? Bir sürü / İpe sapa gelmez kelâm öhhö / Sol, la, sol, fa, mi, rebemol, dikkat çok önemli. Dooooo!..."

SATRANÇ

Caro-Kann Savunması

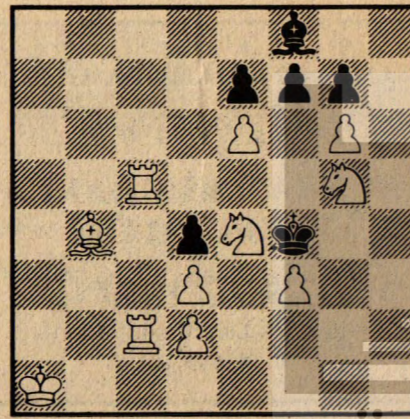
1-e4 c6 hamleleriyle oluşan bu açılış 1590 yıllarında ortaya çıkmıştır. M. Kann ve H. Caro adlı ustalar tarafından satranç dünyasına tanıtılmıştır. Bu açılışta siyah beyazın merkezine d5 ile saldırarak ister ama bunu önce c6 ile hazırlar. Geçen hafta verdiğimiz Fransız Savunmasında aynı

fikir e6 hamlesi ile gerçekleştiriliyordu. c6 hamlesinin e6 hamlesine nazaran üstünlüğü siyahın beyaz filinin yolunu kapamasıdır. Beyazın bu açılıştaki en iyi şansı siyah şahı piyonlarla yöneltilen bir saldırıdır. Bunu yaparken de merkezdeki serbestisinden yararlanılır.

- 1-e4 c6
2-d4 d5
3-A-c3 d:e
4-A:e4 F-f5
5-A-g3 F-g6
6-h4 h6
7-A-f3 A-d7
8-h5 F-h7
- 9-F-d3 (Beyazın siyahın aktif filini değiştirmek istiyor.)
9-.....F:d3
10-V:d3 A-f6
11-F-d2 V-c7 (Siyah büyük roka gidiyor. Eğer küçük rok atarsa şahı tehdit altında kalır.)
12-000 000
13-c4 C5! (Siyahın, beyazın merkezini tehdit eden bu hamlesi çok önemlidir.)
Pozisyon eşittir.

Problem

3 hamlede mat.
Ed. Schlatter - 1960

VASFI GÜÇER ÇETREFİLLİ BULMACA

NASIL ÇÖZECEKSİNİZ?

- Aşağıda tanımları verilen kelimeleri bulmaya çalışın ve her bir harfi bir çizgi üstüne gelecek biçimde yazın.
- Sonra, çizgilerin altlarındaki sayılara göre, bu harfleri bulmacadaki aynı sayılı karelere aktarın. (Dolu kareler cümle sonlarını gösterir.)
- Bulmacadaki kareler harflerle doldukça, kimi kelimeler belirlemeye başlayacaktır. O zaman, bulmacadaki harfleri çizgilerin üstüne taşıyarak, tanımlardan çıkaramadığınız kelimeler varsa, onları da bulabilirsiniz. (Bulmacadaki karelerin sağ üst köşelerindeki harfler, tanımlar dizisindeki harf sırasını göstermektedir.)
- Bulmaca tamamlanınca, karelerde, bir şairimizin şiirinden bir alıntı bulacaksınız. Tanımlar bölümünde ise, bulduğunuz kelimelerin ilk harflerini yukarıdan aşağıya okuduğunuzda, bu şairin adıyla, alıntı yapılan kitabının adını göreceksiniz.

1	L	2	A	3	C	4	A	5	C	6	A	7	A	8	B	9	B	10	F	11	E	12	O	13	B	14	G	15	B	16	I	17	F	
18	K	19	L	20	F	21	L	22	D	23	M	24	J	25	D	26	B	27	K	28	C	29	L	30	O	31	D	32	D	33	M	34	D	
35	E	36	O	37	I			38	L	39	E	40	C	41	F	42	J	43	C	44	E	45	F	46	B	47	N	48	I	49	O	50	N	
51	L	52	A	53	L	54	F	55	M	56	M	57	G	58	O	59	O	60	H	61	F	62	I	63	E	64	O	65	L	66	H	67	O	
68	M	69	O																															

Tanımlar:

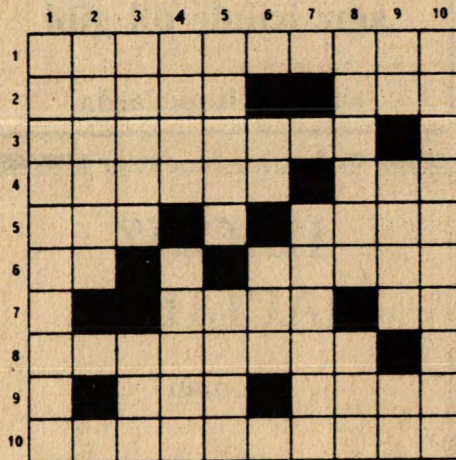
- A) Soyadı Avcı olan bir kadın sinema sanatçımızın adı
B) Sıcak ülkelerde yetişen bir bitki
C) Geveze ya da dedikoducu
D) Yunus Emre Oratoryosu çok ünlü olan bir bestecimizin adı
E) Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın bir oyununun ilk kelimesi
F) Aysberg
G) Vilayet
H) Bir Mısır tarısı
I) Sanmak eylemi, zan
J) Baskı altında tut, sindir, anlamına bir emir kipi
K) Kitaplarından ikisinin adı Haşhaş ve Dişliler Arasında olan bir yazarımızın ad ve soyadının ilk harfleri
L) Işık alan, ışığı içindekileri iyice gösterir durumda olan
M) Sarhoş olup kendinden geçme anlamına bir fiil
N) İnsanın bir organı
O) Mehmet Rauf'un bir romanı

- 7 52 6 2 4
8 9 13 15 26 46
3 28 43 40 5
32 25 22 34 31
63 39 11 44 35
61 54 17 41 45 20 10
57 14
66 60
48 62 37 16
42 24
18 27
65 1 51 19 53 29 21 38
56 23 55 33 68
47 50
59 49 69 12 30 64 67 36 58

ÇAPRAZ BULMACA

SOLDAN SAĞA

1. Dost Dost İlle Kavga ve Panzerler Üstümüze Kalkar adlı şiir kitaplarıyla tanınan ünlü bir ozanımızın adı. 2. Uğraştırıcı, pürüzlü iş. - Üzerinde maden dövülen, çelik yüzeyli demir araç. 3. Açlık duygusunu uyandıran bir tedirginlik. 4. Çivit renginde, lácivert. -Deri gözeneklerinden sızan, kendine özgü bir kokusu olan yapışkan, renksiz tuzlu sıvı. 5. (Tersi) Dili, Hint-Avrupa dil ailesinden olan topluluk ya da kimse. -Zirh, silah; Arapçadan dilimize geçmiş. 6. Soru biçiminde şaşma bildiren ünlem. -Alantopu. 7. (Tersi) Erişmiş. -Rıfat Ilgaz'ın tiyatro türünde ünlü bir yapıtının adının baş harfleri. 8. Eskiden padişahın eline su döken saray adamı. 9. Üzme, üzgü. - (Tersi) Din açısından yapılan konuşma. 10. 1973'de yitirdiğimiz Fikret Adil'in hikâyeler ve anılardan oluşan bir kitabının adı; tek sözcük.

YUKARIDAN AŞAĞIYA

1. Halikarnas Balıkcısı'nın Ege öykülerinden

oluşan, 1952'de yayımlanan bir kitabının adı. 2. Başka bir koşulun konusuyla ilgili olarak aynı tartı ve uyakta yazılan koşuk. 3. Dalyan çanaklığı. -Kabul etmeyerek geri çevirme. 4. (Tersi) Saçların dağılmaması için kullanılan ağ biçimindeki örgü. -Tropikal bölgelerdeki denizlerde kesiksiz esen bir takım rüzgârların adı. 5. Çok ses çıkaran. - (Tersi) Eğilen, iki kat olan. 6. Hüseyin Suat Yalçın'ın eserlerinden Melal Yuvası'nın diğer adının baş harfleri. -Acılık, tatlılık, ekşilik, kekreklik gibi niteliklerin genel adı. 7. Henüz görmülmemiş ölü. 8. Köke kadar dayanan, ayrıntılarda kalmayarak asıl konuyu da içine alan. - (Tersi) Eskiden kadınların örttüğüleri çarşaf. 9. 1969'da filme alınan Köye Giden Gelin adlı romanın yazarının ad ve soyadının baş harfleri. - (Tersi) Bağışlama. -Umulduğundan ya da gerekenden eksik. 10. Duygulu çalınması gereken parçaların başında yazılır.

HAFTANIN KİTAPLARI

ROMAN VE YAZARLIK ONURU

**Samim Kocagöz, Çağdaş
Yayımları, 1983, sayfa 158,
200 TL.**

Roman ve hikâye yazarı Samim Kocagöz'ün yazın ve yazarlar üstüne denemelerini kapsayan kitapta, özellikle roman sanatı üzerinde duruluyor. "Roman nedir, ne değildir? Romancının iç dünyası, bu dünyanın geliştirilmesi ve romana yansıtışı ile gözlemler, çevre, gerçekler roman ögesi olarak nasıl değerlendirilir? Romancı ile bilim adamı, romanda bilgi" gibi sorun ve konular işleniyor. Ayrıca, kimi yazarlarla ilişkiler, anılar ve "Kırklılar"ın durumu, savaşımı ele alıyor. Yazarın işlek, açık ve ilginç bir anlatımı var.

NURULLAH ATAÇ

**Asım Bezirci, kapak düzeni:
Ekin Nayır Sağıroğlu, Varlık
Yayımları, 1983, 272 sayfa,
250 TL.**

Asım Bezirci, kitabının bu geliştirilmiş ve gözden geçirilmiş ikinci basımında, Nurullah Ataç'ın yaşamı, kişiliği, eserleri ve çevirilerini belirttikten sonra, özellikle "eleştiri kuram ve yöntemi" üzerinde duruyor. Onu, belgeler dayanarak, evrimi içinde nesnelce çözümleyip değerlendirmeye çalışıyor. İncelemesini zengin bir kaynakça ile tamamlıyor. Ayrıca, eleştiri ve eleştirmen anlayışıyla ilgili olup da Ataç'ın eserlerine girmeyen yazılarını derleyerek kitabın sonuna ekliyor.

Eleştiriyi uğraşanlar ve araştırmacılar gibi, Ataç'ı yakından tanımak isteyen edebiyatsever okurlar ile öğretmen ve öğrencilerin de bu bilimsel kitaptan yararlanacakları umuluyor.

GERÇEKÇİLİK VE ROMAN

**A.Mümtaz İdil, kapak düzeni:
İbrahim Demirel, Dayanışma
Yayımları, 1983, 136 sayfa,
200 TL.**

On bir bölümden oluşan kitapta "roman sanatının tarihsel gelişimi, bilinen biçimde tek-rarlanmaktan çok, bir arayış niteliğinde" ele alınıyor. "Romanda gerçeğe bağlılık, söylenmeden gerçeğe, ilk romancılar ve bakış açısı, gerçekten gerçekçiliğe geçiş, Dostoyevski, eleştiri eksikliği, gerçekçilik açısından Tanzimat dönemi romanları" gibi önemli konular inceleniyor, yeni görüşler getirilmeye çalışılıyor.

SEÇME ROMANLAR

**Refika Taner - Asım Bezirci,
kapak düzeni: Ekin Nayır**

İmbatla Dol, Kalbim

BEHİÇ DUYGULU

Ülkemizin Ege kıyıları ve yer yer kıyılardan içerilere doğru uzanan şeritte yüksek binalar arasında sıkışıp kalmış iki katlı taş yapılar görülür. Zamana karşı sağlamlığını koruyan ve eski Türk evlerinden belirgin özelliklerle ayrılan evlerdir bunlar. Çoğunda ince demir korkulukla çevrili beton bir balkon, beyaz mozaik ya da taştan yüksek giriş merdiveni vardır. Duvarlar işlenmiş geniş ve renkli taşlarla örülmüştür. Beyaz ve tuğla kırmızısı olan taşlar sünger taşı görünümündedir. "Yerli Rumlar"dan kalan evlerdir bunlar. El değiştirmemişse Rodos, Limni, Girit, Sakız adasından "mübadil" göçmen olarak gelen Türklerin elindedir. Ada Türkleriyle yerli Rumların yaşama biçimleri, alışkanlıkları, mutlak kültürleri iç içe girmiştir. İki tarafta da birbirinden derin izler görülür. Zaten Ege adalarına gittiğinizde kahveleri, kordonları ve çarşılarıyla yurdun bir parçasında sanırsınız kendinizi. Ayvalık'ın Cunda Adası ile Alibey Köyü'nde o yapılarla yoğun biçimde rastlayınca taşın adını Yunanca'dan çevirileriyle tanıdığımız Ahmet Yorulmaz'dan öğrenmişim: sarmısaktaşı. Cunda Adası'nda içerlere doğru gidip sokaklara dalarsanız bambaşka bir dünyada bulursunuz kendinizi.

İzmir'de Alsancak vapur iskelesinden karşı sokaklara girip yürüdüğünüzde de bu evlere sık rastlarsınız. Yıkılıp yüksek bina yapılmamış yerlerde gene rastlayabilirsiniz. Tarık Dursun K.'nın "İmbatla Dol, Kalbim" öyküsü o ortamda geçer. Balkonlar o küçük balkonlardır. Yaz günlerinde piliama-donu ve atlele oturulur ve sirke ve batırılmış marulla, Sakız baklasından yapılmış pavayla rakı içilir. Sofralarda zeytin-yagli Turpotu, Ebegümece, Isırgan eksik olmaz. Çoğu pencerelerde tığla örülmüş kuşlu beyaz perdeler vardır.

Öyküdeki delikanlının açığa vurulan aşkı genç kıza belli bir utangaçlık verse de şarkıya katılan balkondakiler hoşgörülüdür, gençlik aşkını bilirler. Öykü içinde beklenen bir şey daha var, imbat! Tanrı gibi beklenen esinti birden çıkagelir. Kıyının iç kesimlerinde bunalan insan çıkan imbatla kıyıda serinler. Sıcaktan kavrulanlar için büyük bir kurtarıcı. Yazar bunu öykü boyunca çok iyi kullanır ve sanki delikanlının aşkıyla dengeler. Nerelerden dolaşıp geldiği düşünülürse, öyküdeki solğun gücü, gücünün kaynağı anlaşılır. İzmir'i, Kordon'u, Alsancak'ı bilenler belki bu öyküden ayrı bir tad alacaklar, ancak onun evrensel yapısı çok daha geniş okura sesleniyor.

"Sımrda" kitabın ikinci öyküsü. Mayın tarlasında geçer. Üç kişidirler. Tahir parçalandı, iki kişi kalırlar. Başaramaması korkmasından Üzer'e göre. Kitaptaki bazı öykülerde olduğu gibi burada yazarı profesyonel yazar olarak görüyoruz. Konuyu en ince ayrıntılarına kadar incelemeye ve oturup yazmış. Her konuyu yaşamak gerekmez, ayrıntılar ve kişilerin davranışları iyi saptanıp verilebilirse bundan da iyi

Yazarın anılara eğilmesi, hüznü başka bir hüznüdür. Tek başına yaşamaz onu, yanına başkalarını da alır. İşçi kızlar, bakkallar, bekçiler, mangalcılar, eski arkadaşlar ve tanımadığı bir yığın insan. Hüznün durgunluğu diyalogla kıpır kıpır oynar durur. Sanki hafif devinen dalgaları seyredersiniz.

aygıt M.Ö. bilmem kaç yıldan Ortaçağ'a kadar kullanılır ve zamanın ölçülmesine yarar. Yazar öyküye bu adı vermekle ilişkisinin eskiliği (kadim anlamda) yanında ve ondan çok kum saatinin şekliyle cinsel ilişki arasında benzerlik kurar. Kum saatinin şekli ve işleyişi animasyonla yazarın neyi çağrıştırdığı iyi anlaşılır. Yazarlık sanatı herşeyi açık etmek değil, sez-dirmek değil midir zaten.

"Sıradan Üç Ölüm." Battal Altınay adlı bir "öğrenci-işçi" nin ölümünü yazar on bölümde on ayrı kişiye anlatır. Hepsi de ayrı mesleklerdendir. Herkes Battal Altınay'ı anlatırken kendi mesleğinin gizlerini de anlatır. Ancak onuncu kişinin anlatışında iki ölüm çıkar ortaya. Böylece üç ölüm tamamlanır ya hiç de sıradan değildir bunlar, yazar başlığı ustaca oturtmuş dalgasını geçmekte. Ölümünün hangisi kime göre sıradan, yazar okura bırakmış. O, nasıl olsa çözer anlamaz! Battal Altınay'ın ölümü etrafında çevrilen dolaplar anlatıcıların ağzından yavaş yavaş sergilenir. Onun sandalyeyi kaplığı gibi camları parçalayıp kendini aşağı attığına okur daha ilk bölümlerde bile inanmaz ya, neden öldürüldüğünü son bölüme kadar çözemez. Son bölüm durumu açığa çıkarır. Sıralamaya göre işçi liderinin ölümünü

"Gönlümün Bir Parçası"nda sevgi yüklü bir kız ve anlayışlı bir erkek buluruz. Ellerinde ölen güvercini gömerler, sonradan kız dönüp onu almak, eve götürmek ister. Kızın sevgisi kılcak damarlar gibidir, ta uçlara uzanır. Yaralı bir hayvanın elinde ölmesi onu ağlatır ve erkeğin sevgisi bir yerde çaresiz kalır.

güvercini gömerler, sonradan kız dönüp onu almak, eve götürmek ister. Kızın sevgisi kılcak damarlar gibidir, ta uçlara uzanır. Yaralı bir hayvanın elinde ölmesi onu ağlatır ve erkeğin sevgisi bir yerde çaresiz kalır, işe yaramaz. Ama erkeğin sevgisi nasıl da ince, anlayışlıdır, öykünün adı bile bunu verir.

"Yeni Zaman Denizsizi" Yazar çocukların dünyasına ne güzel girer öykünün başında. Onların oyununa katılır ve oyun kesileceğine gelir. İşte güzel bir çocuk öyküsü başlıyor dersiniz ama değildir, "İzmir'de deniz meniz yoktur!..." diye bitirir. Doğrusu İstanbul'dan gelince insan İzmir'de denizi göremez. Deniz değil, havuzdur o. Ama ne güzel de biter öykü.

"Kırgın ve Sevgisiz", yalnız, anlaşılmadığı savında, bezgin bir kadının öyküsüdür. Yıllar sonra kocasından ayrılmış bir kadın. Kendi kendine yaptığı sayfalar süren konuşmada geçmiş yaşamını didikler ve güzel şeyleri bile mezbelleğe çevirir. İçindeki dünya yıkılmışsa insanın, herşeyi kara görmeğe başlar. Ne arada

de ayrı tadlar buluyoruz. Tarık Dursun K. işçi kızlarda kentin tütün, kuru incir, kuru üzüm kokusunu burnumuza kadar getiriyor. O bizi bildiği yerlerde gezdiriyor, biz de bildiğimiz yerlerde, Yemişçiler Çarşısı'nda geziyoruz. Oradan geçerseniz üzümün ve incirin tadına karışmış iç bayıltan ağır çuval kokusunu duyarsınız. Buna bir de acı acı tütün kokusunu eklediniz mi kent kanınıza girer. Havra Sokağı'nın ayrı bir yeri vardır orada yaşayanlar için. Yazar da iyi biliyor o sokağı. Yazarın "cin" gibi oluşunu bilmeyenler o günleri ve kişileri öykülerken işi saflığa vurmasını neye yorarlarsa acaba? Oysa o bunu bile yapar, "Ya'u mangal da içerde kaldı" gibi saflıkla söylenmiş sözleri de iyi yakalar. Filistin'e coşkuyla giden Yasef'in içerde kalan mangal sanki umurundaydı. Okur gülmekten kendini alamaz. Yarım kilo diri diri sardalya balığı ile sokağın başında kalakalmak da hoş doğrusu! Öyküdeki kişilerden bazılarını tanıyınca şenlik daha artıyor. "Ziya'nın dizleri göğsüne vardı ama gık demedi oğlan." Onun Ziya Metin olduğunu tanıyan okur uzun boyunu da göz önüne getirince sahneyi daha iyi tamamlar. Onunla ince ince gırgırını geçen yazara ne demeli! Doğru, "bir zamanlar bir İzmir vardı." İzmir gene var, onu yeni kuşaklar yaşıyor. Kentin yerinden kaçmadığını yazar da biliyor, kaçan yaşadığı o günlerdir. Geri dönmek söz konusu olamaz ve bu insana hüznün verir.

Yazarın anılara eğilmesi, hüznü başka bir hüznüdür. Tek başına yaşamaz onu, yanına başkalarını da alır. İşçi kızlar, bakkallar, bekçiler, mangalcılar, eski arkadaşlar ve tanımadığı bir yığın insan. Hüznün durgunluğu diyalogla kıpır kıpır oynar durur. Sanki hafif hafif devinen dalgaları seyredersiniz. İçine kapanıp kalırsınız. İri gözenekli beyaz peyniri, sokağın vazgeçilmez mezesi olan kekikli kokoreçi bile yanına çağırır.

Tarık Dursun, "Hasangiller, Rıza Bey Aile Evi" gibi ilk kitaplarını alıp götürürken duru bir dil, rahat anlatımıyla kolay okunurdu ve bunlar onun o yıllarda paylaşılan özellikleriydi. Aradan yıllar geçip işin içine belli yazar ustalıkları karışınca dura-dinlene okumak gerekiyor. Nerede ne yapmış, yakalamak isterseniz bunu kollamak vazgeçilmez oluyor. Zaten yazar her öyküde düşündürmeye başlamışsa sizi geçip gitmek ne kelime! "İmbatla Dol, Kalbim"i o yüzdün ara ara okudum. Her öykünün bıraktığı izleri uzun uzun yaşamak, çağrıştırdığı şeyleri yakalamak istedim. Filmler de böyle değil midir? Üstüne...

KISA KISA

ŞİİR

**BİR YÜREKTEN
BİR YAŞAMDAN**
Şükran Kurdakul (1982 Nevzat Üstün Şiir Ödülü)-Kapak: Sait Maden Varlık Yayınları 1983 (2 basım), 79 s.100 TL.

ARAYA GİREN GÖRÜNTÜLER
Kemal Özer-Varlık Yayınları, 80 s. 100 TL

DUYUYOR MUSUNUZ?
Fethi Savaşçı-Yeditepe Yayınları-Kapak: Sait Maden-1983, 90 s.200 TL

VARLIK ŞİİRLER ANTOLOJİSİ
(1933-1983) (Eli Yılı)
Hazırlayan: Ülkü Tamer-Kapak: Sait Maden- Varlık Yayınları- 1983, 336 s.350 TL.

ELİNDEN TUTUN GÜNÜ
Tuğrul Tanyol-Kapak: Emin Çetin Girgin-Üç Çiçek Yayınevi- 1983, 67 s.

TEK ŞEKERLİ ÇINARALTI
Hüseyin Avni Dede- P.K. 511 Karaköy- 1983, 46 s. 200 TL

SEVGİ ÇİÇEKLERİ
Melih Ozan- Kendi yayınları- 1983, 80 s. 150 TL.

ÖYKÜ

SARI SICAK
Yaşar Kemal- (Bütün Hikayeler)-Toros Yayınları- Kapak: Semih Balcıoğlu- 1983, 234 s. 350 TL.)

ACI DUMAN
Osman Şahin- Cem Yayınevi-Kapak: M.Muti Ceviziçi-143 s.200 TL.

DENEME ARAŞTIRMA

YÜZ YILLIK PAHALILIK
Tevfik Çavdar- Ülke Yayınları- 1983, 231 s.350 TL.

EDEBİYAT İNCELEMELERİ
Atilla Özkırımlı- Cem Yayınevi- 1983, 229 s. 300 TL.

ŞİİR NASIL YAZILIR?

Sağiroğlu, 1983, Varlık Yayınları, 424 sayfa, 350 TL.

Seçme Romanlar'ın bu üçüncü basımı, geliştirilmiştir. Kitaba altı roman daha eklenmiş, bazı romanlar çıkarılmış ya da değiştirilmiş, bazılarının ise 'yargı' kesimleri yeni parçalarla zenginleştirilmiş, 'kaynakça' bölümü genişletilmiştir.

Kitapta 'Tanzimat'tan günümüze değin Türk romanının en güzel, en ilginç sayılan ürünleri tanıtılıyor. Namık Kemal'in "İntibah"ından Selim İleri'nin "Cehennem Kraliçesi"ne kadar seçilen romanın yazarı ve eserleri için bilgi veriliyor, özeti çıkarılıyor, önemli eleştirilerden yargılar aktarılıyor, romanla ilgili kaynakların dökümü yapılıyor. Ayrıca, kitabın sonunda "Türk Romanı Üstüne Kaynakça" bölümünde geniş bir bibliyografya sunuluyor. "Seçme Romanlar"ın öğrenciler ve öğretmenler kadar romansever okurlara ve yazarlara da bir kılavuz, bir el kitabı olacağı öne sürülüyor.

**ÇILGIN NAR AĞACI
Odiseus Elitis - Türkçesi:
Cevat Çapan - Adam
Yayıncılık A.Ş. 1983.**

Cevat Çapan'ın Odiseus Elitis'den dilimize çevirdiği Çılgın Nar Ağacı adlı şiir kitabı Adam Yayıncılık ürünü olarak çıktı. 1979 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü alan Odiseus Elitis 1930'larda ortaya çıkan Yunan edebiyat atımları içinde kişiliğini biçimledi. İlk kitabı 'Yönelişler'de (1940) doğa güzelliğini ve renklerini çocukluğunun anılarıyla iç içe kullandı. İkinci yapıtı 'Birinci Güneş'le (1943) aynı duyarlığı sürdürdü. Dizelerindeki bu aydınlık 1945 de yayımladığı 'Arnavutluk Cephesinde Ölen Teğmene Ağut' adlı yapıtında 14 bölümlük uzun bir karamsarlığa dönüştü. 1960'da 'Ulusal Yunan Şiiri Ödülü'nü alan ozan ülkesindeki sınırsal kurumlarda önemli görevler üstlendi.

**YEDİ DERYALAR GEÇSEN-
Özdemir İnce-Kapak: Bülent
Erkmen- Yazko Yayınları,
1983-120 s. 150 TL.**

Özdemir İnce'nin yeni kitabında 80'i daha önce hiç yayımlanmamış bulunan 101 şiir yer alıyor. Kitaptaki şiirler üç bölümde toplanmış bulunuyor. İç Deniz bölümünde Türkiye insanı yerel zaman ve mekan içinde yansıtıyor. İkinci bölümde ise bu insan ve yaşadığı toprağı evrensel ilişkileriyle veriliyor. Ozan Özdemir İnce, üçüncü ve son bölümünde sessizliği dile getiriyor. Sessizlik içinde ve karşısında insan...

**KURŞUN ATA ATA BİTER-
(Roman)- Tarık Dursun K.-
Kapak: Gülşen Saraçoğlu- Bilgi
Yayınevi-1983, 219 s.300 TL.**

Öykü ve romanlarıyla tanınan Tarık Dursun K.'nin Kurşun Ata Ata Biter adlı yeni romanı yayımlandı. Yapıtta, sınır kentinde geçen olaylar gerçekçi perspektifle veriliyor. Yoğun olaylar zincirinde anlatılan serüven sürükleyici biçimde dile getiriliyor.

Tarık Dursun K., 'Güzel Avrat Otu ile 1961 yılında Türk Dil Kurumu, 'Yabanın Adamları ile de 1967 Sait Faik Hikaye Armağanı'nı kazandı.

öykü çıkar.

"Nerde Eski Hüznü Mehtabın" İzmir'in Tepecik semtinden gelme bir şarkıcı kızın öyküsüdür. Nereden geçmiş ve nasıl assolist olmuştur. Bir Çingene ailesinin yaşamı olanca doğallığıyla verilirken sahnelerimizi dolduran şarkıcılarımızdan bazılarının onların dinleyicilerine ışık tutulur. Toplum sanatçı olarak kimleri bağrına basmakta. Bu kadarla kalmaz, nereden nereye gelmiş olan kız içinde bulunduğu yapay ortama dayanamaz, eski yoksul ama doğal günlerine dönmek ister. Öykü toplumumuzun başarılı bir vergisidir.

"Dışarıklı" da yabancı bir ülkeye gelen kişi telefonla arkadaşını arar, bulamayınca bir süreye barda vakit geçirir, sonra oteldeki yalnızlığına çekilir. Yazar bize dış ülkede duyulan yalnızlığın burukluğunu yaşatır.

"Yitik Nergisler Söylencesi"nde bir halk adamı ağzından mal mülk hırsıyla insanın insana ve insanın doğaya neler yaptığı anlatılıyor. Yazara göre her kötülük "sahip" olmakla başlamıştır.

"Kum Saati"nde kadın-erkek arasındaki cinsel ilişki bu aygıtta benzetilir. Bilindiği gibi bu

grev kırıcı, onunkini ise Altınay ve arkadaşlarıyla hazırlar. Bu olay Altınay'a işkenceyi ve ölümlü getirir. Sanat açısından verilmesi oldukça güç olan böyle sivri konularda başarılı her yazar kendi biçimini bulur. Bir başka yazarın bu yöneme öykünmesi gerekmez. Ancak yazarın kendi biçimini bulması için de başarılı yöntemleri tanıması gerekir.

"Gönlümün bir Parçası"nda sevgi yüklü bir kız ve anlayışlı bir erkek buluruz. Ellerinde ölen

Kuşkusuz bir kitabın bütün öyküleri aynı ölçüde beğenilmez, buna yaklaşmak o yazarın kitaplarından seçmeler yapmakla olur. Bir yazarın en az beğendiğiniz öyküsünde bile büyük bir işçilik yatıyorsa, başarı rastlantıya bırakılmamışsa, o yazara yol açık demektir.

gittiği park, ne deniz, ne ağaçlar ona birşey söylemez. Duygusal yapılarıyla kadınlar ne çok da sürüklenirler buna, hele onları ısıtan sevgiden yoksunsalar. Yazar, sonuçlarını düşünmeden kendini bile bile yalnızlığa itmiş kadının yakınmalarını başarıyla sergiler. Başkalarından yakınanlar hep haklıdır, toz kondurmazlar kendilerine, onun sızlanmalarını anlatan yazar "kendin ettin, kendin buldun" der sanki. Hani "insan insanın kurdudur" derler ya öyle: Yıllar sonra Sartre bir başka türlü söylememiş midir bunu. Çok daha önce sezgiyle halk da söylemiş. Yakınma nereden kaynaklanıyor, kendimiz dışındakilerden çok şey beklemekten. Öykünün sonuna gelen okur, kadın için, "olacağı buydu" demekten kendini alamaz. Yazar söze karışmaz, kadını yermeye kalkmaz, çünkü bilir, insanoğlu pişman olacağı şeyleri yapmaktan kendini alkoyamaz, bu onun yazgısıdır.

"Zeliha" günümüze uyarlanmış "halk hikâyesi" anlatımında veriliyor. Kitabın başarılı öykülerinden

"Bir Zamanlar Bir Kent.." kitabın İzmir'i konu edinen üç öyküsünden biri. Uzağında olunca İzmir yazarın içine iyi işlemiş. Üçünde

öyle değeri vardır. Çıstaki sevgilerimiz sonuncuyu yaşar, onun tadını alırsınız. Ötekiler arada belirsiz bir baş uzatır ve çekilir. Bir bakıma hepsi birbirine karışır. Yazma ustalığına kolay erişilmiyor, yılların çalışma birikimi gerek, okuma ustalığı, iyi okur olma da yabana atılır şey değil. Öyküsünün öncesini bilmeyenlere iyi bir yazarın kitabını verin, alacağımız sonuc duyacağımız söz sizi düş kırıklığına uğratar, karşınızdaki için haksız yargılara götürür. Kitapta devinimi az, başta sıkıcı gibi gelen öyküler, ara verip okununca hiç de öyle gelmiyor. Onların nasıl bir emek ürünü olduğunu daha iyi anlıyorsunuz. Kuşkusuz bir kitabın bütün öyküleri aynı ölçüde beğenilmez, buna yaklaşmak o yazarın kitaplarından seçmeler yapmakla olur. Bir yazarın en az beğendiğiniz öyküsünde bile büyük bir işçilik yatıyorsa, başarı rastlantıya bırakılmamışsa o yazara yol açık demektir. Gerisi bizim sabırsız okur olmamızdan kaynaklanır. Kitabın bütün öykülerinde büyük işçilik var.

"İmbatla Dol, Kalbim" Öyküler. Tank Dursun K.Adam Yayınları. 187 Sayfa. 225.- Lira.

**ŞİİR NASIL YAZILIR:
Mayakovski- Türkçesi: Yurdanur
Salman- Yaşantı Sanat
Kitapları- 1983(2. baskı)-Kapak: Sa-
hir Abacı-66 s. 150 TL.**

**İNSANIN ÇAĞLAR BOYUNCA
GELİŞİMİ
Gordon Childe- Türkçesi: Filiz
Ofloğlu- Kapak: Ekin Nayır
Sağiroğlu- Varlık Yayınları, 1983
(2. basım)- 238 s. 220 TL.**

**24 OCAK
(Bir Dönemin Perde Arkası)
Emin Çölaşan- Kapak: Aysel Uğur-
Milliyet Yayınları- 1983, 332 s. 400
TL**

**ANADOLU'NUN ÖYKÜSÜ
İskender Ohri-Kapak: Aysel Uğur-
Milliyet Yayınları (2. basım)- 184
s.250 TL.**

İLANLAR

yazko
**YAZARLARI İMZA GÜNÜ
KADIKÖY
GENÇLİK KİTABEVİ'nde**
11 Haziran Cumartesi
Saat: 15.19 arası
**HÜSEYİN HAYDAR
A.KADİR
KEMAL ÖZER
KEMAL SÜLKER
AFŞAR TİMUÇİN**

RAJA YOGA
ZİHNESEL GELİŞME ÖZELİNİ

YOGI RAMACHARAKA
KENDİNİ TANI
Bilinçaltını,
Sezgi gücünü,
İçinizdeki
kudreti ve
kullanılmasını
bilimsel anlatan
Doğu öğretisinin
görkemli
yogası
Dağıtım: Yurt,Say,Cemmay

ANTALYA'DA İMZA GÜNÜ
10-11 Haziran, Cuma-Cumartesi
günleri Saat: 13.-19.30 arasında
**ŞÜKRAN KURDAKUL
BEKİR YILDIZ**
Antalya'da Belediye İşhanındaki
AKDENİZ KİTABEVİ'nde
tüm kitaplarını okurlarına
imzalayacaklar

cem yayınevi
sunar
OSMAN ŞAHİN
Acı Duman
Yeni çıktı
Kırmızı Yel
4. Basım
acenta mirza
2. basım
ağız içinde dil gibi
Bütün Kitapçılarda

**AMERİKA'DAN
ÖZGÜN BASKILAR
SERGİSİ**
2-21 Haziran 1983
URART SANAT GALERİSİ
TELEFON:480326

yazko
edebiyat
HAZİRAN SAYISINDA
Edebiyatımızda Kentleşme ve
Kentleşme
sorununu inceledi
Türk Yazınında "Kırdan Kente Göç"
Olgusu
Önder Şenyapılı
Edebiyatımızda Kentleşme Olgusu ve
Kentleşme
Sevinç Özer
AYRICA
Türk Romanında İttihat ve Terakki/
E.Çankaya
(2. ve son bölüm)
KAYNAKÇA
Halkbilim, Halk Edebiyatı
Kaynakçası/Hasan S.Keseroğlu
41 YAZARDAN
şairler, öyküler, eleştiri, deneme, inceleme
konuşma ve kitap tanıtma yazıları
YAZKO: P.K.442 Sirkeci- İstanbul

yazko
ceviri
AZRA ERHAT ÇEVİRİ ÖDÜLÜ
ÇEVİRİ ARAŞTIRMASI DALI
1.- "Azra Erhat Çeviri Ödülleri Çeviri Araştırması Dalı"nda 2983 yılı için yarışma konusu "DÜZYAZI ÇEVİRİSİNDE DİLLER ARASI EŞDEĞERLİLİĞİN SAĞLANMASI VE YAKLAŞIK SÖYLEME'NİN SORUNLARI" olarak saptanmıştır.
2.- Yukarıda verilen konu:
a) günümüze değin dilimize yapılmış düzyazı çevirilerinden birinden,
b) ya da yarışmaya katılan incelemecinin kendi yapacağı bir çeviriden bir kitap sayfasını geçmeyecek bir örnek temel alınarak işlenecektir. Kaynakdil metninin aslı ya da fotokopisi de incelemeye eklenecektir. Örnek olarak, yalnızca doğrudan özgün dilden yapılmış çeviriler inceleme konusu olabilir.
3.- Yarışmaya katılacak incelemeler, en çok 20 daktilo sayfası uzunluğunda ve çift aralıklı yazılmış olacak, beş kopya olarak teslim edilecektir.
4.- İncelemeler, en geç 1 Ağustos 1983 Pazartesi günü saat 17 'ye kadar Türkocakçı Cad. No: 17, Kat 2, Çağaloğlu-İstanbul adresine elden teslim edilmiş, ya da YAZKO ÇEVİRİ DERGİSİ, P.K. 442, Sirkeci-İstanbul adresine postayla gönderilmiş olacaktır.
5.- İncelemelere, katılan adayların ayrıntılı özgeçmiş ve -varsa- bugüne değin çeviri alanında yapmış olduğu çalışmaların listesi de eklenecektir.
6.- Yarışma sonuçları, Ağustos ayının son haftasında, ödül dağıtımının tarihi ile birlikte ilan olunacaktır. Birinciliği kazanan incelemenin sahibine bir plaket ve bir onur belgesi verilecek, ayrıca inceleme YAZKO ÇEVİRİ'nin Eylül sayısında yayımlanacaktır.
7.- Yarışmaya, en çok iki imzalı ortak incelemeyle katılınabilir.

Arthur Koestler
**HAÇSIZ
HAÇLILAR**
-roman-

Varlık yayınları

YAŞANTI
sanat kitapları
VLADİMİR MAYAKOVSKI
ŞİİR NASIL YAZILIR?
Çeviren: Yurdanur Salman
Beklenen kitabın 2. baskısı çıktı...
150 Lira.
TARIK GÜNERSEL
OTMOPOL'DE AKŞAM
Şiirler, Tablolar
150 Lira
TARIK GÜNERSEL
BİR GEÇİŞ TOPLUMUNDA
Hikâyeler, Tablolar
100 Lira
DERLEME/1
ŞİİR ÜZERİNE
ARAŞTIRMALAR
100 Lira
Dağıtım: Say, Deniz, Cemmay, Beta,
Özgür, Örnek, Barış (İstanbul) Adaş
(Ankara) Aydın Kitabevi (İzmir).
Tek istekler için pul gönderilmelidir.
P.K.327 SIRKECI - İSTANBUL

SAİT FAİK'İN RÖPORTAJCILIK YÖNÜ

MUZAFFER UYGUNER

Sait Faik deyince, usumuza ilk gelen öykücüdür. Gerçekten de, öykücülüğümüzdeki yeri önemlidir. Fakat, onun, öykücülüğünde röportajcılığı ve düzyazılar yazarlığı da olduğu unutulmamalıdır.

Röportaj, TDK'nın **Türkçe Sözlüğü**'ne göre, "bir gazete yazarının, gördüklerini anlatan yazısı"dır. Bir de kişilerle yapılan konuşmalar vardır, ki bunlara da zaman zaman röportaj denildiğini görüyoruz. Bu değişik olan yazı türünü de genelde röportaj olarak kabul ettiğimizde, Sait Faik'in röportajlarının sayısı bir hayli kabardır.

Bilindiği üzere, röportajlarından bir bölümünü **Açık Hava Oteli** adlı bir kitapta toplamıştı. Bu kitap dışında da çeşitli kitaplarında yer alan röportajları vardır ve bunların bir çoğu öykü olarak nitelendirilmiştir. Öykü kitaplarında yer alan öykülerini alfabetik bir dizin yaparak yayımlarken (bak. Varlık Dergisi, sayı: 526) röportaj niteliğinde gördüklerimizi ayırmış ve ayrı bir dizinde belirtmiştir. Bu dizine göre, **Açık Hava Oteli** dışındaki kitaplarında bulunan röportajların toplamı 49 dur. Bunların önemli bölümü **Mahkeme Kapısı**'nda yer almıştır. **Tüneldeki Çocuk**, **Az Şekerli**, **Son Kuşlar** adlı kitaplarında da bu tür yazıları bulunmak

tadır.

Sait Faik'in bu toplam içindeki röportajlarını gözden geçirdiğimizde şöyle bir kümeleme yapabiliriz:

1. Mahkeme röportajları. **Mahkeme Kapısı**'nda toplanan röportajların tümü, bir zamanlar bir gazete adına yaptığı mahkeme röportajlarından oluşmaktadır. Sait Faik'in bu tür yazılarını incelediğimizde, onun, ilginç konular yakaladığını, ilginç kişileri ele aldığını görüyoruz. "Bursa'dan bir Cesur İhtiyar Geldi", "Çamaşır İpleri ile Don Gömlek Hayaletleri", "Başkalarının Derdiyle Dertlenen Bayan" ve daha başkaları birer örnek olarak anılabilir.

2. İstanbul görüntüleriyle ilgili röportajlar. Bu röportajlarında, Sait Faik, İstanbul'un çeşitli yerlerini, semtlerini konu olarak almıştır. Sözgelisi, "Bir Başka İstanbul" (**Az Şekerli**), "Kaşık Adası'ndan Mektuplar" (**Tüneldeki Çocuk**), "Çiçek Pazarı'nda Bir Gezinti" (**Açık Hava Oteli**), "Beyoğlu" (**Açık Hava Oteli**) ve "Haydarpaşa" (**Açık Hava Oteli**) bu kümedeki röportajlarından. Sait Faik, bu röportajlarında, hem çevreyi bütün canlılığıyla ele almakta; tarihsel ve güncel boyutları içinde değerlendirmekte ve hem de bu yerde o an yaşayan insanları davranışları, konuşmaları ve kıyafetleriyle çizmektedir.

3. Müzeler ve sergilerle ilgili olanlar. Sait Faik, İstanbul'da açılan çeşitli sergilere gitmiş, İstanbul'daki kimi müzeleri gezmiş ve bunlarla ilgili izlenimlerini de röportajlar olarak kaleme almıştır. Bu arada, bazı görüşlerini de ortaya koymuştur. Özellikle de "Atatürk İnkılâp Müzesinde" ve "Yedikule Müzesi" adlı röportajlarında, bu müzelerin acıklı durumlarını yakınlıkla dile getirmiştir. Bu, biraz da ilgilileri derin uykularından uyandırmaya dönüktür. Sait Faik'in bu kümeye girecek yazıları arasında, yukarıda saydıklarımızın yanında, **Açık Hava Oteli**'nde yer alanlardan "Belediye Müzesi", "Türk ve İslâm Eserleri Müzesinde", "Şiir Sergisi de Olurmuş", "Deniz Müzesinde", "Eyüboğullarının Resim Sergisinde" yanında "Aşiyân Müzesi" (**Az Şekerli**), "D Grubu Sergisi" (**Tüneldeki Çocuk**) anılabilir. Bu kümeye giren yazılarda da, Sait Faik, bildiklerini, gördüklerini ve öğrendiklerini ustaca bir biresime verdirmiş görünmektedir.

4. Kişilerle yaptığı konuşmalar. Bu kümeye giren röportajları arasında çok önemli olanları vardır. Sözgelisi, **Açık Hava Oteli**'nde yer alan "Edebiyatta Tasfiye Davası" adlı bir dizi röportaj bunların başında gelir. 1936 yılında Kurun Gazetesinde yayımlanan bu dizide, yenilikçi ve nitelikli bir yazından yanadır. Bu dizinin, bugün için de yararlı özü

sakladığını; ama bazı aşırılıkları da içerdiğini söyleyebiliriz. Gene aynı kitapta yer alan "Suç Tiryakileri" adlı röportaj da suçlulukta direnenlerin ya da sürekli suç işleme durumundakilerin bazı sorunlarını aydınlatır niteliktedir.

Kişilerle yapılmış konuşmalar (röportajlar) arasında **Açık Hava Oteli**'nde yer alanlardan "Avrupa Şampiyonları Neler Anlatıyor", "Burhanettin Tepsi ve Devlet Konservatuvarı", "Şair Gazeteci" anılabilir. Öbür kitaplarından da "Diş ve Diş Ağrısı Nedir Bilmeyen Adam" (**Tüneldeki Çocuk**), "Genç Edebiyatçılar" (**Az Şekerli**), "Rakı Şişesinde Balık Olmak İsteyen Şair" (**Tüneldeki Çocuk**), "Uzun Ömer" (**Tüneldeki Çocuk**), "Kraliçenin Evinde" (**Tüneldeki Çocuk**) anılabilir.

5. Anadolu. Sait Faik'in İstanbul dışında alıp röportaj olarak değerlendirdiği (yazdığı demek elbette daha doğru olur) tek konu Akyazı çevresindeki bir kaplıca ile ilgilidir. "Radyoaktifiteli, Röportajlı Hikâye" adını taşıyan bu yazısı da **Son Kuşlar**'da yer almıştır.

Sait Faik'in röportajlarını böyle kümelemek elbette biraz da öznelirdir. Bir başkası çıkar, başka bir kümeleme yapabilir. Sonra da, burada andığımız örnekler kimseyi bağlayıcı değildir; isteyen, her küme için daha başka örnekler de seçebilir.

Türk röportajcılığı incelenirken, Sait Faik'in de unutulmayacağına inanıyorum.

Röportaj, son yıllarda gelişmeler göstermiştir. Dünya ve Türk basınında görebildiğimiz örnekler bunu göstermektedir. ABD'de, bu tür için de ödüller olduğunu biliyoruz. Bizde de, çeşitli gazeteciler dernekleri, kendi üyelerine ya da herkese açık ödüllendirmeye yönelmişlerdir. Sait Faik'in röportajları, o günlerde böyle ödüllendirmeler olmadığından, değerlendirilememiştir. O günlerin röportajcılığı arasında Sait Faik'in yeri ne olurdu, bugün ne olabilir? Bunları, Türk röportajcılığı üzerine yapılacak bir inceleme ortaya koyabilir. Hiç değilse, Sait Faik'in röportajları, öncü ya da ilk örnek arasında anılabilir.

Öyle görünüyor ki, Sait Faik, röportajlarında can alıcı noktaları görebilmiş; bunları, bildikleri, öğrendikleri ve kendisine söylenenlerle harmanlayarak boşluğu pek az olan röportajlar durumuna getirebilmiştir. Türk röportajcılığı incelenirken, Sait Faik'in de unutulmayacağına inanıyorum.

Ahmet Haşim'in bütün şiirleri

RAMİS DARA

Günümüzde şiir, özellikle şiirimiz üstüne kafa yormaya hazırlananların kavramak zorunda oldukları önemli üç beş ozanımızdan biri de Ahmet Haşim'dir. "Dil," denilecek; Haşim'in sözcüklerinin, sözcük öbeklerinin günümüz okuruna, şiirseverine, genç ozanına uzak kaldığı ya da düştüğü söylenecek. Bir ölçüde kabul edilebilecek bir "mazeret"ti bu. Ama dün için. Bugün?..

Bugün artık elimizin altında değerli bir kitap var: Ahmet Haşim'in **Bütün Şiirleri**. Sözü evirip çevirmeden, kitabın, ilk bakışta dikkati çeken kimi özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1) Haşim'in kitaplarına girmiş-girmemiş tüm şiirlerini (bu ara, derleyen özel çabalarıyla bulduğu yeni şiirleri de) içeriyor toplam.

2) Dili iyiden eskimiş denebilecek pek çok şiirin Türkçeleri de verilmiş yan sayfalarda.

3) Ayrıca, şiirlerin 'asıl'larında bulunan ve günümüz okuruna yabancı gelen Arapça, Farsça sözcüklerin Türkçe karşılıkları da verilmiş. Böylece çevirileri beğenmeyebilecek bir okur yeni öneri metinleri de kendisi oluşturabilecek -asıl şiirin- Haşim'in yazdıkları olduğunu unutmadan.

4) Şiirlerin kitaplara girmeden önce yayımlandıkları yer ve tarihler belirtilmiş, oluşan ya da oluşturulan değişiklikler gösterilmiş.

5) Haşim'in şiir ve şiiri hakkındaki görüşlerinin geniş bir açıklaması durumundaki "Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar" başlıklı uzun yazısına da (bunun da hem aslı, hem günümüz Türkçesine dönüştürülmüşü) yer verilmiş.

6) Ve son olarak, tüm bunları kataran; ürün, günümüz Türkçesine dönüştürülürken, eleştirmen titizlik ve sorumluluğuyla 'şiirsever ve bilir' duyarlılığını birleştiren Asım Bezirci'nin değerli emeği.

İşte artık hiçbir "mazeret"imiz yok: Haşim'in şiirleri de yeniden okunmayı, irdelenmeyi, çözümlenmeyi bekliyor. Dileriz sonraki konuşmalarımız bunun üstüne gelişir -ezbere değil...

Donald M. Thomas ve "Beyaz Otel" üstüne

ENGİN ARDIÇ

Talat Halman'dan öğrendim: "The White Hotel" (Beyaz Otel) başlıklı romanı İngiltere ABD ve başka ülkelerde birkaç milyon satış yapan İngiliz romancısı D. M. Thomas, 1910'lardaki Ermeni olayları konusunda "Ararat" (Ağrı Dağı) adlı yeni bir roman yazmış.*

Ararat'ın ne mene birşey olduğunu piyasaya çıkınca görürüz. Biz şimdi şu Beyaz Otel'in kapısından bir girelim. (Ermeni sorunu demişken, o herkeslerin pek merak ettiği Franz Werfel'in "Musa Dağının 40 Günü" romanına da gelecek yazılardan birinde değineceğim.)

"Beyaz Otel" in Ermenilerle falan ilgisi yok. Çok iyi tanıdığımız bir ünlü kişiyle, Dr. Freud'la ilgili var. Roman, Freud ile gerçek adı Lisa Erdman olan, ama Freud'un her zamanki yöntemiyle Anna G. adını taktığı genç bir yahudi kadın arasındaki doktor-hasta ilişkisinin öyküsü... mü yalnızca? Değil. Sağ göğsünde ve cinsel organında amansız ağrılar duyan, ayrıca solunum güçlükleri çeken tipik bir histeri "vak'ası" Anna G., ve Freud'un kendi gerçek kimliğiyle boygösterip onun tedavisiyle uğraşması, daha başka bir boyutta çağımızda Yahudi insanının dramı ve giderek bütün bir insanlık durumunun, 'condition humaine' in çözümlenmesi olarak işlenmiş. Nitekim Freud genç kadın için, "onu her hastalıktan kurtardım, yalnız yaşamdan kurtaramadım" diyecek; romanın sonunda Lisa ünlü Babi Yar kırmında (Yevtuşenko'yu hatırlayın) ölüp gidecektir. Ta ki, bütün ölümler, bu arada Dr. Freud ile de düşürünü bir Filistin'de, düşürünü bir "mülteci kampında" buluşana dek.

Thomas'ın büyük başarısı, çağdaş ruhhilim ve riterini, özellikle psikanalitik gerçekleri roman kur-

• "Beyaz Otel", teknik açıdan da son derece ilginç ve başarılı bir roman ustalığı örneği. Giriş bölümü, Freud'la meslekdaşları arasındaki yazışmaların ustaca taklidiyle konuyu sunuyor.

çek anlamda "Bilimsel" de böyle olunur, bilimden bu perspektifle yararlanarak. Bu sav fazla cüretli gibi görünebilir ama Thomas'ın çağdaş roman sanatında önemli bir dönüşümü gerçekleştirdiği Batıda çok tartışıldı.

Thomas, belli ki, Freud'un ünlü "klinik olay çözümlenmeleri" ni, yani her biri kendi başına da birer yazın şaheseri sayılan "Dora", "Kurtlu Adam", "Fareli Adam" gibi yazılarını iyice inceleyip özümsemiş. Ve yeni, bu kez kurgu ürünü bir Anna G. "vak'ası" yaratmış. Freud'un kendisini bir roman kahramanı yapmaktan da hiç çekinmemiş.

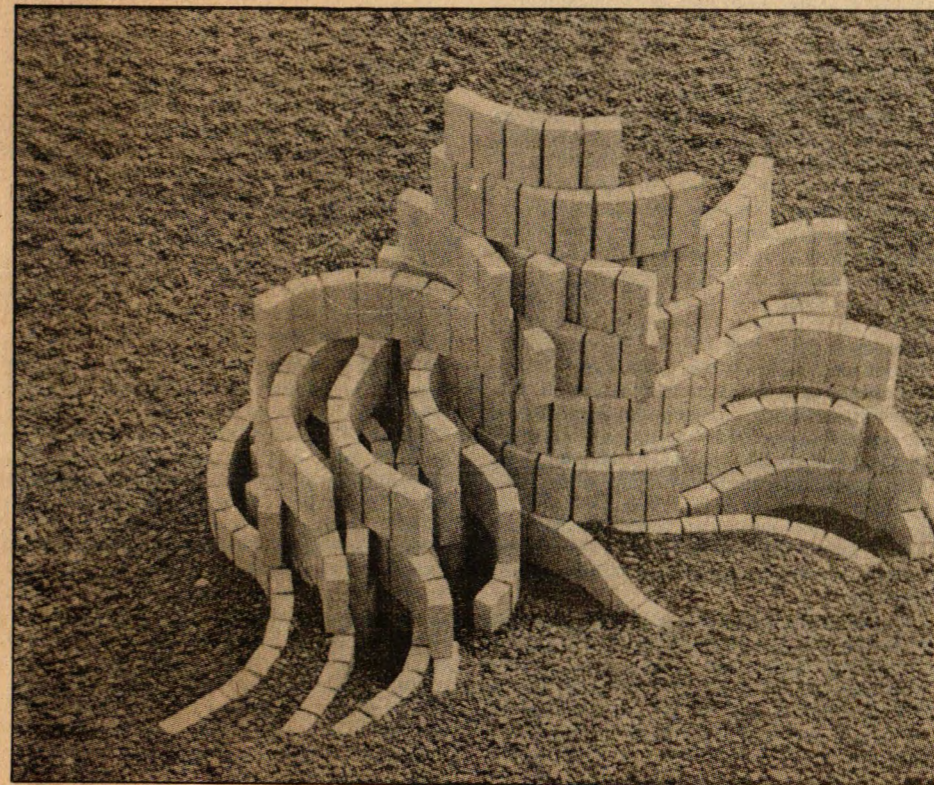
"Beyaz Otel", teknik açıdan da son derece ilginç ve başarılı bir roman ustalığı örneği. Giriş bölümü, Freud'la meslekdaşları arasındaki yazışmaların ustaca taklidiyle konuyu sunuyor. İkinci bölüm, hastanın, bir Don Giovanni opera partisyonunun kenarına karalamış olduğu, uzunca bir şiir. Yer-yer, açık-saçık imgeler ve 'belden aşağı' sözcüklerle bezenmiş, hastanın çarpık imgelemindeki bir beyaz otelde yaşadığı düşsel aşk serüvenle-

kov tarafından "Pale Fire" (Soluk Ateş) romanında kullanılmış, bizim rahmetli Oğuz Atay da aynı yordama, "Tutunamayanlar" da uygulamıştı -Selim Işık'ın şarkıları ve Süleyman Kargı'nın açıklamaları.-)

Bundan sonra, Freud'un hastasıyla ve tedavi yöntemiyle ilgili kendi görüşleri, dipnotları vb. ile tipik bir Freud biçimi taklidiyle ve onun ağzından aktarılıyor. Daha sonra, Thomas bu kez bir "her yerde hâzur ve nâzur anlatıcı" (omniscient narrator) olarak sözü alıp, karanlıkta kalan, hastanın açıklamadığı ve Freud'un çözemediği noktaları açıklamaya girişiyor, öykü anlatımı tadından hiç ödün vermeden. Romanın son bölümü, Kemal Tahir'in "Yol Ayrımı"nda kullandığı bir tür "alıntı tekniği" ile (Serbest Furka'nın kuruluşunun Ağaoğlu Ahmet Bey'den doğrudan aktarımını hatırlayalım), Anadolu Kuznetsov'un "Babi Yar" anlatısıyla yazarın kendi kurgusal imgelemlerini birleştiriyor. Kapanış bölümünde Thomas tekrar önce çıkıp metafizik bir evrende bütün roman kişilerini karşılaştırıyor.

Bütün bunlar, karmaşık, ağır ve zor bir roman sanısı uyandırabilir "Beyaz Otel" için, oysa son derece akıcı, çok rahat ve keyifle okunan bir öykü çıkıyor meydana... Bütünü, Freud'un "yayıma hazırladığı", Thomas'ın "gözden geçirdiği" bir "dosya" izlenimi veriyor. Özellikle bu istenmiş.

Buraya kadar, yazının giriş kısmıydı. Eğer Yazık Somut yöneticileri iki buçuk daktilo sayfasından fazlasına izin verselerdi, Lisa Erdman'ın kişiliğini uzun uzadıya açıklayacak, kurgudan daha ayrıntılı sözelecek; ve bir Freud "pastiche" i gibi görünen, yazarın biraz da özentili bir estetik beceri gösterisi, bir "deneysel roman" (hiç sevmediğim bir tanımdır) gibi duran bu kitabın, nasıl çağımız insanının trajik yazgısını açığa çıkaran dört dörtlük, olağanüstü bir yazın şaheserine dönüştü-

makta temel alan kimi büyük yazarların tersine (Robert Musil'in "Törless"ini hatırlayalım), ilk kez, psikanalizden, aradığı insan gerçeğini irdelemekte bir araç olarak yararlanmasında yatıyor. Bilim, Zola'nın natüralizminde olduğu gibi romanı belirleyici olmaktan çıkıp, romancının "kullandığı" bir araca dönüşüyor. Bu, belki de bütün bir roman sanatını etkileyecek gerçekten önemli bir devrimdir! Artık bilimin kuşruğuna takılan değil, onun önüne geçen sanat sözkonusudur. Ger-

Gernikalı Çocuklar

GERNİKALI ÇOCUKLAR, Hermann Kesten, Çev: Dilek Zaptıoğlu Akçin, Sungur Yayınları, 1982, 223 sayfa, 275 TL.

ÖMER FARUK ÖZDEN

İlk kez 1939 yılında yayımlanan 'Gernikalı Çocuklar' romanı İspanya İç Savaşının utanç verici dehşetini ve Guernica kentinin Hitler'in genç pilotlarınca acımasız yok edilmesini konu almış. Olaylar, BASK'lı eczacı Espinoza'nın ailesinin yazgısıyla bütünlük içinde anlatılıyor. Baba ve dört çocuk yaşamlarını yitirirken, anne, amca ve üç çocuk bombalardan kurtulup Paris'e kaçmayı başarıyor. Yazar, savaşı ailenin kurtulan çocuklarından birinin, 15 yaşındaki Carlos'un ağzından sergiliyor. Yaşadığı dehşeti anlatıyor Carlos ve "Yazmak istiyorum" diyor, "Bütün bunları. Bu savaşları. Bu cinayet makinelerini. İnsanlar için yazılmalı bunlar..."

II. Dünya Savaşının hemen öncesinde yayımlanan bu kitapta Kesten, savaşı getirdiği büyük acı ve yıkımı çarpıcı bir biçimde yansıtmış. "İnsanlar için yazmış." Savaşın acılarının bombalarla, yıkımlarla bitmediğini de göstermiş. Kaçıştan sonra Paris'de "Ama sonra yeni kurbanlar gelirse; başka ülkelerin iç savaşlarından, başka diyarların despotlarından kaçanlar gelirse" diyen Carlos, çözüm yolunu da gösteriyor.

Kesten'in bu savaş romanını benzerlerinden ayıran en önemli özellik, savaşı yüceltilmiş duygu ve kahramanlara dayanmadan anlatması. Kitapta, faşist generallerin acımasızlığı, cumhuriyetçilerin özgürlük mücadelesi, anarşistlerin saçmalıkları usta gözlemlerle veriliyor. Ama baş konu Espinoza ailesi. Baba Espinoza bir cumhuriyetçi. Bütün çabası ailesini, çocuklarını kurtarabilmek. Bir kahraman değil. Bir yanda baba Espinoza'nın çaresizliği ve acı sonu, öte yanda umursamazlığı ve sorumsuzluğu ile amca Espinoza'nın bombalardan kurtulup yaşaması, aileye ve başka insanlara yeni acılar yüklemesi çok çarpıcı anlatılıyor. Thomas Mann'ın söylediği gibi, roman "İnsanın yüreğindeki isyan duygusunu alabildiğine körükliyor." Kitabın ilk yayınının İkinci Dünya Savaşından hemen önce yapıldığı düşünülürse, Kesten'in yaratmayı başardığı bu isyan duygusu daha da önemli olabilir. Kitabı onca acı ve çaresizlik içinde karamsar olmaktan çıkararak da bu başarıdır.

Kesten'in romanını çarpıcı kılan bir özellik de acı, yıkım ve gerilimlerle dolu konunun ağırlığına karşın, ustaca sunduğu ince ve acı olaylar, çocukların yıkım öncesi sevimli ve saf dünyalarını yansıtan gözlemler... Romanın başına Beaumarchais'in Figaro'su-

nun şu sözlerini almış; "Keyfimize bakalım! Dünyanın üç hafta daha yerinde duracağını kim bilebilir?" Savaş öncesi oldukça yaygınmış bu düşünce. Kesten, romanına bu düşünceyle yaşayan bir kişi katmış; "Bu an bu andır. Şimdi yaşamak! Şimdi tadım çıkarmak!" diyen Amca Espinoza. Gününü gün eden, sorumsuz dolandırıcı... Savaş insanlığı tehdit ederken, yıllardır kayıp olan amca, tam bu sırada çıkıp gelir ve Espinoza ailesini karmakarışık eder. Kaçışlarını engelleyerek yıkımlarına neden olur. Kendisi kurtulur. Ailenin kalanlarına ve kendisiyle tanışanlara yeni acılar vererek yaşamını sürdürür.

Kesten, İspanya İç Savaşının küçük bir özdeşini Espinoza ailesinin içinde yaşatmış. Zor olamı yapmış. Savaşın kargaşası içinde kaybolan değerleri, küçük bir ailenin iç savaşı içinde çok çarpıcı olarak sergilemiş.

'Gernikalı Çocuklar' Kesten'in Türkçeye çevrilen ilk kitabı. Bir Alman Yahudisi ol-

duğu için kendisi de savaşın acılarını yaşamış. 1933'de Hollanda'ya iltica etmiş. Amsterdam'da Hitler Almanyasından iltica edenlerin kurduğu bir yayınevini yönetmiş. 1940'da ABD'ne göçetmiş. Savaştan sonra da yaşamını çeşitli kentlerde sürdürmüştü. Romanın başka, tiyatro oyunları, denemeler, biyografiler yazmış. Özellikle deneme yazarı olarak uluslararası bir üne kavuşmuş. PEN Kulübü'nün başkanlığını yapmış ve bir çok uluslararası ödül kazanmış.

'Gernikalı Çocuklar' ince ve değişik bir gözlem yeteneği, alışılmadık ve çarpıcı bir anlatımı olan Kesten'in en önemli romanlarından birisi. Thomas Mann, bu romanı, "Hermann Kesten'in yaratıcılığının doruk noktası" olarak tanımlamış.

15 yaşındaki Carlos'un bazen çocukça, bazen acı yüklü dünyasını yalın ve akıcı bir biçimde anlatmayı başaran çevirisi ile 'Gernikalı Çocuklar' biraz geç de olsa Hermann Kesten'i bize tanıtmaktadır.

Donald M. Thomas. The White Hotel. Victor Gollancz, 1981. — Penguin Books, 1982. (Fr.) L'Hôtel Blanc. Albin Michel, 1982.

* "Beyaz Otel" İngiltere'de ilk yayımlandığında hiç kimsenin ilgisini çekmemiş, ABD'de birkaç milyon satış günün konusu olunca Avrupa eleştirmen ve okur kamuoyu birdenbire "uyanmıştı"... (E.A.)

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Alman komutanlarını ve ıslahat etkinliklerini ikinci bölümde anlatan Ortaylı, Alman askeri yardımının başarısızlığını, eğitimcilerin "yeteneksizlikleri" ile birlikte, Türk subaylarının "Prusya ordusuna has kabalık ve sertliklere" cephe almalarına bağlıyor.

İlber Ortaylı, Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu, Kaynak Yayınları, 1983 141 sayfa, 425 TL.

ALEV ALATLI

Ortaylı'nın, Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu, adlı eseri, "XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Avrupa ve Dünya" başlıklı Giriş'ten sonra, sırasıyla; "Berlin Kongresinden Sonra Osmanlı İmparatorluğunda Alman Koridoru (Bağdat Demiryolu)" ve "Osmanlı İmparatorluğunda Azınlıklar Sorunu ve Almanya" olmak üzere dört bölüm ile "İmparatorlukların Brest - Litovsk'taki Akşamı" Sonuç ve epiloğundan oluşuyor.

Kitabının Giriş bölümünde Ortaylı, 1871'de ilan edilen Alman İmparatorluğunun, endüstrileşme sürecini kendisinden çok önce tamamlayan Fransa ve İngiltere'nin geleneksel sömürgeleri paylaşmış olmaları nedeniyle, sömürgeleşme gayretlerini "köhne fakat zengin kaynaklı eski imparatorluklara" yöneltmesini ve bu gayretlerin, Rusya, Çin ve İran denemelerinin başarısızlığına uğraması nedeniyle Osmanlı İmparatorluğunda yoğunlaşmasını anlatıyor.

Birinci bölümde, 1881'de, 2 milyar franklık dış borçların tahsil edilmesi

amacıyla devlet gelirlerine Duyunu Umumiye tarafından el konulması sonucu ortaya çıkan "içinden çıkılmaz durum" da, geleneksel hasımlarından bıkmış Osmanlıların yumuşak yüzlü Almanya'ya yönelişi ve 1890 ticaret anlaşması ile başlayan Alman ticaret etkinliğinin başdöndürücü gelişmesi anlatılıyor. Konumu nedeniyle, deniz ticaretinde başarılı olamayan Almanya'nın Balkan'ları aşan demiryolunu Bağdat'a uzatmakla "bakir Osmanlı topraklarını zengin bir pazar ve hammadde kaynağı"na dönüştürme istemi şaşırtıcı olmadığından, Bağdat Demiryolu ile birlikte idari ve askeri ıslahat, Almanya'nın Osmanlıya açılan kapıları almakta gecikmediğini görüyoruz.

Osmanlı İmparatorluğundaki Alman komutanlarını ve ıslahat etkinliklerini ikinci bölümde anlatan Ortaylı, Alman askeri yardımının başarısızlığını, eğitimcilerin "yeteneksizlikleri" ile birlikte, Türk subaylarının "Prusya ordusuna has kabalık ve sertliklere" cephe almalarına bağlıyor.

II. Abdülhamid'in yanı sıra, değişik nedenlerle de olsa, Midhat Paşa tarafından da desteklenen, Bağdat Demiryolu projesinin, amansız rekabet içinde, 1888'de çıkarılan bir iradeyle Almanlara verilmesi ve 1903'de yapılan bir anlaşmayla Osmanlılardan koparılan akıl almaz ödümler (demiryolunun geçeceği yoldaki maden ve taş ocakların işletilmesi ve arkeolojik kazı izinleri dahil olmak üzere!) üçüncü bölümde anlatılıyor. Ortaylı'nın Bağdat demiryolunu tarihi bir miras olarak değerlendirmesi sayfa 115'te

Alman nüfuzunun hiç olumlu yanı yok muydu sorusuna, Epilog'da, ne işletme tekniği, ne muhasebe bilgisi, ne tarım - hayvancılık, ne sanayi teknolojisi ne de kültürel hayatımız açısından geliştirici etkisi olmadığını söyleyen Ortaylı, kitabının dördüncü bölümünde, Almanların, Suriye ve Filistin'deki kolonizasyon faaliyetleri dışında, Osmanlı azınlıklarını kışkırtıcı bir tavır içine girmediklerini belirtiyor. Ancak, Almanya'nın "siyaset arenasına çıktığında, Osmanlı ülkesinde önderlik edeceği azınlık grubunun kalmamış" olmasını da vurguluyor.

Kitabının sonunda "Almanya'nın 1880'lerden itibaren Osmanlı İmparatorluğunun yöneticilerini ve giderek tabii kaynaklarını kontrol altına alması yakın tarihin en önemli olaylarından biridir. Çünkü, bir büyük devletin, güya silah ve zor kullanmadan askeri - mali ittifaklar sistemiyle az gelişmiş bir ülkeye yerleşmesi çağımızdan temel olgusudur" diyen Ortaylı, bu cümlesiyle, belki de, kitabını kaleme alış nedenini açıklıyor.

Şakir Eczacıbaşı'nın duyarlı an'ları

SEZER TANSUĞ

Şakir Eczacıbaşı'nın "Anlar/Moments" adı verilmiş olan 192 sayfalık renkli sanat fotoğrafları kitabının başında Bülent Özer ve Nüvit Özdoğru'nun tanıtıcı ve değerlendirici yazılarıyla Ali Gevgilili'nin sanatçıyla yaptığı bir söyleşi yer alıyor. Bülent Özer, bu sanat fotoğrafçısı yaklaşımın eğilim kategorilerini, evrensel ölçütlere uyarlanan bir yapıt üretme faaliyetinin çerçevesi içinde irdeliyor. Nüvit Özdoğru ise, yakın bir dostu olduğu anlaşılabilir çerçevesi içinde irdeliyor. Nüvit Özdoğru ise, yakın bir dostu olduğu anlaşılabilir çerçevesi içinde irdeliyor. Nüvit Özdoğru ise, yakın bir dostu olduğu anlaşılabilir çerçevesi içinde irdeliyor. Nüvit Özdoğru ise, yakın bir dostu olduğu anlaşılabilir çerçevesi içinde irdeliyor.

Benim neler diyeceğime gelince, yukarıda sözünü ettiğim söyleşi ve yazıların nitelik düzeyini yeterince olgun buldum ve ilk 30 sayfayı kapsayan bu bölümün "an"ları belirleyen fotoğraflarla çelişen, onları abartmaya kalkışan bir yanı olmadığını da kendimce saptadım. Şakir Eczacıbaşı'nın fotoğrafik görüntüleme uğraşı, kitapta bir sistem içinde sıralanan örneklerden anlaşıldığı gibi, sanatçının serbest bir üslup gelişmesi kazanıp kazanmadığı yollu tereddütleri ortadan kaldıracak niteliktedir. Yapılan işin sanatsal bir program yönünden bilincinde olmak, herhalükârda o programın tümüyle gerçekleşmiş olduğu anlamına gelmeyebilir, fakat Şakir Eczacıbaşı'nın fotoğrafik "kroskantri"de kalabalıktan kopup menzile önde girme çabasını benimsediği bellidir. Bir de fotoğrafı sanattan saymayanlar var; öyle olsa bu renkli koşuya gerek mi olurdu? Aksine Şakir Eczacıbaşı, fotoğrafın gerçekten zor bir sanat uğraşı olduğu yolunda çok samimi bir çaba içinde görülüyor. Bu yolda yılmayan, direnip didinen bir kişiliğe sahip olduğu da besbelli.

Öte yandan, sanatçı mizaç belki de sürekli araştırmanın ötesinde bir yerlere ulaşmak gibi bir çaba içinde olmayabilir. Bu yüzden "Anlar/Moments" adıyla sunulan fotoğraflar böyle bir olasılığı da vurguluyordur belki. Şakir Eczacıbaşı'nın fotoğraflarına Bülent Özer'in kategorik yaklaşımı ile Nüvit Özdoğru'nun "Hümanist" yaklaşımını arasındaki ilinti, bu fotoğrafik olgular dizisindeki diyalektik devinime bakışı koşullandıracak kadar etkin. Ama asıl kutlanacak kişi Şakir Eczacıbaşı'dır.

Uluslararası XI. İstanbul Festivali'nde

NEZİH COŞ

SİNEMA ŞÖLENİ

Filmler Emek, Kent (Şişli) ve AKM salonlarında sunulacak. Yabancı filmler için yalnızca matinelere anında çeviri yapılacak.

20 Haziran - 15 Temmuz tarihleri arasında yapılacak Uluslararası XI. İstanbul Festivalinde sinemaseverleri güzel bir yaz sürprizi bekliyor. 30 kadar yabancı ve 5 yerli filmi bir araya getiren ilginç bir gösteri dizisi, festivale koşturmuş yarışmasız bir sinema şenliği biçiminde programlanmış durumda. Gösterilerin festival bünyesindeki adı "Sinema Günleri 83". Bu sıcak ama zevkli günlerin önümüzdeki yıllarda ad ve biçim değiştirerek bağımsız bir İstanbul Uluslararası Film Şenliği durumuna getirilmesi, İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı yöneticilerince şimdiden düşünülmekte. Ancak bu aşamanın 1984'te mi, yoksa daha mı sonra gerçekleşeceğini gelişmeler ortaya koyacak. Şu anda bize düşen, geçmiş İstanbul Festivali programlarında sinema sanatının eksikliğini görüp bunu giderme yolunda atıkları adımlardan dolayı vakıf yöneticilerini ve bu girişimlere destek olanları kutlamak ve gelecekteki çabaları için tümüne başarılar dilemek.

"SANAT ÜZERİNE YAPITLAR" UYARLAMALAR, "USTALARIN FİLMLERİ"

Bilindiği gibi sinema, İstanbul Festivali programlarına "Barışnikov Broadway'de" ve "Picasso, Bir Ressamın Günlüğü" adlı iki uzun ve Brezilya'dan gelen üç kısa belgeselle 1981'de girmiş ve haklı olarak "neden uzun, konulu yapıtlar değil?" sorusunu sordurtmuştu. Bunun yanıtı, 1982'de dört ülkeden toplam altı uzun ve konulu filmin festival programına alınmasıyla verilmiş oldu. Ancak anımsanacağı gibi bu filmlerin özelliği, çeşitli sanat dallarını ve sanatçıları konu edinmeleriydi. İşte bu ilke bu yıl da benimsenmiş durumda. "Sinema Günleri 83"ün karşımıza çıkacağı filmler, büyük bölümüyle "sanatlar ve sanatçılar" üzerine çevrilmiş yapıtlar olacaktır. Şenlik bu yönüyle Avoriz Fantastik Filmler Şenliği, Strasbourg İnsan Hakları Temalı Filmler Şenliği gibi belli temalara yönelen yarışmalı uluslararası şenlikler arasında, yarışmasız niteliğiyle yerini almış olacak. Ama bu "Sinema Günleri"nde Fellini'nin "Den Wajda"ya, Fassbinder'den Y.Şahin'e dek çağdaş sinemanın pek çok usta yönetiminin son yıllardaki ürünlerinden de örnekler izleme olanağına kavuşacağız. Öte yandan kimi önemli yapıtlar, sanatlar ve sanatçılar üzerine olmamakla birlikte şenlikte yer alacak. Bunlar da "uyarlamalar" ve "ustaların filmleri" başlıkları altında sunulacaklar. Ama festivale alınma biçimi de olursa olsun izlenecek yapıtların beklemeğe değer düzeyde olduğunu, sinema sanatına saygıyla keskinlikle bağdaştığını öncelikle vurgulamak gerekiyor.

ÖZEL GÖSTERİ BÖLÜMLERİ

"Sinema Günleri 83"te "sanatlar ve sanatçılar" üzerine olmayan iki toplu gösteri de dikkati çeker. Bunlar, her yıl sürdürülmesi güşünülen özel bir "toplular gösterisi" ile Türk filmleri. Bu yılın toplu gösterisi Mısır sinemasının dünyaca ünlü yönetmeni Yusuf Şahin'e ayrılmış. 4 filmi Türkiye'de ilk kez sunulacak olan Şahin'in festivalin konduğu İstanbul'a gelmesi de bekleniyor. Türk filmleri bölümünce, sinema yazarlarının seçtiği kapanan mevsimin en iyi 5 yapıtından oluşuyor.

SİNEMALAR VE SEANSLAR

İstanbul Festivali'nin "Sinema Günleri 83" programı Beyoğlu Emek, Şişli Kent ve Atatürk Kültür Merkezi (AKM) Sinema Salonu'nda gerçekleştirilecek. Biletler 150 lira. Tek fiyat esası benimsenmiş ve öğrenci, vb. indirimlerine yer ağızlı nedeniyle gidilmemiş. Seanslar da 15.00-18.00-21.00 biçiminde. İlk iki seansta yabancı filmler arasında Türkçeye çevrilerek sunulacak. Suaredeyse çeviri yapılmayacak. Filmlerin çoğunun İngilizce altyazılı olduğu belirtiliyor.

Fellini sinemasının tipik öğelerini bir araya getiren neredeyse antolojik bir yapıt. Ama onları aşmış, çağdaş toplumda kadın-erkek ilişkilerindeki güçlüğü fantastik öğelere dayalı barok anlatımı içinde ustalıklı bir alaycılıkla yansıtıyor. Düşlerinde bile kimselerle yatmayı başaramayan çapkın bir erkeğin (!) öyküsünü anlatarak. Usta sinemacı, feminist harekete sinen "erkek düşmanlığı"ni olağanüstü bir kongre bölümüyle taşıyor, iletişimsizliğin kökenini erkekte de, kadında da ortaya çıkabilen cinsel beçillik olduğunu düşündürüyor. Başrolünde Marcello Mastroianni'nin oynadığı bu başyapıt, "ustaların filmleri" bölümünde (ve umalım ki kesintisiz olarak) sunulacak.

Ülkemizde **Gece Bekçisi** (1973) ile tanınan kadın yönetmen Liliana Cavani, bu mevsim İtalyan Kültür Merkezi'nde de gösterilmiş olan **Deri** (La Pelle, 1981) adlı Curzio Malaparte uyarlamasında (dilemize "Can Pazarı" adıyla çevrilen roman), 1943'te Amerikan askerlerince kurtarılmış Napoli'deki toplumsal yozlaşmayı ve yoksulluğu gerçekçi bir dille ortaya koyuyor. Baş kişiliklerin (biri de subay-yazar Malaparte) derinliğine işlenmesinden çok olguların ön planda bulunması, filmi biraz kurulaştırıyor. M. Mastroianni, B. Lancaster, C. Cardinale gibi büyük oyuncular filmde gölge gibi doluyorlar. Cavani bu açığı seyirciyi oldukça çarpıcı ve kanlı sahnelerle etkileyerek kapatmaya çalışıyor. Film, özellikle o yılların Napoli'indeki toplumsal kaosu ustalıklı yansıtan görüntüleriyle ilgi çekiyor... Yine izleme olanağı bulabileceğimiz Mauro Bolognini'nin **Kamelyalı Kadın'ın Gerçek Öyküsü** (La Storia Vera della Signora dello Camellie, 1980) adlı yapıtıysa kanımca, 22. kez sinemaya aktarılan A. Dumas Fils'in ünlü yapıtına yeni bir bakış açısı getiremiyor. XIX. yüzyıl Fransa taşrasında Alphonsine'in babası tarafından ona buna peşkeş çekilip kullanılması (bunun üzerine özellikle basılıyor) belki ilginç bir öğe. Ama Paris'teki kibar fahişe yaşamının çok yeni bir yanı yok. Bolognini, Verdi müziğine, titiz görüntülerine ve yoz bir toplum kesitinin panoramasını çizme çabasına karşın bu kez doyuruyor; hele Alphonsine'in son 10-15 dakikada verem olup sürekli kan tükürmesi öyküyü iyice çekilmez duruma getiriyor. Isabelle Huppert ve Gian Maria Volontè de rollerinde (baba-kız) oldukça etkisiz kalıyorlar.

"Uyarlamalar" bölümünde izleyeceğimiz **Lozey** in 3 saatlik **Don Juan**'ı (Don Giovanni, 1979) Mozart'ın ünlü operasını sinema diliyle yeniden işleme gibi güç bir işe girişmiş Eleştiricilerden anlaşılacağına göre de belli bir düzeyi tutturmayı başarmış usta sinemacı... Senaryolarıyla tanınan Fabio Carpi'nin yazıp, görüntüleyip, yönettiği **Basileus Dörtlüsü** (Quarteto Basileus, 1982), otuz yıl birlikte çalışmış olan bir oda müziği dörtlüsünün içerlerinden birinin ölümüyle nasıl çözülüp dağıldığını öykülüyor. Filmin Nice'deki bir İtalyan Sinema Salonu'nda çekildiği söyleniyor. "Her iki yanın"

"Orkestra Sefi" / A. Wajda (Polonya)

film, 40'lı yılların ünlü Alman sinema yıldızlarından V. Voss'un kendini içkiye ve uyuturuculara verdiği 1955'lerdeki gerçek durumunu konu ediniyor. Özel psikiyatri klinikleriyle hastaları arasındaki maddi-manevi sömürü ilişkisini, bu insanlık dışı çarkı, kendine özgü, yalın, çarpıcı ve insancıl sinemasiyle yansıtıyor Fassbinder. Başrolde ünlü bir tiyatro oyuncusu Rosel Zech var.

Sinemaseverlerin özel gösterilerden **Kalecinin Penaltı Korkusu** (1972), **Alis Kentleri Dolayış** (1974) gibi filmleriyle anılsayacakları özgün sinemacı Wim Wenders de **Olayların Gidişi** (Der Stand der Dinge) adlı 1982 Venedik Şenliği birincisi, yepyeni yapıtıyla karşımıza çıkacak. Wenders'in filmi de İtalyan Moretti'nin yapıtı gibi bir film yönetmeninin (ve giderek ekibinin) dünyası üzerine. Portekiz'de küçük bütçeli bir bilim-kurgu filmin çekimini sürdüren kibin tüm kişileri özel sorunları, tutkuları ve ilgi alanlarıyla anlatıyor. Wenders sinema dünyasının koşullarını ve kısıtlanmış insanlarına belli bir eleştiri ve acıma içinde bakmakta. Bu değişik filmin oyuncularları arasında Amerikalı yönetmen Samuel Fuller da var.

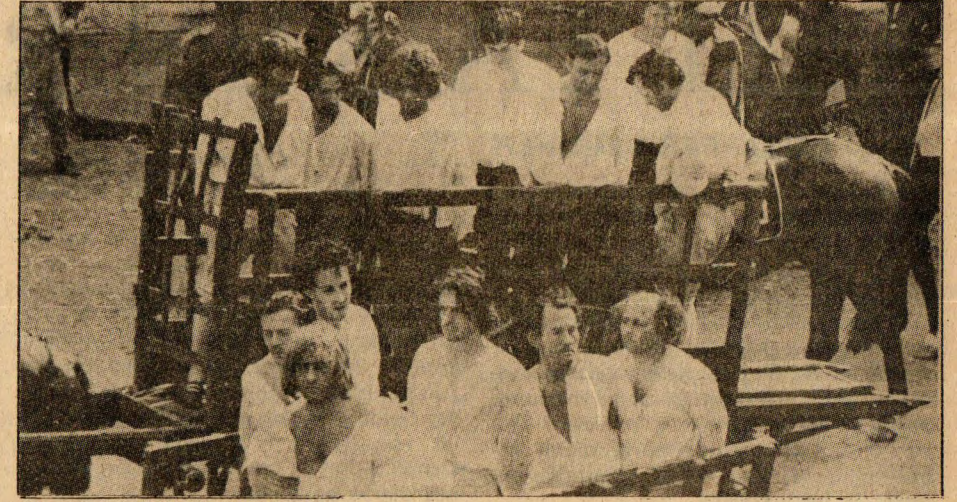
Üçüncü B. Alman filmi 1975 yapımı **Winifred Wagner ve Wahnfried'lerin Evinin Öyküsü, 1914-1975** (W. W. und die Geschichte des Hauses W., 1914-1975) ise ünlü XIX. yüzyıl bestecisi Wagner'in dul gelini, Hitler'in yakın dostu Winifred'in öyküsünü işliyor; özellikle de Nazi egemenliğindeki 1930-45 yılları Alman toplumundaki siyaset-sanat ilişkilerini ve Wagner'in yüceltilmesi olayını ele alıyor. Filmin yönetmeni, **Ludwig II** (1972), **Karl May** (1974), **Almanya Üstüne Bir Film, Hitler** (1977) filmlerinden oluşan toplumsal içerikli ilginç üçlemesiyle ünlü Brecht'i sinemacı Hans-Jürgen Syberberg. **Winifred Wagner**, 5 saatlik özgün uzunluğundan tecimisel sinemalar için hazırlanmış 110 dakikalık kısa kopyasıyla sunulacak. Şenliğin yoğun ilgi bekleyen önemli filmlerinden biri bu. Siyah-beyaz olarak çekilmiş.

Şenliğin resim sanatına ilişkin tek filmi Demokratik Almanya'dan geliyor. Bu ülkenin en tanınmış yönetmeni olan 1925 doğumlu Konrad Wolf, **Goya**'sıyla XVIII. ve XIX. yüzyılların bu ünlü İspanyol ressamının dünyasına eğiliyor; Frances-

şef rolünde de ünlü İngiliz sanatçı John Gielgud'ı izleyeceğiz. Wajda, benzer bir temayı, Fransız ihtilalinin iki ünlü önderi Danton ve Robespierre'i karşılaştırdığı yeni yapıtı **Danton**'da (1982)de karşımıza çıkaracak. Devrimin kazanımlarını korumak adına sertlik yanlısı Robespierre'le daha demokrat, daha insancıl Danton'un çatışmaları ve aynı sönümlere uğramaktan kurtulamamaları ilginç değil mi? Bu Fransa-Polonya ortak yapıtıyla Wajda, bu yıl "en iyi yönetmen" César'ını almıştı. Genellikle bir başyapıt olarak nitelenen kurdela, şenlikte "ustaların filmleri" bölümünde sunulacak.

Üçüncü Polonya filmi **Amatör** (Camera Buff, 1979) Krzysztof Kieslowski adlı genç yönetmenin bir çalışması. Festival nedeniyle İstanbul'a geleceği bildirilen Kieslowski, 8 mm'lik bir kamera ednip film çekmeye başlayan bir sinema amatörünün yaşamın çeşitli sorunlarına yanıt bulma çabalarını bir güldürü havasında işliyor. Kieslowski, Avrupalı eleştirmenlerin övgüsünü toplamış, **Personel** adlı filmiyle 1975 Mannheim Şenliği "büyük ödül"ünü almış bir sinemacı.

"YAPIMCILAR" DAN "OBLMOV..." A... Amerikan sineması tam bir sürpriz yapıtıla, **Deji Dolu ve Yükseklik Korkusu**'ndan tanıdığımız güldürü ustası Mel Brooks'un oynamadan yönettiği ilk uzun filmi **Yapımcılar** (The Producers, 1967) ile şenlikte kendinden oldukça söz ettireceği benziyor. Brooks, Zero Mostel, Gene Wilder, Dick Shawn gibi oyuncularla çalıştığı filmde Broadway'li bir yapımcının "Hitler'in İlk yazı" oyununu sahneleyecek parayı bulmak için sanatsever duların peşinden koşuşunu, vb. entrikaları görüntülüyor, tiyatro-sinema çevrelerine alaycı bir eleştiri getiriyor. Brooks'un filmi yine sahnelerin altını çizme güldürüyor, yine küçük bölümlerin bir toplama olarak beliriyor... ABD sineması, Orson Welles'in 1952'de **Othello** adlı başarılı Shakespeare uyarlamasını nasıl çektiğini anlatan bir belgesel ve ünlü müzikallerden bölümleri bir araya getiren bir derleme-film'le de temsil edilecek. Jack Haley Jr.'un hazırladığı **İşte Eğlence** (The's Entertainment, 1974) adlı ikinci yapıt. F. Astaire, G. Kelly, J. Garland, F. Sinatra gibi eski ünlü oyuncuların müzikal filmlerinden anılarımızı tazele-

"Danton" / A. Wajda (Polonya-Fransa)

Festivalin "Sinema Günleri 83" adlı bölümünde Fellini, Wajda, Fassbinder, Losey, Truffaut, M. Brooks, Yusuf Şahin ve De Oliveira gibi önemli yönetmenlerin yapıtları yer alıyor.

Programda, sinema yazarlarının seçtiği mevsimin en iyi 5 Türk filmi de var.

yaşadığı gerçek bir aşkla iç içe anlatılıyor. 1964 yapımı **Anna Karanina** adlı filmiyle anımsadığımız Zarkı, umalım ki aynı düz, duyarlıksız sinema anlatımıyla çıkmaz karşımıza.

PORTEKİZLİ DE OLIVEIRA'YA DİKKAT! Şenliğin "uyarlamalar" bölümüne bir örnek de Portekiz sinemasından geliyor. Ama nitelikli bir örnek bu. Portekiz'in en önemli yönetmeni Manuel De Oliveira'nın (doğ. 1908) **Benilde ya da Bakire Ana** (Benilde ou a Virgim Mae) adlı 1975 yapımı bir oyun uyarlaması. José Régio'nun yapıtı filmleştiren De Oliveira, bağnaz bir aile çevresinde geçen ahlaksal bir dramdan yola çıkarak Salazar dönemi Portekiz toplumunun yolsuzluklarına, iki yüzlülüklerine, çirkinliklerine ışık tutmayı amaçlıyor. **Benilde**'den geçecek bir anlatım, iyi bir oyunculuk beklemeğe büyük iyimserlik sayılmamalı.

JAPON, YUNAN, ÇEK VE AVUSTURYA FİLMERİ

Şenliğin geriye kalan tek filmleri yine az tanıdığımız ülke sinemalarına ait. Japonya'dan izleyeceğimiz **Sonezaki'de Aşk İhtiharları**, "uyarlamalar" bölümünün yapıtlarından. Japonya'nın en önemli yazarlarından M. Çikamatsu'nun bir kukla oyunundan aktarılmış. Kuklaların rol aldığı film, Midori Kurisaki adlı tanınmadığımız bir yönetmenin imzasını taşıyor. Ama ilgiyle beklemeğe değer görünüyor... Yunan filmi **Altın Saçlı Kız** (Chryssomaloussa, 1979) da 1945 doğumlu yeni bir yönetmenin, Tony Lycouressis'in Ulusal Selanik Şenliği ve Yunan Film Eleştirmenleri Birliği'nin ödülleri almış bir yapıtı. Bir yandan bir Yunan köyündeki yaşam sergilenirken, öbür yandan Almanya'ya çalışmaya giden bir kızın oradaki sorunları yansıtıyor. Yönetmen, 1978'lerin Yunanistan'ından bir kesit vermek istediğini belirtiyor. Kuşkusuz görülmesi gerekli bir "komşu sineması" örneği.

Çek filmi **Tanrısal Ema**, tanınmış opera sanatçısı Ema Destimova üzerine yapılmış bir belgesel bir çalışma. 1918 doğumlu yönetmen Jiri Krejčík yüz-yıl başarılarında ABD turnesinden döndüğünde casuslukla suçlanan Destimova'nın gözetim altındaki dramatik yaşantısını anlatırken günümüz Çekoslavak toplumunda sanatçılar üzerindeki baskıla-

leniyor. Şahin'in usta anlatımı ve ruhbilimsel inceliklere inişteki başarısını gösterecek bu eskice yapıtı (Yarı ilginç topal gazete satıcısı rolünde Şahin'in kendisi çok başarılı bir oyun veriyor. Öbür erkeği de ünlü Ferit Şevki oynuyor.) Film, 1958 Berlin Şenliğinde "Büyük Ödül"ü kıl payı kaçırmış. **Toprak**, İngiliz etkisi altındaki 1930'ların Mısır'ını anlatıyor. Abdurrahman El Şerkavi'nin tanınmış romanını perdeye uyarlayan Şahin, küçük toprak sahiplerinin (fellahların) yöredeki sulara sahiplenilen İngiliz işbirlikçisi büyük toprak sahiplerine (feodallere) karşı savaşımını dile getiriyor. Yine izleyebildiğim **Toprak**, gerçekçi sinema içinde onurlu bir yeri olan, kişileri, sınıfsal tiplerini canlı, anlatımı akıcı, görülmesi gerekli bir toplumsal-siyasal sinema örneği. (Umarız sansür kurulunun bir azizliğine uğramaz). 1970 Cannes Şenliğinde ilgi görmüş ve Şahin'in iyice önemsenmesine yol açmış bir yapıtı. ("Seçme" ve "Serçe" ile süren bir üçlemesinin de ilk filmi).

Şahin, **Niçin İskenderiye?** adlı önemli yapıtıyla 1942 İskenderiye'sini ele alıyor, biraz da kendi gençliğinin öyküsünü anlatıyor 133 dakika boyunca. Alman saldırısı öncesinde İslahi bir gencin okulda tiyatro yapıtları sahnelenmesini (filmdeki adı Şahin) savaşın acılarını yaşamasını, sonunda da burs kazanıp tiyatroya okumak için ABD'ye gidişini yansıtıyor. Kişisel bir öykü çerçevesinde bir toplumun, bir kentin yoksul, sıkıntılı döneminden ilginç bir kesit. Şahin, bu yapıtıyla 1979 Berlin Şenliği jüri özel ödülünü "gümüş ayı" aldı... Son olarak **Bellek** de Şahin'in kişiselden yola çıkıp tarihsel-toplumsal bir yorumla gittiği vurgulanmış yepyeni bir filmi. Henüz birçok ülkede gösterilmemiş. Şahin'in bu toplu gösteri nedeniyle İstanbul'a gelmesi de (başarılılarsa) kuşkusuz kutlanması gereken bir organizasyon olacak.

VE TÜRKİYE'DEN 5 YAPIT...

At (A. Özgentürk), **Mine** (A. Yılmaz), **Kırk Bir Aşk Hikayesi** (Ö. Kavur), **Dolap Beygiri** (A. Yılmaz), **Göl** (Ö. Kavur) Türk sinemasının şenlikte sunulacak yapıtları. Daha önce çeşitli yayın organlarında eleştirdiğim bu yapıtlara çok kısaca değinmem gerekirse, kişisel olarak **At**, beğendiğim bir film değil. Kanımca son yıllardaki ilerici filmlerimiz arasında yapay bir gerçekçilik anlayışıyla

VE ÜLKELER, FİLMLER...

"Sinema Günleri 83" şenliğinde Türkiye dahil 14 ülkeden örnekler yer alıyor. Bu ülkeler aşağıda inceleyeceğim sıraya göre İtalya (7 film), Fransa (3), Federal Almanya (3), Demokratik Almanya (1), Polonya (3), ABD (3), SSCB (2), Portekiz (1), Japonya (1), Yunanistan (1), Çekoslovakya (1), Avusturya (1), Mısır (4) ve Türkiye (5). ABD yapımı olan üç yapıt arasında bir belgesel, bir de derleme-film yer alıyor. Öbür filmlerin tümü öykülü çalışmalar.

AGIRLIK İTALYAN SINEMASINDA

Şenlikte İtalyan sineması (Losey'in İtalyan-Fransız ortak yapımı "Don Giovanni"si de sayılırsa) 7 filmle başı çekiyor. Federico Fellini'nin iki yapıtı **Orkestra Provası** (Prova d'Orchestra, 1978) ve **Kadınlar Kenti** (La Citta delle Donne, 1980) bu ülke sinemasının da, tüm şenliğin de ağır topları. Fellini, yalnızca 70 dakika süren ilk yapıtında, eski mimariye sahip bir salonda bir orkestranın prova çalışmasını anlatırken tümüyle simgesel bir yoruma gidiyor. Orkestra üyeleri şeflerinin otoritesine başkaldırıyor, bildiklerini okumaya başlıyorlar. Ama sonunda Fellini'nin Hitler çağrışımını taşıyan şefi, gücünü ortaya koyup müzisyenleri sindirmeyi beceriyor. Fellini'nin her yerde büyük ilgi uyandıran tartışılan bu değişik filmi merakla beklemeye değer nitelikte. Daha önce izleme olanığı bulduğum 140 dakikalık **Kadınlar Kenti** ise

"Brel" / F. Rossif (Fransa)

ne kadar güçlü bir kadın oluyorsa, erkeklerin seçildiği biliniyor. Festivaldeki son İtalyan filmi **Altın Düşler** (Sogni d'Oro, 1979) Nanni Moretti'yi yönetmen, senaryocu ve baş oyuncu olarak karşımıza getirecek. Moretti, bu üçüncü uzun filmde, sinema yapmak isteyen bir genç adamın karşılaştığı güçlükleri konu edinmiş. Filmin yapımlında İtalyan TV'si RAI'nin de maddi katkısı var.

FRANSA'DAN DÜZEYLİ ÖRNEKLER

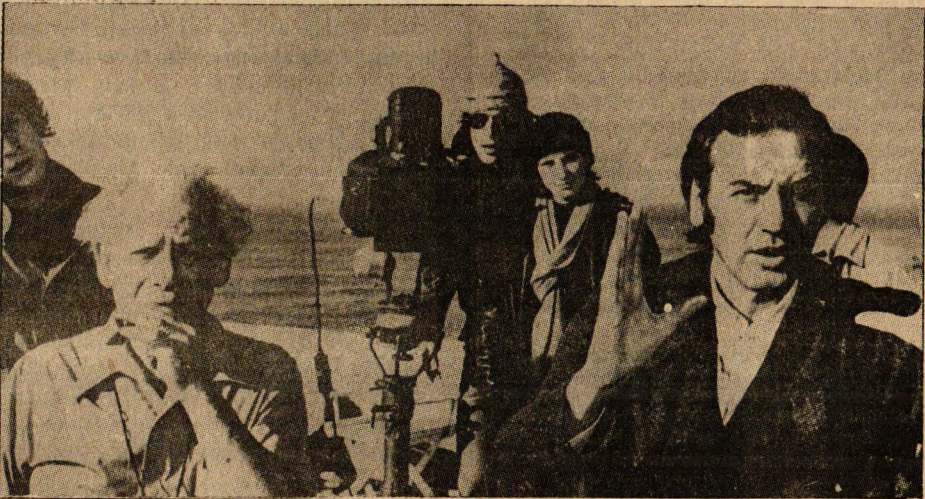
Fransa'dan izleyeceğimiz filmlerden ikisi tiyatrocular üzerine. François Truffaut'nun 1981'de film, yönetmen, erkek oyuncu (G. Depardieu), kadın oyuncu (C. Deneuve), senaryo, görüntü, müzik, kurgu, ses ve dekor César'larını alarak bir rekor kıran filmi **Son Metro** (Le Dernier Métro, 1980) Türkçe altyazılı kopyasıyla sunulacak. Fono Film tarafından satın alındığı halde, iyi bir sinema salonu ve hafta bulamadığı için 1,5 yıldır depoda bekleyen film, böylece İstanbul'da ilk kez festivalde izlenebilecek (Umalım ki 140 dakikalık film kesilmiş olmasın). Truffaut, kendine özgü yumuşak ve akıcı anlatımıyla Alman işgali altındaki Paris'i ve bir tiyatro topluluğunun çalışmalarını görüntülüyor. Anti-faşist bir bakışı koruyarak, sanatçıların, yaratıcıların dünyasında dolaşarak, sanatçıların, yaratıcıların dünyasında dolaşarak, TV'de izlediğimiz **Amerikan Gecesi** (1973) adlı filmde sinemacıları anlatırken yaptığı gibi.

Tiyatrocuları ele alan öbür Fransız filmi, uzun yıllar senaryolarıyla dikkati çeken (bu mevsim izlenen: "**Dönüş-La Dérobade**" filminin senaryocusu) Christopher Frank'ın kendi romanından uyarladığı ilk uzun filmi **Josepha** (1981). Üne kavuşacakları günü bekleyen küçük, yoksul bir tiyatro oyuncusu çiftin aşklarındaki çözülme, ayrılıkları, başka insanlarla birlikte oluşları... **Josepha** anlatımıyla ilgi çekmesi beklenen bir ilk deneme. Baş oyuncularını Miou-Miou ve Claude Brasseur.

Son Fransız filmi **Brel** (1982), ünlü Fransız şarkıcısı Brel üzerine yapılmış değişik bir belgesel. Filmin kurgusu, Brel'i konser ve provalarında şarkı söylerken gösteren bölümlerle şarkılarının içeriğini yorumlayan aktüalite filmlerinden ve az tanınan Belçikalı usta belge filmcisi Henri Storck'un **Köylü Senfonisi** adlı yapıtıdan parçaların karışık biçimde kullanımından oluşuyor. Toplum-sal belgeselleriyle tanınan yönetmen Frédéric Rossif, bu kez de Brel'in şarkılarından yola çıkarak Fransız-Flaman dünyasının canlı bir betimlemesine, Nazi işgali, Cezayir Savaşı gibi tarihsel-siyasal olayların yorumuna yönelmiş. İnsanlık onurunu, halka güveni dürüstlüğü, aşkı savunan bir film olmuş **Brel**. Kuşkusuz şenliğin en güzel sürprizlerinden biri.

İLGİ BEKLEYEN ALMAN FİMLERİ

Şenliğin en ilginç ülke sinemalarından biri de üç önemli filmle B.Alman sineması olacak. Başta artık yaşamayan Rainer Werner Fassbinder'in 1982 Berlin Şenliği birincisi filmi **Veronika Voss'un Gizi** (Die Schnsucht der Veronika Voss, 1981-82) geliyor. Siyah-beyaz olarak çekilmiş olan

"Olayların Gidişi" / W. Wenders (B.Almanya)

bu olayları gerçek yaşamı andırarak, gerçek yaşam- larında varolan halktan yana-halka karşı olma çelişkinin ilkinin seçerek çözümünü ve bu nedenle sür-günlere gönderilişini öykülüyor. Alba Düşesi'ne olan aşkını da yorumlayarak. İlgî çekmesi gereken bir çalışma.

WAJDA'NIN ÖZGÜN DÜNYASI

Polonya sinemasından izleyeceğimiz üç örnekten ikisi ünlü yönetmen Andrzej Wajda'nın imzasını taşıyor. Sanatçının **Mermer Adam** ile 1982 Cannes birincisi **Demir Adam** arasında yaptığı **Orkestra Şefi** (Dyrygent, 1979), 1980 San Sebastian Şenliği'nde Uluslararası Eleştirmenler Birliği (FIP-RESCI) ödülünü almış, aynı yıl iki baş erkek oyuncusundan Andrzej Seweryn'e Berlin Şenliğinde ödül kazandırmış bir yapıt. Wajda biri yaşlı, öbürü genç iki orkestra şefinin kişiliklerini karşılaştırarak simgesel düzeyde sert ve baskıcı yönetmenlerin bir eleştirisine girişiyor bu kez de. Yaşlı

mize olanak verecek. Sovyet sineması da biri yeni, biri eski kuşaktan iki yönetmenin edebiyata değgin yapıtlarıyla şenlikte yer alıyor. Yeni ama çok sözü edilen bir sinemacı olan Nikita Mihalkov, **Oblomov'un Yaşamından Birkaç Gün** (1979) adlı 160 dakikalık filmiyle Ivan Gonçarov'un bizde de tanınan ünlü romanı **Oblomov'u** perdeye uyarlıyor. Öbür insanlara benzemeyi reddeden Oblomov'un rahatlık içindeki tembel ve amaçsız yaşamını ve umarsız aşkını anlatan Mihalkov, kimi eleştirmenlerce vurgulandığı gibi tembelliğin övgüsünü mü yapıyor? Birlikte göreceğiz bunu. Film şenliğin "uyarlama" bölümünde yer alıyor.

Öbür Sovyet filmi, 1908 doğumlu Aleksandr Zarkî'nin **Dostoyevski'nin Yaşamında 26 Gün** adlı yapıtı. Adından da anlaşılacağı gibi ünlü yazar Dostoyevski üzerine bir film. Yazarın "Kumarbaz" romanını yazıp bitirdiği 26 günün öyküsü,

"Tek Başına Dans Ediyor" / R. Dornheim (Avusturya)

ÇÖZÜMLER

ÇETREFİLLİ BULMACA

- A) SUZAN
B) ANANAS
C) LAFÇI
D) ADNAN
E) HAZAN
F) BUZDAĞI
G) İL
H) RA
I) SANI
J) EZ
K) LK
L) AYDINLIK
M) SIZMA
N) EL
O) SON YILDIZ

Y	A	L	N	I	Z	S	A	N	I	Z	Y	A	L	N	I	Z
L	I	G	I	N	I	Z	D	A	K	A	L	I	N	A	M	A
N	I	N	K	A	Ç	D	E	F	A	A	S	E	S	O	L	
D	U	N	U	Z	S	I	Z	S	A	B	A	H	L	L	A	R
A	N															

Yalnızca yazı yazılmadık yerde kalın amanın Kaç defa Ases öldürür siz sabahlardan

ÇAPRAZ BULMACA

1	E	N	V	E	R	G	Ö	K	Ç	E
2	G	A	I	L	E		Ö	R	S	
3	E	Z	G	I	N	L	I	K		P
4	N	I	L	F	A	M		T	E	R
5	I	R	A		N		C	E	B	E
6	N	E		A		T	E	N	I	S
7	D			L	I	A	N		H	S
8	I	B	R	I	K	T	A	R		I
9	B		E	Z	A		Z	A	A	V
10	I	N	T	E	R	M	E	Z	Z	O

SATRANÇ

- 1-Kb5
1.....f6 2-K(c)c5 ve 3-K-f5 ++
1.....f:g6 2-F-c5 ve 3-F-d6 ++
1.....f5 2-F-a5 ve 3-F-c7 ++
1.....f:e6 2-K-c8 ve 3-K:f8 ++

ri da düşündürmek istememiz? Biz geçelim Avusturya filmi **Tek Başına Dans Ediyor**'a (She Dances Alone). Yönetmen Robert Dornhelm, 1920'lerde modern dansın ustalarından olan Rus sanatçısı Vaslav Nijinsky üstüne bir anma filmi yapmış gibi. Dornhelm, şofreni teşhisi konmasından sonra 30 yıl yalnız yaşayan ve 1950'de ölen Nijinsky'yi 60 yaşına gelmiş olan dans öğretmeni kızı aracılığıyla tanıtmaya, yansıtmaya çalışıyor. Film, özellikle baleseverler için bulunmaz bir belge niteliğinde.

ÜÇÜNCÜ DÜNYA'DAN BİR KEŞİF: YUSUF ŞAHİN

"Sinema Günleri 83"ün bu yılki özel "toplulu gösterisi" Mısırlı Yusuf Şahin'in 4 filminden oluşuyor. 1926 doğumlu Şahin, Mısır'ın yetiştirdiği en güçlü sinema adamı. Şenlikteki filmleri **Merkez Garı** (1958), **Toprak** (1968), **Niçin İskenderiye?** (1977) ve **Bellek** (1981). Yurt dışında izleme olanığı bulabildiğim ilk yapıt, büyük bir garda küçük insanlar arasında geçen duygulu bir öykü. Arka planda da gardaki sendikalaşma sorunları iş-

doyutucu olmuyor (BK: Somut, 3 Haziran).... ne abartılı bir kasaba tablosu içinde biraz beylik bir "kadın" dramı'yla çıkıyor ortaya ama usta işi anlatımı ve iyi oyunculuğuyla göz dolduruyor. **Kırık Bir Aşk Hikayesi** bence **Mine**'den daha tutarlıca, ama öyküsü tam oturmamış, boşluklar taşıyan bir kasaba dramı. **Dolap Beygiri** bence mevsimin en eli-yüzü düzgün filmi. Tiplemesi iyi, espri-leri ölçülü bir toplumsal güldürü (I. Salman-Ş.Şen oynuyorlar). Türedi bankerlik olayından başka güncel sorunlara (rüşvet, vb.) dek birçok konuya ustaca dokunduruyor, güldürüyor ve düşündürüyor. **Göl** ise ayakları yere basan güzel bir aşk ilişkisiyle yapay, itici, simgesel olarak da yeterince anlamlı olmayan bir tutku ögesinin iç içe geçtiği, iyi anlatılmış, sürükleyici, alışılmışın dışında ama yine de doyurmayan bir deneme.

İşte size küçük değinmelerle "Sinema Günleri 83"ün bir ön tablosu. Gerçekten bir sinema şöleni, iyi-kötü yapıtlarıyla gerçek bir film şenliği yaşanacak 20 Haziran- 15 Temmuz arasında. Daha sonrası için tüm sinemaseverlere nice "Sinema Günleri"...

SANAT ÇİZELGESİ

İlkokulu, resim (13-30 Haziran)
Zahide Özer Sanat Vakfı: **Karma Sergi** (15 Haziran'a kadar)

ANKARA

Dost Sanat Ortamı: "**Bugünün Avrupa Fotoğrafı**" konulu sergi/ Katılan Ülkeler: **Yunanistan-Doğu Almanya- Fransa- Almanya- Yugoslavya-İsviçre- Avusturya- Belçika- Litvanya SSCB, İsveç** (25 Haziran'a kadar)

Evrensel Sanat Galerisi: **Hugo Urtubey**, resim (20 Haziran'a kadar)

Kibele Sanat Galerisi: **Zafer Gençaydın**, resim (20 Haziran'a kadar)

Mi-Ge Sanat Galerisi: **Karma Resim Sergisi** (25 Haziran'a kadar)

Sanat Kurumu: **Kitap Sergisi (Yazko- Ayko- Ayça- Dayanışma, yayın kooperatifleri)** (12 Haziran'a kadar)

İ Türk-Amerikan Der.: **Resim Sergisi** (17 Haziran'a kadar)

Vakko Sanat Galerisi: **Grafikerler Meslek Kuruluşu, Kitap Kapakları Sergisi** (7-30 Haziran)

İZMİR

Füzen Sanat Galerisi: **Oktay Anılanmert**, resim (25 Haziran'a kadar)

İş-Sanat Galerisi: **İlkokul Öğrencileri Resim Yarışması**, sergisi (17 Haziran'a kadar)

Leonardo Sanat Galerisi: **Necdet Kalay, Işıl Özışık, Reha Yazmızık, Nuri Abaş, T Betül- Karma Sergi**

Vakko Sanat Galerisi: **Ali Galip Onat**, resim (7-30 Haziran)

KONSERLER RESİTALLER

ANKARA

"**Rahmi Saltuk**" / Konser / Ses Sineması / 10-11 Haziran.

"**Kanuni Resitali**" / Sanatçı: **Dr. Erdoğan Sürat** / Sanat Kurumu / 14 Haziran Sl.: 20.30

İSTANBUL

"**Gary Burton Dörtlüsü**" / Şan Tiyatrosu / 11-13 Haziran günleri: 21.15

TEKİRDAĞ

"**3 Bale**" / İst. Dev. Opera ve Balesi Turnesi / 11 Haziran Ctesi.

Hazırlayan: **CEMİLE ÖZDEMİR**

TIYATROLAR

ANKARA

"**TURİZM PATLAMASI**" / (E. Fosforoğlu Tiy.) / AST / 19 Haziran'a kadar

SERGİLER

İSTANBUL

"**Anadolu Medeniyetleri**" / Avrupa Konseyi 18. Sanat Sergisi / Gösterildiği yerler: **Urart, Frig, Yunan, Roma ve Bizans Sanatı.**

Ayasofya'nın Avlusu: **Çağlar boyu mezar taşları. Arkeoloji Müzesi: Çağdaş Türk Sanatı, Fotoğraflarla Türk Mimarisi** (Ayrıca yan sergiler)

Galata Mevlevihanesi: **Müzik Aletleri Sergisi. Harbiye Askeri Müzesi: Osmanlı Çadırları. İbrahim Paşa Sarayı: Türk ve İslam Eserlerinden Seçmeler ve Türk Yaşamı**, konulu sergiler.

Topkapı Müzesi: **Selçuklu ve Osmanlı Sanatı. Topkapı Sarayı: Çağlar Boyu Para, Çağlar Boyu Takılar, Çağlar Boyu Yazı**, sergileri.

Dev. Güzel Sanatlar Galerisi: **Emel Erkmencil, resim** (15 Haziran'a kadar)

Dev. Güzel Sanatlar Galerisi: **Yılmaz Kâini'nin Akademi Öğrencileri tarafından, Karma Fotoğraf Sergisi** (15 Haziran'a kadar)

Erenköy İş-Sanat Galerisi: **Selma Arel**, resim (17 Haziran'a kadar)

Eller Sanat Galerisi: **Atilla Tos**, resim (17 Haziran'a kadar)

Galatasaray Kâzım Taşkent Sanat Galerisi: **Makreme Kursu'nun ürünleri** (18 Haziran'a kadar)

Galatasaray Kâzım Taşkent Sanat Galerisi: **Almanya'da çalışan Türk kadınları arası Dantel Yarışması'na katılan eserler** (13-18 Haziran)

Galatasaray Kâzım Taşkent Sanat Galerisi : **Nevin Doğan Ulutaş**, resim (11-28 Haziran)

Sereman Sanat Galerisi: **Hat Sanatı Sergisi** (12 Haziran'a kadar)

Sergi Bilgi: **Karma Sergi, Adil Doğançay-Şadan Bezeyiş- Nazan Akpınar** (11-25 Haziran)

Tanak Sanat Galerisi: **Karma Resim Sergisi** (16 Haziran-30 Eylül)

Urart Sanat Galerisi: "**Amerika'dan Özgün Bakılar**" konulu sergi (21 Haziran'a kadar)

Yapı Kredi Bebek Sanat Galerisi: **Robert Koleji'nin fotoğraf sergisi** (17 Haziran'a kadar)

Yapı Kredi Osmanbey Sanat Galerisi: **Özel Dost**

Aydınlık bir gerçekçi: ORHAN KEMAL

RIFAT ILGAZ

Orhan Kemal yaşadığı sorunlarını yakından izlediği bir çevrenin yazarıdır. Bu içli dışlılık, ona yazarlığı açısından gerekli olan birikimi sağlamıştır. Toplumsal gerçekleri günü birliğine izlemek zorunda olduğu için yanlışlığı düşmemiş, bu nedenle babasının siyasal serüveni yüzünden okuldan ayrılmış, onunla birlikte sınır dışında Antalya, Hama, Beyrut'ta bir-iki yıl dolaşmak zorunda kalmıştır. Kendisi bu durumu erkekçe sineye çekmektedir. Fikret Otyam'a şöyle anlatır mektubunda:

"Şimdi neye şükrediyorum, biliyor musun? Öğrenimimi üniversite yoluyla tamamlamadığıma ve yolumun Avrupalara uzamaya... O babam ki, nur içinde yatsın, Ahali Fırkası yüzünden işi politikaya vurdu. Fakrî zarurete düştük de, üniversite yoluyla 'Ayi'liğe ulaşmadım. Yelken dergisinde, bizde eleştirmeci yok, demiştim de kızmışlardı. İlk fırsatta gene hem de daha kuvvetle tekrarlayacağım: Bizde sahiden eleştirmeci yok! Eleştirmeci adına birtakım 'sanatta yaya kalmış', bunun hincını taşıyan, bundan dolayı da sanatçıları vurmaktan zevk alan gözleri dönmüş 'sadist'ler var."

Eleştirmenler onun için ne derlerse desinler, Orhan Kemal, sanatı bakımından açık vermemiştir. Toplumdaki değişkenliği, gelişmeleri kendi yaşam koşulları içinde yakından izlediği için yapıtları güncelliğini, tazelikliğini, diriliğini yitirmez. Toplumcu duyarlılığı da bu yakınlıktan kaynaklanmaktadır. Bu yüzden konularını tarihin durağan gerçeklerinden aramak zorunluğunda kalmamış, kişilerini, kimileri gibi cezaevlerinin ranzalarından değil, üretim alanlarından, yaşamın içinden bulup çıkarmıştır. Onun kişileri mi? Anlatın size:

"Hani şu insana kulağı ile falan bakan, İstanbul'un şerefli meydanlarında hergele sürüleri gibi kovalananlar... Ben milletimi, köylümü, bütün fakir fukarayı seven bir yazarım. Belirli şartlar yüzünden geri, cahil, görgüsüz, pis kalmış insanla-

nm, imkana kavuştuğu zaman değişip gelişeceklerine, medenileşeceklerine inanıyorum. Bu sebeten insanları —puşt, pezevenk, deli, frengili, eşkiya, hürsüz, katil, şu, bu— suçlamıyorum."

1958-1959 yıllarında teypler sanatçılar arasında tartışmalar için de kullanılmaya başlanmıştı. Kemal Tahir, onu Pazar Postası'nın yönetici kodrosuyla kıstırılmış, Köy Enstitüsü yazarları da çevresine alarak. O derginin yazarı olarak yakından izlemiş, aksam üzeri de Orhan'ın yakınlı-

"Şimdi neye şükrediyorum, biliyor musun? Öğrenimimi üniversite yoluyla tamamlamadığıma ve yolumun Avrupalara uzanmayışına... O babam ki, nur içinde yatsın, Ahali Fırkası yüzünden işi politikaya vurdu. Fakrî zarurete düştük de, üniversite yoluyla 'Ayi'liğe ulaşmadım..."

re Orhan Kemal, "İnsanların bozduğu dünyayı gene insanların düzene koyacağına" inanır. Bu inanış, onu, kimi romancılarımızda görülen karamsarlıktan kurtarır. Aydınlık bir gerçekçiliği götürür:

"Suçlu'da insanların insanlara yardımı vardır, arkadaşlık vardır. Aydınlık bir gerçekçiliktir o. Basit bir gözlemcilik değil."

Gerçeklerden örülme malzemeyle 'olması gerekeni' vermektir. Toplumcu bir duyarlık içinde...

Orhan Kemal'i yanlış anlayıp yanlış yorumlayan eleştirmenlere edebiyat tarihçilerine de rastlamaktayız. O, 1940 kuşağının yeşerip dal budak saldığı İkinci Dünya Savaşı döneminde önce şiirleri, sonra hikayeleriyle kendini tanıtmış, sevdirmiş, yazın yaşamına en sağlam adımlarla girmeyi başarmıştır. Birçoklarının sandığı gibi düpedüz bir gözlemci değildir. İçli olan, sevmesini bilen, yerine göre bağışlayan bir sanatçıdır:

"Orhan Kemal bir kalemdir. İşinin ve köylünün çıkarını her şeyin önünde gören bir düşüncenin insanıdır. Emekçi olmanın kıvançını duyan, ezilen ve hor görülen insanların bu topluma ve bu toprağın insanları olduğuna inanan bir dünyanın sanatçısıdır. Evrensel açılan bir yüreğin, sınırsız bir sevginin, değer biçilmez cömertliğin ileriye dönük bir yazarıdır."(*)

Değerli romancımız Yaşar Kemal, dostu, hemşehrisi, ustası için şunları söylüyor, bir gazetenin sanat sayfasında:

"Orhan Kemal sevincin, acının, direnmenin yazarıdır. Halkı yaşayan, halkı yazan her kişi bu yazıdan kurtulamaz. Yaşam çok çeşitli, sonsuz çeşitlidir. (...)Orhan Kemal hep olumlunun, aydınlığın edebiyatını yaptı. İçinin aydınlığı yapıtlarına olduğı gibi vurdu. Bir Bereketli Toprakları düşünelim hele. Bu yapıtı, başka herhangi bir yazar yazsaydı yapıtı karanlık, insanı çileden çıkaran dünyadan soğutan bir yapıtı olurdu. Oysa ki Orhan Kemal'de hiç böyle olmadı. Yoksullu-

yanlanmıştı. Sanıyorum ilk öyküsünün adı Baba Evi'ydi, altındaki imza da Orhan Kemal... Daha önceleri bu adı yazılarında kullanmamıştı. Üçü-müzün söz birliğiyle bu ad kullanılmıştı, dergimizde. İkinci öyküsü Telefon'dur, bunda hiç kuşku yok. Hikayeci Orhan Kemal olarak (daha önceleri şairdi) Raşit Kemal'i ve Orhan Raşit'ti. Yazılarını Bursa Cezaevi'nden gönderiyordu.

Sonraları Orhan Kemal'den çok dinledim. Nazım Hikmet şiirlerini eleştirirken başkalarına benzemesi için durmadan uyarıda bulunur, kendisine özgü bir sesi olmasını önermiş... Bir gün defterinde hikaye deneyimlerini görünce çok beğenmiş, ona içtenlikle hikaye yazmasını önermiş. Artık bizim şair Orhan Raşit'imizpek yakında üne kavuşacak bir hikayecidir. Ne var ki şiir sevgisi yüzünden çıkmamıştır 1970'lere kadar...

Ölümünden birkaç ay önceydi. Bizim Yazarlar Derneği son olaylar üzerine, Aksaray'daki öğretmenler lokalinde bir toplantı düzenlemişti. Orhan da çağrılılar arasındaydı kuşkusuz. Hasta olduğu için gelemediğini anlayan arkadaşımız, gençliğe seslenen bir şiir yazıp oğlu Kemal'i ile, okuması koşulu ile, bana göndermişti. Hemen yakınlarımdan birine vererek okunmasını rica etmişim. Böylece yazarlık öyküsüne şiirle başlayıp şiirle bitirmiş oluyordu. Şiir yaşamının hemen her döneminde gizli bir sevda halinde sürüp gitmiştir. Yürüyüş dergisinde şiirlerini öykülerini yakından izlediğim Orhan Kemal'in, şu rastlantıya bakın ki Akbaba Mizah dergisine girmesine de ben neden olmuşum. Daha önceleri 1952'lerde, tüm yazılarımı üzerime aldığım Adembaba mizah dergisinde, genç patronumuz Mahmut Zeki aracılığıyla bana yardımcı olmasını istemişim. Yakın dostluğumuz da böylece başlamış oluyordu Orhan'la.

1962-1963'lerde, Aziz Nesin'in Zübük dergisini çıkarması nedeniyle Akbaba'nın sürekli öykücülüğü bana kalıyordu. Ayrıca Ziya Bey çıkaracağını açıkladığı Şeytan dergisi için hazırlığa geçmişti. İlk iş olarak altıma sandalye verip bir masaya bağlamış beni. Oysa böyle bir niyeti yoktu. Zam isteklerimizi bu dergiye göstererek kendine özgü bir yem borusu çekiyordu bizlere...

Orhan Kemal, "mangır" sıkıntısı çekiyordu o günlerde. Durumunu İkbâl Kahvesi'nde yakından izlediğim için, laf arasında Ziya Bey'e Orhan Kemal'in Akbaba'ya bir uzun hikaye verebileceğini çitlatmışım.

"Hemen getir!" dedi, "Tanışalım!"

Altı dizilik kadar bir yazıyla gelen Orhan Kemal'i hemen patronumuzun odasına soktum. Onları başbaşa bırakıp döndüm masamın başına. Çok geçmeden Ziya Bey'in odasından çıktığını, muhasebecimiz Ahmet Bey'in yanına girdiğini görünce işin sonuçlandığını anlamışım. Çok geçmeden "360" lirayla gelmişti yanıma:

"Al!" dedi, "On lirası senin! Çemberlitaş'ta çekersen, senin Uykusuz'la."

Böylece Akbaba'da hikayeciliği de başlamış oluyordu. Onunla üç yıl önce de böyle komisyonculuk türünden bir işimiz olmuştu. Yönetmenliği üzerimde kalan bir Büyük Gazete hazırlanıyordu, magazin olarak. Fekici ve Özalp'ın o zaman-

on Reşat altını alınırdı. Var mı böyle ödüllerdime bugün?

1950'lerde dergicilikte ün yapan Mahmut Zeki'nin çıkardığı magazinlerde imzalı, imzasız türlü yazılar yazdırdı Orhan Kemal'e Adembaba da M. Zeki'nin ürünlerinden biriydi. Daha sonraları onun hazırladığı birçok magazinlerde birlikte çalışmışım Orhan'la.

Birgün ikimizi yanına alarak Karaköy'deki Hanlardan birine götürdü.

"Arkadaşlar!" dedi, "Ali Kava ile bir magazin çıkarıyoruz. Siz işi bana bırakın!"

"Tamam, arkadaş!" dedik.

Maroken koltuklara kurulduk. Çaylar kahvelerden sonra konuya geçildi.

"Orhan'cığım!" dedi, Zeki, "Sen her sayı için bir hikaye yazacaksın... Gerekirse bir de röportaj... Al sana şu kadar!..."

Paralar peşinde demek...

"Rifat'cığım, sen de bir magazin makalesi... Bir de mizah hikayesi... Sana da şu kadar avans! Buyur!"

Şimdi nerede böyle patronlar? Siz hemen soracaksınız, neydi bu magazin adı, diye... Adı mı?

Çıkmadı ki, adını söyleyim!

Hep böyle kolay mı gidiyordu işler, sanıyorsunuz? Orhan Kemal'in mektuplarından birkaç satır daha okuyalım, Fikret'in izniyle:

"Sinema ve roman işleri stop etti. Kendi memleketimde sanatımla geçinemem hale geldim. Aklima delilikler geliyor. Hatta hatta vatan değiştirmek gibi. Şu sıra 'müshahhlik' yapıyorum!"

Mektubun tarihi: 31 Ocak 1956 ... Yılbaşı akşamı yani... "Dolmuş" dergisiyle, aynı kurulda çıkan bir spor gazetesinin tashih işlerini yönetiyorum, o sıralarda.

Yılbaşı akşamı Orhan Kemal'e rastladım İkbâl Kahvesi'nde. Gülerek:

"Merhaba!" dedi, "Yılbaşımı nerde geçireceksin bu akşam?"

Benimki belliydi:

"Tan'da! Ya sen?" dedim.

"Mangır yok!" dedi.

Üzüntüyle ekledi:

"Eve bile gidemem! Sen bana bu gece senin ekipte iş verir misin?"

Benim iki ekibim vardı, Tan'da ve Spor gazetesinde. İki kişi çalışır, onar lira alırlardı, gece kim

çalışırsa... Gündüzden takımlar hazırlanır, onar lira avans da verilir, gerekirse...

"Yani!" dedim, "On lira mı lazım sana? Ödünç verebilirim!"

"Bir yere gidemeyeceğime göre! Çaresiz, çalışacağım!"

Avansını verdim, hemen garsona uzattı:

"Bir Bafra!" dedi, "Çabuk!"

Mektubun tarihi 31 Ocak... Mektubu, henüz 1956'da yazmış... Spor yazarları dizilirken... Az sonra 1957'ye girilecek! Büyük yazarımız Orhan Kemal, Spor gazetesinde, Rifat Ilgaz'ın taşarönlük yaptığı gazetede "müshahhlik" yapıyor!

Gazetenin patronunu da tanıyayım: Gazeteyi, Osman Kermen'le birlikte yöneten İlhan Selçuk... Patron da o!..

Ve ben tam 27 yıl sonra Orhan Kemal Roman Armağanı'nın plaketine alıyorum, karısı Nuriye Hanım'ın elinden?

Nerde mi?

İlhan Selçuk'un Cumhuriyet'teki odasında!

Plaketi öperken gözlerim nasıl yaşarmasın!

(*) Nurer Uğurlu'dan bir alıntı.

Necip Fazıl'ın şiiri

"Kaldırımlar, Otel Odaları, Ben Beklenen Zaman gibi kimi şiirleri, tek başlarına hece ölçüsüne kazandırdıkları işlerlik yönünden olduğu kadar, buluş, benzetim ve genç şairlere etkileri yönünden de 1930-40 döneminin en iyi yapıtları arasında sayılabilir."

ŞÜKRAN KURDAKUL

İstanbul'da doğdu (26 Mayıs 1905), Orta öğrenimini Bahriye Mektebi'nde tamamladıktan sonra Darülfünun Felsefe Bölümü'nde (1922-25), bir yıl kadar da Paris'te okudu. Ülkeye dönüşünde bankacılık mesleğini seçerek memurluk, müfettişlik yaptı (1926-39). Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde, Ankara Devlet Konservatuarı'nda İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğretim üyeliğinde bulundu (1939-43). Büyük Doğu dergisini çıkarmaya başladıktan sonra resmi göreve girmeden (17 Eylül 1943), Son Posta, Yeni İstanbul v.b. gazetelerde fırka yazarlığı yaptı. Üniversitede öğrenciyken Yeni Mecmua'da yayımladığı ilk deneylerinde (1923) hece ölçüsü içinde ayrı bir ses yarattığı kabul edilen Necip Fazıl, Rıza Tevfik ve Faruk Nafiz beğeni çizgisinde, kaynağını alaturka duyarlıklardan alan genç bir şair adayı olarak görünür. Bu yılların tarihlerini taşıyan "Ayrılık Vakti", "Tüten Ruh", "Hayal" gibi şiirlerinin buluş ve söyleyiş özellikleri yönünden orta düzeyi aştıkları söylenemez.

"Ümidim yılların seline düştü
Saçımın en titrek teline düştü
Kuru yaprak gibi eline düştü
İstersen rüzgara salver gitsin."

(Ayrılık Vakti, 1923)

biçiminde kolay yazılmış örnekler çoğunluktadır.

Necip Fazıl sanatında ilk aşamaya 1926-30 yıllarında ulaşmış, çoğunluğu Mücadele (1924-28) ve Hayat (1928-29) dergilerinde yayımladığı şiirlerde getirdiği temalar ve bunları işleyiş yönünden değişik bir kişilik ortaya koymuştur. Yıllar sonra (1962'de) kendisinin de bağıni koparmadığını belirttiği bu dönem ürünleri arasında Kaldırımlar, Otel Odaları, Sayıklama, Bu Yağmur, Noktürn, Gel, Geçen Dakikaların gibi şiirleri anılabilir.

1930-45 yıllarını ise Necip Fazıl'ın —Varlık (1933-36), kendi yayını Ağaç (1936), Oluş (1939), Ses (1941), Büyük Doğu (1943-45) dergilerinde kimi örneklerini gördüğümüz— olgunluk dönemi sayabiliriz. Zaman, (Ağaç, Sayı:

Necip Fazıl şiirinde ikinci önemli değişim, 1927'lerden sona (Paris dönüştü) görülür. Bu yılların ürünlerinden Kaldırımlar'da şair, kendisiyle birlikte yaşanan bir dünyanın varlığını algılamış gibidir. Üç büyük parçadan oluşan Kaldırımlar'da gerçek yaşamın sergilenişi (insan ve kalabalık, insan ve kent, insan ve toplumsal zorunluklar) biçiminde adlandırabileceğimiz bir ortam içinde gelişir. Dış dünya, insanı etkileyen görkemi ile, genç şairi yö-rüngesine almıştır. Bu etkiye bağlı olarak yer yer çok başarılı çizimler çıkar karşımıza:

"Simsiyah camlarını üzerime diyor,
Gözleri çıkarılmış bir âmâ gibi evler."
"Ben gideyim yol gitsin, ben gideyim yol gitsin
İki yanımdan aksın bir sel gibi fenerler."

(Kaldırımlar I. 1928)

Nedir ki şair bu dünyaya bakarken de sanki evrensel bir gerçek olduğunun bilincine varmaktan korkar gibi, yaşamın cümbüşü içinde bile ölüm düşüncesine sarılmaktan kurtulamaz.

"Uzanıverse gövdem taşlara boydan boyda
Alsa bu soğuk taşlar alımdaki ateşi,
Dalıp sokaklar kadar esrarlı bir uykuya,
Ölçe kaldırımların kara sevdaş eşi."

(Kaldırımlar I.)

Belki de bu yılların yalnız bir şiirindeki.

"Sussun, sussun uzakta ölümüne ağlayan,
Gencim ölmem, arzular başımda bir çağlayan.
Şırl şırl
Şırl şırl.
Ne olurdu bir kadın, elleri avucumda
Bahsetse yaşamının tadından başucumda.
Mırl mırl
Mırl mırl"

(Sayıklama)

dizelerinde ölüm düşüncesini açmaya çalışırken, başka insanların da var olduğunu anımsar gibidir.

Necip Fazıl'ın şiirinde sonsuzluk teması ilkin "Oluş" dergisinde (Sayı 4, 22 Ocak 1939) yayımlanan Senfoni şiirinde işlenir. Derginin sunuş yazısında belirtildiğine göre "Şairin ana eserim" olarak nitelediği bu şiirde, "bütün dünya, insanlar ve sanatkar görüşü, maden suyundaki erimiş demir kitlesi halinde yüzmekte, bütün fikirleri bir duygu edasına kavuşmaktadır." Yıllar sonra kendi eliyle seçtiği şiirlerden oluşturduğu kitaba (Çile, 1962) Çile adıyla alınan Senfoni'ler, ilk bakışta şairin, kendisi ve dünya ile bir hesaplama ve başkaldırı havasında görünmesine karşın, orta çağ felsefesinde "ilâhiyat" a bağlanan metafizik düşünce çerçevesinde doğayı bir bü-

larını da Çağaloğlu sokaklarını birlikte arşınlayarak dinlemiştim. Bu yakınmaları Fikret'e yazdığı mektuptan da izleyebiliriz:

"Pazar Postası'ndaki tartışmaların esası buydu. Tartışmaları verirken, hatta zamansız yerde bitirileri kasıtlı... Bunun böyle olacağı da belliydi. İnsana kulakları ile bakan o zavallı, o görgüsüz köylülerden çok zararlıdır, bizim Babıali'nin içinde pazarlık aydınları... Hoş, bilmez değil sin yaaat!..."

Pazar Postası dergisinin genç yöneticileri Kemal Tahir adına düzenlenen sorularla onu fenersiz yakalamışlardı. Olayın Orhan Kemal'de uyardığı öfke, hele bu konuşmalar Düşün Yayınları'nca kitap olarak çıkarıldıktan sonra da sürüp gitmiştir.

Suçlu romanında kendisinin de açıkladığına gö-

ğün, sömürünün içindeki insan bu yapıyla, kirli değil. Aydınlık, direnen, kötülüklerin, olumsuzlukların üstesinden gelmek için canını dişine takmış uğraşan bir insandır."

Şükran Kurdakul "Şairler ve Yazarlar" sözlüğünde:

"Şiir deneylerini bıraktı, hikayeye geçti: Yeni Edebiyat, (İlk hikayesi, Balık 1940)" diye yazar, ilk yayınlanan öyküsünden söz ederken...

Oysa Orhan Kemal Dost Dergisi (Temmuz 1971)'de aşağı yukarı şöyle anlatır, N. Uğurlu'ya: "İlk hikayem Rifat Ilgaz'ın sorumluluğunda..."

Biz bu dergiyi üç arkadaş çıkarıyorduk: Ömer Faruk Toprak, A. Kadir... Benim de ilk toplumcu gerçekçi şiirlerim bu sıralarda yayınlanmaya başlamıştı. Alishim şiiri de bu sırada Yürüyüş'te ya-

magın... Orhan Kemal'in öykülerini... Orhan Kemal'in rayicini çok üstünde bir parayla alınmasını sağlamıştım... Beşbin liraya... Üçbinini hemen almıştı. Kalemle geçinen bir yazar olarak açıklayayım. En ünlü bir yayıneviyle şöyle sözleşmeler imzalıyoruz bugün. Kitap altı ay sonra yayınlanırsa eğer... Satışa çıktıktan sonra üçte biri peşin verilir!.. Tam altı aydır bekleyen bir kitabın yazarı olarak söylüyorum bunları...

1950'lerde Orhan Kemal'le yazarlığın saltanatını sürmüştüz, bu bakımdan. Fikret'e yazdığı mektuplarda durmadan "avans"tan söz eder, arka-daşımız. Bugün var mı avans alan yazar, kitabı basılmadan önce?..

Mahmut Yesari'yi acındırıldık bize. Yazacağı roman için Garbis'ten seksen lira almış, diye... Yani Garbis seksen liraya ilk yazacağı romanı önceden kapatmış oluyor! Seksen liraya o zaman,

2 Nisan 1936) ve Senfoni (Oluş, sayı: 12, 22 Ocak 1939) gibi ünlü şiirleri bu yılların ürünleridir.

Necip Fazıl, ilk gençlik yıllarında kısa bir süre, dönemin beğeni sınırları içinde ülke şiiri arama eğilimleri taşırken, daha sonra bunalım çizgisine yükselen sıkıntı ve patlamalarını yansıtmaya başlar. Bireysel ruh hallerinin, kendine karşın, dışa açılmaları olarak niteleyebileceğimiz bu şiirlerde belirgin tema ölüm düşüncesidir. Doğaya açılma eğilimleri taşıyan parçalarında, "Güneş çekildi demin — Doğdu bir renk akşamı — Bu, bütün günlerimin — İçime denk akşamı. — Akşamı duya duya — Sular yattı uykuya, Kızılık köktü suya. Sandım bir cenk akşamı." biçiminde sıradan dizeler görünmesine karşılık, daha delikanlı yaşlarında ölüme ve ölen insanlara ilişkin düşünce ve görüntüleri verdiği zaman, hem özgün, hem içtendir.

"Son nefesle göğsü boş, eli uzanmış yana
Gözleri renkli bir cam, mihli ahşap tavana
Sarkık dudaklarının ucunda bir çizgi var,
Küçük bir çizgi, küçük, titriyen bir ân kadar.
Sarkık dudaklarında asılı titrek bir ân,
Belli ki, birdenbire gitmiş çırpınmadan.
Bu benim kendi ölüm, bu benim kendi ölüm
Bana geldiği zaman, böyle gelecek ölüm."

(Ölümün Odası, 1925)

Ölüm teması dolaylı ve dolaysız yoldan sonraki şiirlerinde de geliştiğince Necip Fazıl'ın mistisizmi oluşmaya başlar. Kaçınılmazlığa boyun eğişi yaşama biçimi haline getirilen şiiri olan Tabut'ta, hep aynı korku, çıkmazda kalmışlık,

"Her yandan küçülen bir oda gibi,
Duvarlar yanaşmış, tavan alçalmış,
Sanki bir taş bebek kutuda gibi
Hayalim içine uzanmış kalmış."

dizelerinde görüldüğü gibi, hiç yaşamamışlığı bile çağırıştır. Noktürn, Gözler, Saat XII. şiirlerinde kendisiyle başka insanları birleştiren her duygunun, her düşüncenin dışında, uzağında kalan bir kimliğin korku ve bezginliği egemendir. Başkalarıyla tek ortak noktası ölmekmiş gibi, ölümü yalnızlığında büyütür Necip Fazıl. İlkın, Hayat dergisinde (sayı 132, 133, 1929) çıkan Noktürn'lerinde

"Kalbim bir güldür ki gündüzleri ölgün,
Onu açın, onu açın geceler."

diye yakarıırken, gece içinde toplumsal ilişkilerden kaçmanın, yalnız ve umarsız kalmanın karanlığına düşer.

"Gözünü tavandan ayırma ki sen
Üşürsün gölgeni yerde görürsen
Dikilir karşına mumu söndürsen
Ölümler içinde en yalnız ölü."

Yunus Emre'nin, "Bir garip öldü diyeler — Üç gündün sonra duyarlar — Soğuk suyla yuyalar — Şöyle garip bencilerin." dizelerinde yalnız ölme düşüncesi bir garipliği, yoksulluğu yansıttığı için toplumu kınama duygularını uyandırır bizde. Necip Fazıl'ın ölüm yalnızlığı ise, yalnız bırakılmış değil, içindeki yalnız kalma isteğine boyun eğmiş olan genç bir adamın farklı duyarlıklarından izler taşır. Nedir ki bu ruh hali, başlangıçta özgün buluşlara yol açmışken, gitgide benzer duyarlıklar çevresinde kalmaya zorlar şiiri. Bu nedenle ölüm temasını işleyen şiirler aynı sözcüklerle, aynı buluşlarla çıkmaya başlar karşımıza.

Son yüzyılın nadide elli Türk resmi

GÜLTEKİN ELİBAL

Yahşi Baraz'ın organize ettiği "Son Yüzyılın Nadide 50 Türk Resmi" sergisi ve bu sergiyle ilgili olarak Sanat Tarihçisi Sezer Tanış, Doçent Devrim Erbil ve Prof. Dr. Bülent Özer'in konuyu açıklayan konferansları Alarko Sanat Galerisi ve konferans salonunda gerçekleştirildi.

Baraz Sanat Galerisi, özel bir galeri olarak, gene özel bir kesim işbirliğinin örnek girişimi, nice zamandır Türk Resmi üzerine verilen kesitlerin yeni bir halkasıdır. Bu kesitlerde, Türk Resminin "Görünüler"i, "Ölüdoğa"ları, "Çıplak"ları ve benzerleri yer almıştı. Antika dediğimiz nesne, eşyanın biriktirilmesinin yanı sıra son on-onbeş yıldır, yaygınlaşan resim ve yakınlarının biriktirilmesi, bu yoldaki bir piyasayı da neredeyse oluşturmuş bulunuyor!

Resim biriktiricilerinin özendirilmesi olgusunda elbette ki galerilerin payı vardır ama, bu yola girildikten sonra da, isteklerin karşılanması, yanıtlanmasında, özen ve güvenilirlik de bir zorunluluktur. Resim alıcı ve biriktiricisinin ister bir yatırım, isten bir saltık sevmeye olayının bilinç alanının üst düzeye, örnek sayılabilecek çizgiye varırılması, alıcıdan çok, onun da payı olmakla birlikte, galericinin beğeni, bilinç ve de sorumluluğudur sanırız.

Geride bıraktığımız bu sergi, elli rakkamını işaretlerken 52 sayısında düğümliyor! Elbette ki çoget değil elli sayısı. Ancak, isim ya da slogan verildiğinde buna uyulması gereği de ortadadır. Sonra, elli sayısını elliiki olmuşsa, sanırdı ki, elliiki yapıt sergilenmiştir. Oysa ki, Alarko salonlarında 87 tablo yer almıştır. "Son Yüzyılın az bulunur, seçkin seksenyedi Türk Resmi" sergisi adı ise en azından 87 ayrı resim gö-

tün olarak görür. Ve bilimin çözümlediği nice sorunu bilinmezliğin sınırları içine almaya çalışır.

**"Bu nasıl dünya hikâyesi zor,
Mekân bir sıkıntı, zamanı vehim.
Bütün bir kâinat muşamba dekor,
Bütün bir insanlık yalana tekim."**

Bilimin, daha XX. yüzyıl başlarında, doğayı birbiriyle ilişkisiz olarak inceleme alanlarına ayırma başarısı ile varılan sonuçları yok sayarak sorar:

**"Niçin küçülüyor eşya uzakta,
Gözsüz görüyorum, rüyada nasıl?
Zamanın rakı ne bu yuvarkakta?
Sonum varmış, onu öğrensem asıl."**

Giderek de—karşılığını arama kaygısı duymadan— zincirleme bir takım sorularla, idealist düşünür Berkeley (George, 1685-1753) gibi, kendi kendini bile bilinmezliğin sınırlarında görmeye başlar:

**"Lûgat, bir isim ver bana halimden,
Herkesin bildiği dilden bir isim.
Eski esvaplarım tutun elimden,
AYNALAR SÖYLEYİN BANA BEN KİMİM."**

Bu tür, —çağdaş insanın çoktan vardığı gerçeklere yan çizilerek— bilinmezliklerle gelişen şiir, şairin birden "sanki gerçeğin kucağına" düşmesi ve "Geçmiş, gelecek zamanın bilmecesine ermesiyle" yeni bir düzeye döndürür. Kapı açılmış, "Çevre çevre nur içinde" "Bilinmez Meşhur" görünmüştür.

"Bildim seni ey Rab, bilinmez Meşhur."

Bu aşamada ne başkaldırı, ne soru vardır artık. Artık şair istemeye başlamıştır.

**"Ver cüceye, onun olsun şairlik,
Şimdi gözüm büyük sanatkârlıkta."**

biçiminde ölçülü sayılabilecek— bir istekten sonra şiirin son dörtlüğünde asıl sorununu ortaya çıkarır.

**"Diz çok zorlu kader, önümde diz çok,
Heybem dâva dolu, deste ve yumak.
Sen bütün dalların birleştiği kök,
BİRİCİK MESELEM EBEDİ OLMAK."**

Necip Fazıl şiirinin, etkili olma niteliğini yitirmesi, kendi deyişle "metafizik ürperti, yakıcı hayal, kuşatıcı hassasiyet" ararken ölüm, ahret, cin, büyücü, şeytan, ebedilik bunalımlarını aynı ya da birbirine yakın kavramlarla vermesi nedeniyledir.

Kaldırım, Otel Odaları, Ben, Beklenen, Zaman gibi kimi şiirleri ise, tek başlarına hece ölçüsüne kazandırdıkları işlerlik yönünden olduğu kadar, buluş, benzetme ve genç şairlere etkileri yönünden de 1930-40 döneminin en iyi yapıtları arasında sayılabilir.

Şiir Kitapları: Örümcek Ağı (1925), Kaldırım (1928), Ben ve Ötesi (1932), Sonsuzluk Kervanı (1955), Çile (şiirlerinden seçmeler, 1962), Şiirlerim (1969).

Başlıca Kaynaklar: A. Arif Bülentoğlu, Necip Fazıl Kısakürek, Şiiri, Sanatı, Aksiyonu (1968), Turgut Uyar (Papirüs, Mart 1968), Ahmet İmam (Yeni Dergi).

PLASTİK SANATLAR

İslâm Sanatları Sergisi (mi?)

CENGİZ BEKTAŞ

Neden böyle bir sergi?
Neden şimdi?

Neden daha önce değil öyleyse?

Neden bunca hazırlık süresi de, yine de işler "dört ayağa bir pabuç" savrukluğunda?

Bundan sonra bütün sergiler Kuran'la mı açılacak?

Gelen adamlar bizim sergilerimizi Kuran'la açmadığımızı bilmiyorlar mı?

Bu davranışımızın aldatmaca (?) yönüne bıyık altından gülüneceğini düşünmüyor muyuz?

Sorular... Sorular...

Ama canım kimselere sormak istemiyor...

Kuran'ın ve konuşmaların ardından bir saydam (slayt) gösterisi vardı ki, gerçekten evlere şenlik... Birbirleriyle ilişkisizlikleri bir yana, çoğunun (çoğunluğunun) niteliksizliği bir yana... Hani, yeni heves saydam çekenler vardır... Evlerine gelen konuklara gösterirler... Eh ne yapalım başa gelen çekilir diyerek katlanırsınız... Ama uluslararası üne ulaşmış fotoğrafların bulunduğu bir ülkede, bir devlet kuruluşunun düzenlediği bir açılışta, bütün yüzününün inandığı kültür kalıtını anlatmak için neden böyle "amatör" bile denilemeyecek bir saydam gösterisi?

Kim seçer?

Nerden seçer?

Neden seçer?

Büyük salondan benim tanıdığım hemen herkes söylenerek çıktı... Çıktık ki, büyük giriş salonunda da "Fotoğraflarla İslâm Mimarlığı Sergisi..."

Evet, ATATÜRK Kültür Merkezi'nde Kuran'la açılan ilk sergi İslam mimarlığı üzerine...

Bundan sonra tam bir koşturmacıyla, yarımşar saat arayla daha altı sergi açıldı...

Mukaddes Emanetler Sergisi (Topkapı Sarayı)

İslam'da İbadetle İlgili Eserler Dergisi (Topkapı Sarayı)

İslam Çini ve Seramik Sanatları Sergisi (Çinili Köşk)

Hali ve Kilim Sergisi (Vakıflar Halı Müzesi)

Hat Sanatı-Yazma Eserler ve Fermanlar Sergisi (Süleymaniye Kitaplığı)

Maden ve Ağaç İşleri Sergisi (Türk-İslamEserleri Müzesi)

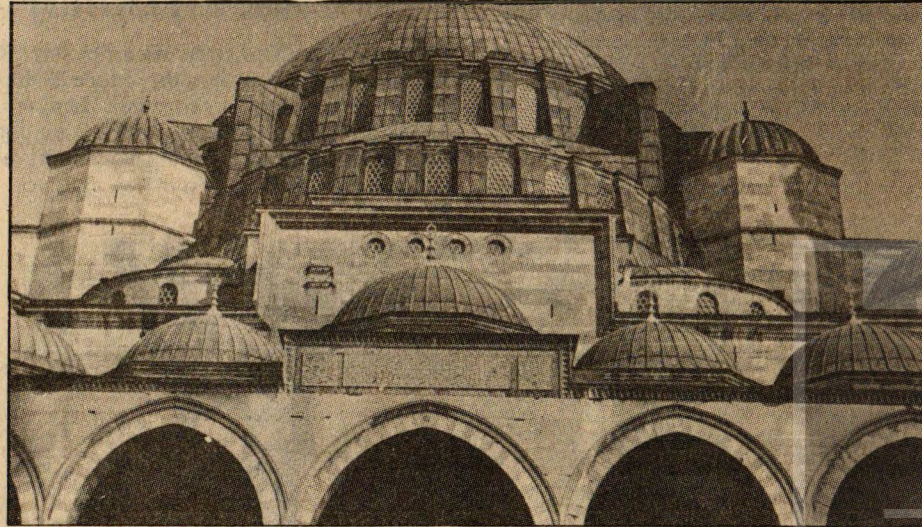
Çoğu, bilinenlerin yöylece bir yeniden düzenlenmesi. Onlar üzerine, yetkilileri varken ben söz etmek istemiyorum.

Ama Fotoğraflarla İslam Mimarlığı Sergisi üzerine söyleyecek bir-iki sözüm var:

Dağ başı mı burası?

Çöl ortası mı bu İstanbul?

Haydi Mimarlar Odası'nı, daha kimi kurulları, kuruluşları, atladınız, görmediniz diyelim; üniversiteler de yok mu şu İstanbul'da? Başka ülkeler

Süleymaniye Camii'nden bir detay

özellikle İslam Mimarlığı konusunda (doğusubatısı) bizim mimarlık tarihçilerimizden yararlanıyorlar. Örneğin, İslam Mimarlığı üzerine konferans mı, ders mi, yorum mu?: Doğan Kuban düşünür uslarına... (En bildiğiniz Syn. Kuban diye onun adını ettim) Biz kendimize yakıştırmasak da onlar yakıştıyorlar... İslam Mimarlığı dendiğinde bizsiz olmuyor...

İşte böyle bir ülkeye, onbeş (miş) İslam ülkesinin, yetkili kültür adamları geliyorlar. Onlara göstermek için bir sergi açılıyor...

Inanılması değil... Bir devlet kuruluşunun örgütleyip oluşturacağı sergi, kendi yapıtlarımızdan nasıl bu denli "habersiz" olur?... Kendi yapıtlarını nasıl böylesine niteliksiz bir tanıtıma girer?

Serginin bir ucunda Syn. Prof. Aslanapa söyleniyor:

"Lüleburgaz Camii'ni, Sinan'ın bu güzelim yapıtını böyle bir kötü fotoğraf tanıtıma kalkışmak... Rezalet..."

Bir ucunda ben dudaklarımı kemiriyorum:

Karşılıklı iki panoda Mostar Köprüsü'nün ayrı ayrı iki fotoğrafı var. Birinin altında "Sinan'ın köprüsü" yazılı...

Ötekinin altında "Tasarım: Sinan, yapıım: Hayrettin" yazıyor... Gerçekten tek sözcükle: PES

Evet devletin bir kurumunun, ya da kuruluşunun düzenlediği bir sergide oluyor bu. O kurumun ya da kuruluşun içi de: Kültür...

Buncasına "gayri ciddi" bir tutumun işi olan, buncasına "gayri ciddi" bir sergiyi gidip görme-

seniz de olur. Kimi kavramlara saygımızdan yitirmesiniz hiç olmazsa...

Ama ben gene de bir umudu koruyorum: Bu türlü davranışları, kültürümüzün sorumluluğu adına bir sorup soruşturan olacaktır, olmalıdır elbette...

Bir düzeltme:

20 Mayıs 1983 tarihli 16. sayımızda Cengiz Bektaş'ın "Kurtuluş Savaşımız ve Mimarlık" başlıklı yazısında 42. paragraftan sonra birbircüm atlanmıştır. Aşağıda bu bölümü veriyoruz:

Kurtuluş Savaşına gelindiğinde, Mongeri gibi bir iki yabancıyı bir yana bırakırsak, çok az sayıda mimarımız vardı. Ama bu mimarlar da Gazi Eğitim Enstitüsü, Ankara Halkevi, Vakıf apartmanları yapılarından açıkça görüleceği gibi, Ankara'da olup bitenlerden çağdaş bilinçle "haberdar" değildiler.

Syn. Kemalî Söylemezoğlu'nun dediği gibi:

"Yeni Başkent Ankara'da (1923-27) yılları döneminde yapımına başlanılan "Hariciye Vekaleti", "Etnoğrafya Müzesi", "Halkevi", "Ziraat Bankası", "Adliye Sarayı", "Ankara Palas Oteli" gibi binalar, (betonarme)nin "İleri bir yapı tekniği olarak" ortaya koyduğu olanaklardan gereği kadar yararlanma yolları aramadan, özellikle belirtilen anlayışa ("Millî Karakter" ifadesinin özellikle bina kitlesinin ve dış görünüşlerinde pencere kapı boşluklarının biçimlenişinde ve genel olarak binanın tüm detaylarında, 16. yy. ve 17. yy.'lar dini ve sivil mimari örneklerinden esinlenme anlayışı) çok benzer bir tutum içinde yükselirken "Genç Türkiye Cumhuriyeti"nin "Genç ve Yeni" olma temel niteliği içinde "Yaşlı ve Eski" görünüşleri ile başta Atatürk'ün gözünde ters düşmeğe başladılar."

5. Ulusal Kısa Film Yarışmasının koşulları açıklandı

8-16 mm'lik sesli ya da sessiz filmlerin katılacağı yarışmada konu sınırlaması yok. Yarışmaya katılmak için son tarih 19 Aralık.

İFSAK'ın geleneksel yarışmalarından Ulusal Kısa Film Yarışması'nın beşincisi açıklandı. 8-16 mm'lik sesli ya da sessiz filmlerin katılacağı yarışmada konu sınırlaması yok. 1977 yılından sonraki çalışmaların kabul edileceği yarışmanın seçiciler kurulunu şu isimler oluşturuyor:
Sinan Çetin — Atilla Dorsay — Hilmi Etikan — Erden Kıral — Ali Habib Özgen-
türk — Rekin Teksoy — Gani Turanlı.
19 Aralık 1983 gününe kadar istenilen sayıda filmle katılacak olan yarışmada beş ayrı ödül verilecek.

Barışın yazarı öldü

AHMET CEMAL

Doğu Alman kadın yazar Anna Seghers'in ölümüyle çağımız, barış savaşının en güçlü temsilcilerinden birini daha yitirdi. 83 yaşında ölen Seghers'in yaşamı, son anına değin barış ve tüm dünya insanları arasında kardeşliğin kurulması ülküsüne adanmıştı.

Anna Seghers -asıl adıyla Netty Radvanyi-, 19.11.1900 tarihinde Almanya'nın Mainz kentinde doğdu. Yüksek öğrenimini Köln ve Heidelberg üniversitelerinde, tarih, sanat tarihi ve sinoloji (Çin uygarlığı ve dili) dallarında yaptı. 1925 yılında Macar toplumbilimcisi Laszlo Radvanyi ile evlendi. 1928'de Komünist Partisine ve Proleter-Devrimci Yazarlar Birliği'ne üye oldu.

1933'de, kitaplarının Almanya'da Naziler tarafından yasaklanması üzerine Paris'e kaçtı. Bu kentte bir süre antifaşist yayınevleri ve yayın organları için çalıştı. "Neue Deutsche Blaetter" in yayım-

Seghers'in verimi, yalnızca roman ve öykülerle sınırlı kalmadı. Yaşamı boyunca çok sayıda deneme de kaleme almış olan yazar, bu türde verdiği ürünlerle çağını, geçmişten günümüze uzanan bir neden-sonuç ilişkisi doğrultusunda ve çok sağlam bir tarih bilincinin kılavuzluğunda özümsemiş bir düşünür niteliğiyle karşımıza çıkar.

cılarından biri olarak ve katıldığı çeşitli uluslararası kongrelerde, antifaşist edebiyatın başlıca temsilcilerinden biri oldu. Savaş bitene dek, yurtlarından kaçmak zorunda kalan insanların yazgılarını yansıttı. İlk kez 1944'de İspanyolca çevirisi çıkan, Almanca aslı ise ancak 1948'de yayımlanabilen "Transit" adlı romanının bir yerinde şöyle der; "Kaçıyordu herkes: ortada ne varsa geçiciydi. Biliyorduk geçici olduğunu, ama ne zamana değin, bunu bilmiyorduk işte. Yalnızca yarına kadar mıydı, yoksa haftalar, dahası yıllar alır mıydı; ya da bütün bir yaşama dönüştürülebilir miydi?"

Paris'ten sonra Meksika'ya kaçan Seghers, savaşın bitiminden sonra Alman Demokratik Cumhuriyeti'ne yerleşti. Sosyalizmi bir toplum düzeni olarak ilk kez bu ülkede yaşayan sanatçı, kendi yaşantı ve gözlemlerine dayanarak "Ölümler Genç Kalır" (Die Toten bleiben jung) adlı büyük romanını kaleme aldı.

Nedim Günsür

Avrupa Konseyi yazılı basına yönelik bir yarışma düzenledi

Avrupa Konseyi, İnsancıl Avrupa 1983 konusunda ve gazetecilik dalında bir yarışma düzenledi. Avrupa Konseyi, yazılı basının gazetecilerine yönelik Hersey Doğaya ya da doğanın Avrupa Konseyi işbirliği sayesinde korunması ile ilgili yazıları ödüllendirecek.

Üye 21 devletin ve okurlarını doğanın Avrupa'nın ortak korumasına girmesi konusunda basındaki çalışmalarını yoğunlaştıran Finlandiyalı gazetecilere üç ödül dağıtılacak.
Birinci ödül: 6.000.- FF. ve üzerine kazananın adı kazılı bir madalya (gümüş) ve üye ülkelerden birine bir gezi.
İkinci ödül: 4.000.- FF. ve bronz bir madalya. Üçüncü ödül: 3.000.- FF. ve bir berat belgesi. Kazanan öteki yarışmacılara da mansiyon verilecek.

1 Ocak 1983 - 15 Eylül 1983 arası yazılan yazılar gözönüne alınacak ve değerlendirilecek.
Yazılar "Relations Publiques - Conseil de l'Europe BP 431 R6 F-67006 STRASBOURG-CEDEX FRANCE adresine 25 Eylül 1983 tarihinden önce yollanmalıdır. (Posta damgası göz önüne alınacaktır).

Nedim Günsür: Yöresel ve ulusal gerçeklerin ressamı

AYLA ERSOY

1948 yılında Güzel Sanatlar Akademisinin Bedri Rahmi atölyesini bitirerek, resim sanatını meslek olarak seçen Nedim Günsür'ün resimlerinde çıkış noktası, yöresel ve toplumsal gerçeklerle, bireysel özgün değer ölçülerini çağdaş bir çizgide bütünleştirebilme isteğidir.

Yaşam süreci içinde en mutlu anlarının, okul yıllarından başlayarak resim dersleri ile amatör bir ressam olan babasının resim çalışmalarını izlediği anlar ve giderek resim yaptığı saatler olduğunu belirten Nedim Günsür, sanatta önemli olanın evrenselliğe giden yolun ulusal değerlerden geçtiğini, ulusallığı da toplumsal yaşam koşullarının ve kültürünü oluşturduğuna inanıyor. Sanat etkinliklerini üç aşamaya ayırabiliriz Nedim Günsür'ün. Kendini arayış dönemi: Akademi öğrenimi ve Paris'te geçen dört yılın birikimi ile oluşan resimler. Geometrik biçimli soyutlanmış figürler, kalıcı olabilme çabaları ve arayışı.

1952 yılı kendine özgü biçimi bulmaya başladığı bir dönem. Yöresel insanları, anlatımcı ve gerçekçi bir şekilde, siyah - beyaz etkisinin ağırlıkta olduğu, biraz da dekoratif özelliklere sahip resimler yer alır bu aşamada.

1960'lı yıllar yeni bir dönemdir sanatçı için. Doğa ve insan sevgisinin duyulduğu, iyimser yorumların yer aldığı görüntüler çoğunlukta bu dönemde. Bayram yerleri, baloncular, ip cambazları, uçurtma şenlikleri ile özünde insan sevgisini vurgulayan, titiz bir işçilikle ve yalıtılmış ince bir doku çevresinde değişik doğa görüntüleri ile yapmak istediğine ulaşmış bir sanatçıdır Nedim Günsür.

Resimde ne yapmayı amaçladınız bugüne kadar?

Kendim kalabilmeyi, sanattan ödün vermeden, daha geniş izleyici kitlesine seslenebilmeyi, yaptırımda renk ve valör uyusunu, sınırlı bir şekil bozmacılığını, biçimler arası gizli ve açık geometrik dengeyi, yaşıntı etkilenmelerini anlatabilmeyi, ulusal plastik geleneklerimize çağdaş bir çizgiden yararlanabilmeyi arzuldum hep.

Değişik toplum kültür ve sanatlarının birbirlerini etkilemeleri kaçınılmaz bir olgu. Bizim sanatımız da Batı'nın etkisinde. Sizce Batı'nın Türk resmi üzerindeki etkisi ne olmuştur?

Batı'ya açılışla birlikte, Türkiye'de resim sanatı, oraya gidip dönen ressamlarımızla Batı ve Paris' türleri aktarmacılığı ve giderek moda izleyiciliği şekline dönüşme yanlılığı ile karşılaştı gibime geliyor. Belli bir süre için belki de bu durum kaçınılmazdı, hatı böyle bir dönemi geçirmemiz bir açıdan yararlı oldu kanısındayım. Batılı moda akımları, kısa sürelerle birbirini izleyen; uzun süre yaşayamayan, kalıcı ağırlığı ve tutarlılığı olmayan aceleci akımlar. Bu çağımızın bir olgusu. Bütün sanat dalları bu olgunun etki-

Çağdaş tavrı, sanat yapıtının kitlelere ulaştırılmasını, sanatı bir mutlu azınlığın tekelinden kurtarmayı içeriyor. Çağdaşlık bu yorumla başlar.

sine bir süre için, bir oranda girdiler. Sonuçta ne oldu? Yaşayamadı bu tavrı. İzleyicisini, okurunu, dinleyicisini oluşturamadı.

Bu nedenle çağdaşlık, moda akımlar sözcüğü anlamını yitirdi. Sanatlarda atılım, yenilikçi eyleminin moda akımlar yoluyla ulaşılabilecek bir şey olmadığı anlaşıldı. Şiirde anlamsızlığa resimde non-figüratif akımlara ne oldu? Neredeler? Bütün dünyada figüratif resme doğru yeniden hızlı bir dönüş var. Diğer sanatlarda da durum aynı. Batı takipçiliğine gelince: Öyle çarpık bir tablo çıkıyor ki ortaya... Batı neresi? Kaç tane Batı var? Birçok Batı sayabiliriz, hangisi daha Batı?

Sizin resimlerinizde figüratif özelliklerin ağırlıkta olduğunu görüyoruz. Ancak ben Non - Figüratif resim hakkındaki düşüncelerinizi öğrenmek istiyorum.

Non-figüratif resimdeki bireysellik, başkalarıyla hiç bir ortak paydayı bölüşememiş ise bu olgunun "Kişilik"i de bağladığı söylenebilir. Yapıtın yüceliği insanları etkilediği oranda çoğalır. Anlaşılmamak, tadına varılmamak bir soyluluk, yücelik belirtisi olmaz. Çağdaş tavrı, sanat yapıtının kitlelere ulaştırılmasını, sanatı bir mutlu azınlığın tekelinden kurtarmayı içeriyor. Çağdaşlık bu yorumla başlar.

Sanatını kimseyle bölüşemeyen kişinin de, kişiliği bağlanır, gerçek yaratıcılığı tıkanır. Kişisiz kişilik olur, ne olduğu belirsiz bir türden sözümona sanatçı tipi çıkar ortaya. **Resim sanatımız bugün hangi çizgidedir?**

Resim sanatımızda ulusal ve yöresel geleceğe eğilme sorunu sosyal, ekonomik, politik ve kültürel yönde bilinçlenmeyle, 15-20 yıldan beri kurcalanmakta ve gittikçe açılığa kavuşmaktadır. Turgut Zaim, Bedri Rahmi, Malik Aksel ve daha başka ressamlarımız, sanatımızı kendi kaynaklarımızdan yararlanarak çağdaş bir çizgide geliştirme araştırmasını başlattılar. Onların yanı sıra bir başka grup ressam da ulusallık sorununa toplumsal bir bakış açısından eğildiler. Yeniler grubu N. İyem, M. Yener, F. Karakaş, F. Başağa, A. Arba, N. Günal ve diğerleri, bu çabaların er veya geç bir bütünleşmesi beklenebilir. Genç kuşak ressamlarımızdan bir bölümü bu doğrultularda örnekler veriyorlar. Bu uğraşların giderek arınıp çok daha sağlam ve katıksız yapıtların yaratılabilme olanağını getireceğine inanıyorum.

Essays aus vier Jahrzehnten

Anna Seghers'in 80. doğum yıldönümü nedeniyle yayınlanan "Denemeler"inin kapağı

Orhan Kemal yaşadı

MUZAFFER BUYRUKÇU

İkimizin de sokak tutkusu büyüktü. Yaşadıklarının bilincindeki insanlar olarak bizleri bütün bir ömür evlere, işyerlerine, kahvelere, meyhanelere götüren sokak, önemliydi. İlk sevinçlerimizi, ilk heyecanlarımızı, ilk acılarımızı, çirkin bir kadın kadar çirkin sıkıntılarımızı tattığımız birkaç sokağımız vardı. Severdik onları. Ayrıca sokak, toplumumuzun işleyişini, özünü, karakterini, kültür düzeyini, dilimizin çeşitli kaynaklardan beslenerek oluşmasını ve daha sürüyle yaşantı tablosunu yansıtan bir aynaydı. Sanatçılara sonsuz ve sonsuz yiyecek üreten bir tarlaydı. Hepimizi sarsan durumlar, hayatımızın gidişini, düzenini saptıran rastlantılar-yüreklirimizi karanlıklara boğan ya da aydınlatan tanıklıklar sokaklarda meydana gelirdi.

Edebiyatımızda sokağın yeri incelenmeye değerdi. Ordaki kaynaşmayı, canlı devinimi Ahmet Râsim, Hüseyin Rahmi ustalıkla anlatmış, kendi dönemlerinin sokaklarda soluk alan kalabalığını renkleriyle, esprileriyle, ilkelikleriyle sergilemişlerdi. Bir bakıma İstanbul ülkesinin sokaklarını arşınlayan, oralandaki hayat yansımalarını saptayan, belleklerde kalacak unutulmaz görüntüler yakalayan Sait Faik, hence eşsiz bir sokak uzmanı, sokakları çoğu adsızdır ama sokaktır-edebiyat tarihinin alnına çakan bir sokak Evliya Çelebi'sidir. Bu kervana Orhan Kemal ile ben de katılmıştık. Sonradan sokaklardaki bunalımın arayıcısı Demir Özlü gelmişti. Orhan Kemal, işi gereği İstanbul'u hallaç pamuğu gibi attığından, tezgahını kurduğu sokağa yaratıcılığının kan dolaşımını sağlayan bir damar gibi bakar, durup dinlenmeden çalışırdı. Onun boyuna girip çıktığı sokaklar Beyoğlunda, Unkapanı'nda, Cağaloğlu'nda, Sirkeci'de, Be-yazıtta, Aksaray'da, Cibali'de, Fenerdeydi...

Sayısız hikâyesini doğuran anaları oralar. Derken Adana Kebabevi'nin yolunu tutardık. Kapının eşliğini aşar aşmaz yüzlerimizle ruhlarmızı gülümseten içtenlikli gösterilerle karşılandık. Köşede, radyonun altındaki masamız, "Antepişi ezmeyle, hıyarı iri doğranmış, üstüne kuru naneyle sumak ekilmiş, zeytinyağıyla sirke gezdirilmiş kocaman bir kase cacıkla, maydanozla süslenmiş beyaz peynirle, maydanozla süslenmiş humusla, tadı damağımıza işleyen balı kavunla, soğuk su, soğuk rakıyla donatılırdı; çiğ köfteyle yağsız, acılı şişler, birer porsiyon beyti, birinci dubleleri bitirirken gelirdi. Sık sık bardakları tokuştururduk. "En kötü günümüz böyle olsun!" Bir çağrışım, bir anımsama, dünden kalan bir konu, gece boyu sürececek uzun konuşmayı başlatırdı. Bel-leklerimizde kök salmış, oralandaki evreni yaşadığımız hayatın gerçek ve düşsel görüntüleriyle, im-geleriyle dolduran geçmiş yılların birikimlerine, uğultulu devinimlerine el atardık; her saniye di-

ni edüviye almış olan Seghers, bu sanatı son nefesine dek ve tutarlılığından hiç şaşmaksızın barışın, insanı insan kılan değerlerin buyruğuna vermiştir. Yazımızı, Seghers'in "Halk ve Yazarlar" başlığını taşıyan ve Hitler rejimi karşısında yazarlardan ne beklenilmesi gerektiğini anlatan denemesinden bir alıntıyla noktalamak istiyoruz: "Ama korkunçluğu yalnızca işkence görenlerin ve ölüme gidenlerin çığlıklarının korkunçluğuyla aşılabilen bu suskunluğun ortasında en dehşet vericisi, hiç kuşkusuz yazarların suskunluğu. Çünkü yazarlar, doğa ve toplum yasaları gereği susmamaya yargılıdır..."

Gözleri küçülür, bakışları bebeklerinde düğümlenir, dalgınlaşırdı Orhan Kemal ve geleneklerini, göreneklerini, argosunu, küfrünü, insanını, güneşini, hastalıklarını dilinden düşürmediği, yapıtlarında yaşattığı Adana'ya uçardı hayallerinin sestem, ışıktan bile hızlı giden müthiş uçağıyla..

şarıya fırlayıp o anla birleşmek için sabırsızlaşan anıları değerdik. Benzersiz ve çok boyutlu tabloları boyardık renkli sözcüklerle. Cümlelerimiz, bir şairin, insan varlığının içinde ve dışında, ilişkilerinin, duygularının karmaşıklığında aradığı, bulunca da sevincinden göklere uçtuğu güçlü mısralara eş şiirsel ürünlerle ışıklanırdı. Ansızın patlayıp kıvılcımlar saçan, ansızın şimşeklenen birkaç özyeşil benliklerimizdeki kurşun geçmez karanlıkları aydınlatırdı. Yakalarımızı kurtarmaya çalıştığımız olumsuzlukları gösterirdi; ileriye yönelik atılımların, güzelliklerin tohumlarını çatlatırdı. Hüznü, yürüklerimizdeki kıpırtıların şiddetine uygun bir biçimde kimlik değiştiren bakışlarımızla, dudaklarımızdan ağır ağır dökülen nemli, acı yüklü sözcüklerle somutlaştırırdık. Özlemi, aşkı, ayrılığı, umutsuzluğu, yenilgiyi ve ölümü seslendiren şarkılarla ömrünü uzatırdık; bizi terketmemesi, içlerimizi kurutarak çöle döndürecek güçlere teslim etmemesi için çabalar dururduk. Derken, bu yok olmasını önlediğimiz hüznün, itip kakarak koştuğu, sürüklediği yalnızlıklardan sıkıldık birden, depremden kaçanlar örneği kaçardık ve hepimizi kuklalar gibi oynatan olay dalgalarının defterini açardık: Adım başında sillesini yediğimiz kallesliklerin, aldatmaların düşmanlıkların ve onları üreterek geçimlerini sağlayanların yedi sülalelerine lânetler yağdırırdık. Kimi sayfalarda koyu siyah mü-

Derken Adana Kebabevi'nin yolunu tutardık. Kapının eşliğini aşar aşmaz yüzlerimizle ruhlarmızı gülümseten içtenlikli gösterilerle karşılaşırdık.

son nefesine dek ve tutarlılığından hiç şaşmaksızın barışın, insanı insan kılan değerlerin buyruğuna vermiştir.

Yazımızı, Seghers'in "Halk ve Yazarlar" başlığını taşıyan ve Hitler rejimi karşısında yazarlardan ne beklenilmesi gerektiğini anlatan denemesinden bir alıntıyla noktalamak istiyoruz: "Ama korkunçluğu yalnızca işkence görenlerin ve ölüme gidenlerin çığlıklarının korkunçluğuyla aşılabilen bu suskunluğun ortasında en dehşet vericisi, hiç kuşkusuz yazarların suskunluğu. Çünkü yazarlar, doğa ve toplum yasaları gereği susmamaya yargılıdır..."

rekkeple yazılan kavgalarımızı, yaralanan ve direnen onurlarımızın son durumlarını, başarı ile başarısızlıklarımızı, yengilerimiz ile yenilgilerimizi, (yenilgilerimiz sayılamayacak kadar çoktu) bir türlü ulaşamadığımız amaçlarımızı okurduk yeniden ve yorulurduk ve sessizliğin gri, ağdalı gölgeliklerinde dinlenirdik. İçkiye ağırlık verir, mezelerle, garsonlarla, Adanalı müşterilerle ilgilenirdik.

Orhan Kemal, sağına soluna bakmadan iştahla beytisini yiyen şalvarlı, altın dişli, pala bıyıklı, kas-ketli Man şoförünü gösterir, "Alamadınnyıya bakın, nasıl da aceleynen yutuyor..." derdi.

"Sanki önünden kapacaklarımı gibi."

"Ama onun önünden hep kaparlar Buyruk. O hep açtır...hayatın her yerinde açtır." derdi Orhan Kemal.

"Abovvv, Raşit, gadasını aldığım, o balta kesmez bıyıklar ne öyle lan?" derdi Talât.

"Pehlivan Ali'ye benzemiyor mu? Bakın bakın pıdeyi nasıl da caart diye yirtiyor." derdi Orhan Kemal.

"Aslında yurtuğu pide değil, hayattır." derdim.

Elini omuzuma kordu. "Tesbitin doğru Buyruk ama ne yazık ki ohayattı yırtamıyacak." Gözleri küçülür, bakışları bebeklerinde düğümlenir, dalgınlaşırdı Orhan Kemal ve geleneklerini, göreneklerini, argosunu, küfrünü, insanını, güneşini, hastalıklarını dilinden düşürmediği, yapıtlarında yaşattığı Adana'ya uçardı hayallerinin sestem, ışıktan bile hızlı giden müthiş uçağıyla. Yeşil sahalarında top oynarken önüne geleni çalınlayıp, figürleri alkışlayan seyirci kalabalığına kendisini beğendirirdi. Bardağı beş kuruştan satılan Afyonlu şaraplardan içerdi işsizlerle, dertlilerle, dokuz çocuklu memurlarla. Geniş bir düzlükte temeli kazılan Akdeniz iklimli Adana'nın sıcağın bunalan tehlikeli sokaklarında, her köşesinde bir katilin gizlendiği parklarında ölümü hiçe sayarak ateşli aşklar yaşardı. (Baba Evi, Avare Yıllar, Dünya Evi ve düzüneyle hikâye) kahramanıyla karşılaşır, hayatın gerçekçi bir dökümünü yapar, çoğu büyümeyecek kısa boylu tasarıların haykırışlarına kulaklarını tıkardı. Ahali Fırkası'yla hükümete muhalefet bayrağı açan ve bu nedenle Lübnan'a kaçan, bağışlanıp yurda dönünce siyasetten vazgeçen, bu arada kocakarı ilaçlarındaki akılları perişan eden sağaltma gizini ve tasavvufdaki sarhoş edici derinliği keşfe çalışan babası ünlü avukat Abdülkadir Kemali Bey'le yaptığı hukuk ve felsefe tartışmalarını, "Sen haklıymışın oğlum, hakikati çok geç anladım, istikbal sizin." sözlerini söylediği o trajik dakikaları canlandırırken, kederlenirdi. Milli Mensucat'ta anbar kâtibiyken fabrikamın en güzel kızı Alaşonyalı Nuriye Hanıma nasıl sevdalandığını, ailesinin olmazlanmasına aldırılmayarak nasıl evlendiğini yeni kazanmışların ölçsüz coşkusuyla gözlerimizin önüne sererdi.

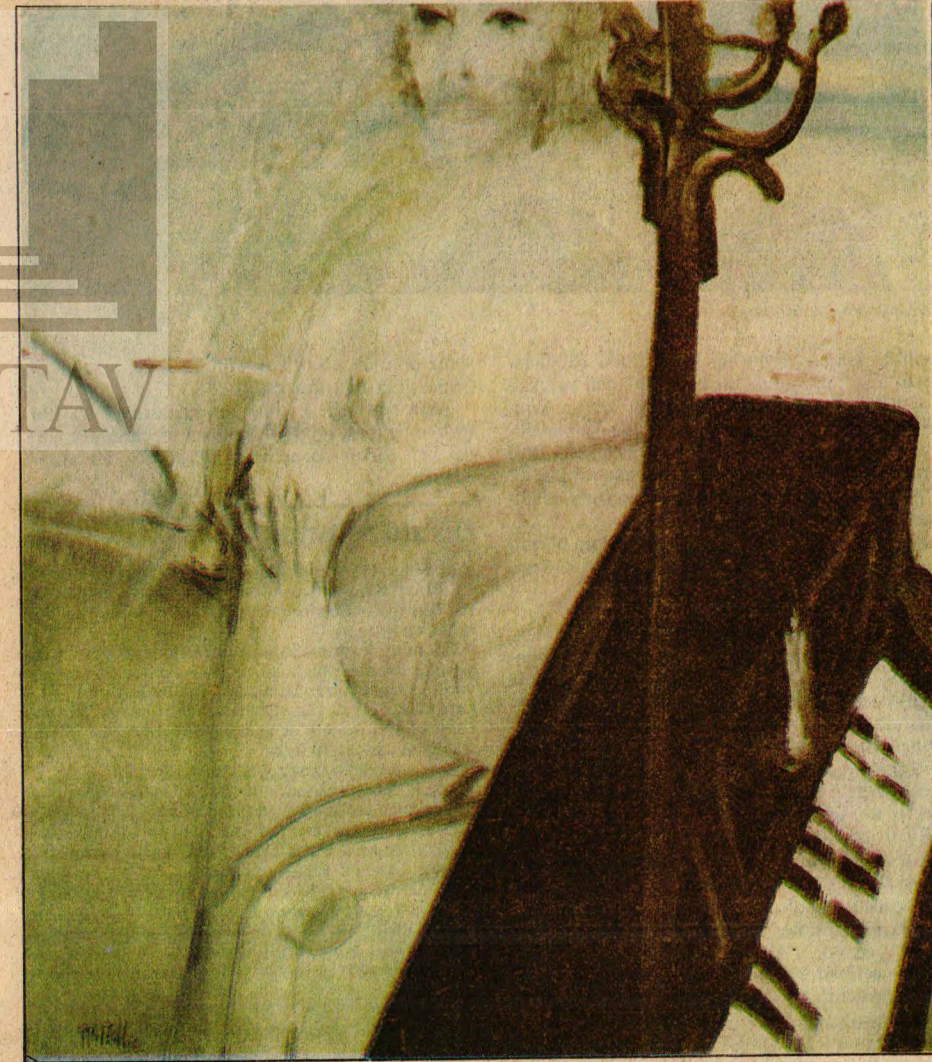
Sürecek

Bu yazı 170 yıl önce yazıldı.

Hat sanatları sergileniyor

Galeri Seramar'da (Fenerbahçe) ikiyüz yılı aşkın geçmişi olan Hat Sanatı örnekleri sergileniyor. Bu sergi Türk sanatçılarının yağlıboya öğrenmeden önce, Avrupa'da bu yüzyılın en büyük sanatçılarından sayılan, Mondrian, Klee, Kandinsky ve diğerlerine örnek olacak yapıtlar sunduğunu belgeleyen bir nitelik taşıyor.

Sergide yer alan yapıtlardan biri

Mayakovski'nin "Şiir Nasıl Yazılır?" adlı kitabı yayımlandı

Çağdaş Dünya Edebiyatının en büyük şairlerinden Mayakovski'nin "Şiir Nasıl Yazılır?" adlı kitabı Yaşantı Sanat Kitapları arasında yayımlandı. Yurdanur Salman tarafından çevrilen kitabın 1979'da yayınlanan birinci baskısı kısa zamanda tükenmişti ve kitap çoktan beri aranmaktaydı.

Öte yandan, geçen yıl "Otmopoli'de Akşam" adlı ilk şiir kitabını çıkarmış bulunan Tarrık Günersel'in "Bir Geçiş Toplumunda" adını verdiği ilk hikâye kitabı da Yaşantı Sanat Kitapları arasında yayımlandı. Şiirlerinde olduğu gibi hikâyelerinde de yer yer gerçeküstü öğelerden yararlanan Günersel, bireysel ve toplumsal ironinin örneklerini veriyor.

Devlet Konservatuvarında yaz kursları verilecek

İstanbul Devlet Konservatuvarı I. Yaz Kursları, 2-9 Temmuz günleri arasında konservatuvarın Yıldız'daki binasında düzenlenecek. Yaz kursları, piyano, keman, lied- nefes tekniği, tiyatro ve klasik

bale dallarında yapılacak. Yaz kurslarında Ayşegül Sarıca (piyano), Kostantıy A. Kulka (keman), Margareta Sparber (lied- nefes tekniği), Cüneyt Gökçer (tiyatro), Revaz Çilikidze (klasik bale) dallarını yönetecekler.

Alev Tekinay Almanya'da ödül aldı

Genç bir Türk yazarı Dr. Alev Tekinay, Münih Üniversitesi İkinci Dil Almanca Enstitüsü'nün açtığı yarışmada aldığı ödülle ilk dört kişi arasına girdi. Elli ülkeden toplam olarak 340 kişinin katıldığı bu yarışmada 'Langer Urlaub'(Uzun Tatil) adlı öyküsüyle tek Türk olarak ödül alan Alev Tekinay, 1951 İzmir doğumlu. İstanbul Alman Lisesini bitirdi. Münih Üniversitesinde Alman Filolojisi öğrenimi ve doktora yaptı. Üç yıldan beri Augsburg Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışıyor.

Kutadgu'nun sergisi Danimarka'da ilgi gördü

Kutadgu'nun resimleri kırılğan, yumuşak, bazen de taşkınlığa varacak derecede güzel.

Ressam Birol Kutadgu'nun Danimarka'da açtığı sergi ilgiyle karşılandı. Gunnar Jespersen, Politiken'de ve Alex Steen, Extra Bladet gazetelerinde sanatçımızı öven yazılar yayımlandı.

Birol Kutadgu, tüm gelişmekte olan ülkeler sanatçılarının, bir batılıdan daha çok "öğrenmek" zorunda olduğunu belirtiyor ve şöyle diyor: "Türkiye ile karşılaştırsak; herkesin yoğun işinin olduğu bir ülke. Türkiye daha büyük işsizlik sorunu ile karşı karşıya. Burada kişi ister istemez bu çalışma temposuna katılıyor. Türkiye'de daha kısa sürede bitirdiğim işler (resimler), burada daha uzun vakit alıyor. Bunun resmim olumlu ya da olumsuz etkilerini şimdilik bilemem."

Birol Kutadgu'nun sergisi ile ilgili olarak iki eş-tirmenin iki ayrı görüşü yayımlandı. Alex Steen şöyle diyor:

"Galeri Birkdam'daki resimler Ege ışığında, Ege kıyılarında yapılmış gibi. Ama hepsi de Westero'nun arka sokağında bir atelyede gerçekleştirilmiş. Derinine inildiğinde insanlar ve doğa arasında çok büyük farklar yok."

Gunnar Jespersen de şunları yazdı: "Kutadgu'nun resimleri, kırılğan, yumuşak, bazen de taşkınlığa varacak derecede aşırı güzel. Zaman zaman aşırı duygululuğu, fazla güzelle ulaştığı da oluyor. Ama sergi, gerçek bir resim yeteneği ile karşı karşıya olduğumuzu kanıtıyor."